

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Petra MARČUN

**LOKACIJSKA MERILA ZA PROSTORSKO
UMESTITEV DOMA ZA STAREJŠE**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Petra MARČUN

**LOKACIJSKA MERILA ZA PROSTORSKO UMESTITEV DOMA ZA
STAREJŠE**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**ADAPTATION AND USE OF THE METHOD “PROJECTIVE
APPROACH” FOR PLANNING OF OPEN SPACES FOR HOMES
FOR THE ELDERLY**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja diplomskega dela imenovala prof. dr. Ano Kučan, za somentorja pa prof. dr. Marka Poliča.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Nika Kravanja
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Marko Polič
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo

Član: izr. prof. dr. Drago Kos
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Oddelek za analitsko sociologijo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Petra Marčun

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)

ŠD	Dn
DK	UDK 711.1:711.4:721.8(497.4 Naklo)(043.2)
KG	lokacija/lokacijska merila/problematika starejših/načrtovanje odprtega prostora/domovi za starejše/DSO Naklo
AV	MARČUN, Petra
SA	KUČAN, Ana (mentor)/POLIČ, Marko (somentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2016
IN	LOKACIJSKA MERILA ZA PROSTORSKO UMEŠTITEV DOMA ZA STAREJŠE
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	IX, 84, [19] str., 6 pregl., 53 sl., 4 pril., 74 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Naloga zajema različne poglede na načrtovanje domov za starejše. Njen cilj je oblikovanje seznama ključnih lokacijskih meril za prostorsko umestitev doma za starejše. V prvem delu obravnava razvoj starostnega varstva v Sloveniji skozi zgodovino in prikaže kako se je pomembnost lokacije in upoštevanje potreb starejših pri načrtovanju domov spreminjala skozi čas. Nato so opredeljene značilnosti lokacij domov za starejše, ki so bili ustanovljeni na našem ozemlju. Podatki o tem so bili pridobljeni z anketo na 107-ih slovenskih domovih za starejše. Sledi pregled podatkov in ugotovitve avtorjev, ukvarjajočih se s problematiko starejših, ki z različnih vidikov prikazujejo nujnost dobrega načrtovanja domov za starejše. Osrednji del naloge tvori anketa, v kateri so zajeti posamezniki mlajše in srednje generacije, s predpostavko, da si predstavljajo, da bi si morali enkrat po upokojitvi izbrati bivanje v domu za starejše. Z njeno pomočjo so pridobljeni podatki o tem, kakšna merila bi si posameznik postavil pri izbiri doma. Glede na opisan pregled literature in rezultate ankete, je na koncu naloge predlagan seznam ključnih meril za uspešnejše umeščanje in načrtovanje domov za starejše. Ta seznam je nato uporabljen na primeru že obstoječega Doma starejših občanov Naklo, kjer se je izkazalo, da je določitev meril za prostorsko umestitev doma za starejše v prostor smiselna.

KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD)

DN Dn
 DC UDC 711.1:711.4:721.8(497.4 Naklo)(043.2)
 CX location/spatial criteria/problems of the elderly/planning of open spaces/homes for the elderly/Home for the elderly Naklo
 AU MARČUN, Petra
 AA KUČAN, Ana (supervisor) /POLIČ, Marko (co-advisor)
 PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
 PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
 PY 2016
 TI ADAPTATION AND USE OF THE METHOD “PROJECTIVE APPROACH” FOR PLANNING OF OPEN SPACES FOR HOMES FOR THE ELDERLY
 DT Graduation Thesis (University studies)
 NO IX, 84, [19] p., 6 tab., 53 fig., 4 ann., 74 ref.
 LA sl
 AL sl/en
 AB This diploma thesis covers different perspectives on planning homes for the elderly. Its objective is to create a list of key spatial criteria for spatial placement of homes for the elderly. The first part deals with the development of elderly care in Slovenia throughout the history and illustrates how the importance of the location and the needs of the elderly in planning of the homes have changed over time. This is followed by a description of characteristics of the locations of homes for the elderly in our region. This information was obtained with a survey conducted in 107 Slovenian homes for the elderly. Furthermore, there is an overview of the data and findings of authors dealing with elderly care problems, who indicate the necessity of good planning of homes for the elderly from different perspectives. The central part of the thesis includes the survey, completed by individuals of the younger and middle generations, who are potential future users of homes for the elderly. With the help of the survey, I gathered information about what criteria are important to individuals when choosing a home for the elderly. Based on the literature overview and the survey results, the thesis proposes a list of key spatial criteria for a more successful spatial placement and planning of homes for the elderly. Finally, this list is applied to the case of the already existing Home for the elderly Naklo, where it was shown that the determination of criteria for spatial placement of homes for the elderly is reasonable.

KAZALO VSEBINE

	KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)	III
	KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD)	IV
	KAZALO VSEBINE	V
	KAZALO SLIK	VII
	KAZALO PREGLEDNIC	X
	KAZALO PRILOG	XI
1	UVOD	1
1.1	OPIS PROBLEMA	2
1.2	HIPOTEZA, SMISEL RAZISKAVE	3
1.3	CILJ NALOGE	3
1.4	METODE	4
2	RAZVOJ STAROSTNEGA VARSTVA V SLOVENIJI	5
2.1	ZGODOVINA INSTITUCIONALNEGA VARSTVA	6
2.2	ODNOS DO STAREJŠIH SKOZI ZGODOVINO INSTITUCIONALNEGA VARSTVA	11
3	DOMOVI ZA STAREJŠE V SLOVENIJI	13
3.1	INSTITUCIONALNO VARSTVO STAREJŠIH IN POSEBNIH SKUPIN ODRASLIH V SLOVENIJI	13
3.1.1	Zakonodaja v Sloveniji na področju delovanja domov	13
3.1.2	Domovi za starejše v Sloveniji - statistika	13
3.2	PODATKI O OBSTOJEČIH DOMOVIH ZA STAREJŠE	15
4	PROBLEM UMEŠČANJA DOMOV ZA STAREJŠE V PROSTOR	30
4.1	VEČPLASTNOST RAZUMEVANJA ŽIVLJENJA STAREJŠEGA ČLOVEKA	30
4.1.1	Interakcija med starejšim človekom in okoljem	30
4.1.1.1	Prostorska mobilnost	31
4.1.1.2	Preseljevanje v starosti na novo lokacijo	31
4.1.1.3	Homogenost/heterogenost okoliškega prebivalstva	32
4.1.1.4	Medsosovski odnosi	33
4.1.1.5	Občutek domačnosti	33
4.1.1.6	Problem zlorabe v bivalnem okolju starostnika	33
4.1.2	Psihološka in sociološka merila	34
4.1.2.1	Kakovost bivanja starostnikov	34
4.1.2.2	Sociološki vidik	36
4.1.2.3	Psihološki vidik	38
4.1.3	Zdravje in telesna aktivnost starejših	39
4.2	LOKACIJSKI DEJAVNIKI	41
4.4.1	Kakovost okolja	41
4.4.2	Makrolokacija	44
4.4.3	Mikrolokacija	46

5	STALIŠČA DO LOKACIJE DOMA ZA STAREJŠE PRI OSEBAH, MLAJŠIH OD 65 LET	48
5.1	NAMEN ANKETE	48
5.2	CILJI ANKETE	48
5.3	METODA	48
5.3.1	Udeleženci	48
5.3.2	Gradivo	49
5.4	POSTOPEK	50
5.5	REZULTATI IN RAZPRAVA	50
5.6	ZAKLJUČNE UGOTOVITVE	58
6	DOLOČITEV MERIL ZA UMEŠČANJE DOMA ZA STAREJŠE V PROSTOR	60
7	UPORABA SEZNAMA KLJUČNIH MERIL NA PRIMERU NAKLO	66
7.1	OPIS NASELJA NAKLO IN LOKACIJA DSO NAKLO	66
8	RAZPRAVA IN SKLEP	74
9	POVZETEK	76
10	VIRI	78
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO SLIK

Slika 1: Razmestitev socialnih zavodov po občinah SR Slovenije, 31. 12. 1978 (vir podatkov: Strateški ..., 1999).....	9
Slika 2: Razmestitev domov za starejše po občinah Republike Slovenije (vir podatkov: Seznam domov ..., 2012)	14
Slika 3: Delitev Slovenije na območne enote ZZZS (vir podatkov: Seznam domov ..., 2012).....	15
Slika 4: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	23
Slika 5: Fotografija doma upokojencev (Dom upokojencev..., 2016).....	23
Slika 6: Pogled iz zraka na Dom upokojencev Domžale (Domžale ...,2016):	23
Slika 7: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	24
Slika 8: Fotografija doma upokojencev (Dom Danice ..., 2016).....	24
Slika 9: Pogled iz zraka (Nova ..., 2016).....	24
Slika 10: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	25
Slika 11: Fotografija doma upokojencev (Energetska ..., 2016)	25
Slika 12: Pogled iz zraka (Modrijan, 2016).....	25
Slika 14: Fotografija doma upokojencev (Tratnik, 2014)	26
Slika 15: Pogled iz zraka (Modelarstvo, 2016)	26
Slika 16: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	27
Slika 17: Fotografija doma upokojencev (Predstavitev ..., 2016)	27
Slika 18: Pogled iz zraka (Bernard, 2014).....	27
Slika 19: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	28
Slika 20: Fotografija doma upokojencev (Trubarjev ..., 2016)	28
Slika 21: Pogled iz zraka (E.Posavje, 2013).....	28
Slika 22: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012).....	29
Slika 23: Fotografija doma upokojencev (Obalni dom ..., 2016)	29

Slika 24: Pogled iz zraka (Najhitrejši ..., 2016)	29
Slika 25 in 26: Udeleženci ankete po spolu in starosti	49
Slika 27: Udeleženci ankete po izobrazbi	49
Slika 28: Izbor lokacije za dom za starejše po mnenju anketirancev	51
Slika 29: Izbor značilnosti lokacije doma za starejše po mnenju anketirancev.....	52
Slika 30: Izbor fotografij po mnenju anketirancev v grafu in slikovni predstavitvi.....	54
Slika 31: Predstavitev fotografij po priljubljenosti pri anketirancih.	55
Slika 32: naselje od daleč (Naselbine, 2007).....	56
Slika 33: sprehajalne poti s klopmi (Green park, 2007)	56
Slika 34: domače živali na paši (Ferienhof ..., 2007)	56
Slika 35: kulturna krajina (Cat in the stock, 2007).....	56
Slika 36: rekreacijske površine (Destinacije, 2007)	57
Slika 37: ulica v naselju (Der ersten ..., 2007).....	57
Slika 38: krajinski park (Sundials ..., 2007)	57
Slika 39 – zgodovinski park (Beal, 2007)	57
Slika 40: otroško igrišče (Manhattan playground, 2007)	58
Slika 41: mestna ulica (Map of Poland, 2007)	58
Slika 42: Seznam ključnih meril – ciljna populacija	61
Slika 43: Seznam ključnih meril – planska raven	63
Slika 44: Seznam ključnih meril – načrtovalska raven; bližnja okolica.....	64
Slika 45: Seznam ključnih meril – načrtovalska raven; neposredna okolica	65
Slika 46: Posnetek naselja Naklo iz zraka (Občina Naklo, 2012).....	66
Slika 47: Lokacija DSO Naklo (Kartografska podlaga: PISO, 2016)	67
Slika 48: Pogled na Naklo iz zraka in označitev lege DSO Naklo (Občina Naklo, 2012)..	68
Slika 49: Fotografija DSO Naklo iz zraka (Občina Naklo, 2012).....	68

Slika 50: Shema najpomembnejših lokacijskih dejavnikov za postavitev doma za starejše (Kartografska podlaga: PISO, 2016)	69
Slika 51: Lokacija objekta je ob robu naselja (Dom starejših ..., 2016).....	70
Slika 52: Zelene površine ob objektu, primerne za oblikovanje urejene parkovne površine (Dom starejših ..., 2016)	71
Slika 53: Pogled na rob naselja (Dom starejših ..., 2016).....	72

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Domovi za starejše v Sloveniji – pregledna tabela podatkov o letu nastanka/obratovanja	18
Preglednica 2: Makrolokacija domov za starejše Slovenije	20
Preglednica 3: Omejitev samostojnosti v povezavi s tipom bivanja	38
Preglednica 4: mejne vrednosti kazalcev hrupa $L_{noč}$ in L_{dan} za posamezna območja (stopnje) varstva pred hrupom (Uredba ..., 2002)	43
Preglednica 5: Kategorije, po katerih bi si anketiranci izbrali dom za starejše.....	50
Preglednica 6: Dejavnosti, ki bi jih anketiranci želeli imeti v bližini doma za starejše	53

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Seznam vseh domov za starejše po območnih enotah ZZZS 2012

PRILOGA B: Domovi za starejše v Sloveniji

PRILOGA C: Vprašalnik za prebivalce občine Naklo

PRILOGA D: Izpolnjen seznam ključnih meril za DSO Naklo

1 UVOD

Družbeni položaj posameznika se z upokojitvijo nenadoma spremeni. Sedmak (2003) v svoji monografiji *Sodobna država: kaj more in kaj zmore* piše, da se to zgodi že nekaj let prej, takrat, ko se človek namerava upokojiti. Pravi, da ga ljudje manj upoštevajo, manj spoštujejo, njegov ugled in vplivnost upadeta. Biti socialno mobilen, iti navzgor, je naravna težnja vseh ljudi in tako je upad družbenega položaja boleč za vsakogar. Kako preprečiti poslabšanje družbenega položaja starejših? Sedmak (2003) ugotavlja, da družbene in gospodarske razvojne težnje zahtevajo, da naj sleherna družba čim bolj izkoristi sposobnosti, znanja in spretnosti vseh svojih ljudi.

Prebivalstvo v Sloveniji se stara¹.

Zniževanje rodnosti se je začelo proti koncu 19. stoletja v času demografskega prehoda. Če staranje prebivalstva merimo z odstotkom 65 in več let starih med celotnim prebivalstvom, lahko ugotovimo, da je bilo pri nas leta 1869 5 %, leta 1931 7 %, leta 1953 7.3 %, leta 1981 11.13 % in leta 2000 14 % starih 65 let in več (Sedmak, 2003). Po srednji varianti projekcije prebivalstva EUROPOP2008² naj bi se v Sloveniji delež najmanj 65 let starih ljudi (65+) med skupnim prebivalstvom do leta 2060 povečal za več kot 16 % (na 33,4 %) oziroma naj bi se število toliko starih prebivalcev predvidoma povečalo od leta 2008 do leta 2060 s 325.300 na 589.900. Delež najmanj 80 let starih ljudi (80+) med skupnim prebivalstvom pa naj bi se po omenjeni projekciji do leta 2060 povečal s 3,5 % na 14,1 % oziroma z 71.200 na 249.500 prebivalcev (Vertrot, 2010).

Mušič (2000) ugotavlja, da se morajo v visoko urbaniziranem svetu, h kateremu sodi tudi Slovenija, z rastočim deležem starejših in manj gibljivih ljudi, okrepiti skrb in prizadevanja, da bodo ti ljudje živeli izpolnjujoče, produktivno in z njihovim okoljem skladno življenje. Razpadanje družine kot sistema vzajemnosti in solidarnosti, daljšanje življenjske dobe in spremenjena narava dela v postindustrijski družbi, ustvarjajo spremenjeno definicijo položaja starejših ljudi v družbi. Sedmak (2003) v monografiji *Sodobna država: kaj mora in kaj zmore* deli populacijo starejših na tri podkategorije:

- na delovno in pridobitno še vedno sposobne in zatorej »prezgodaj« upokojene
- na aktivno in aktivnosti sposobne ter večinoma voljne, da se vključujejo tako v pristočasovne kot tudi prostovoljne dejavnosti (ti v svojem bivanjskem okolju najbolj pogrešajo tisto temeljno tkivo, ki ga predstavlja soseska)
- na populacijo, ki je potrebna pomoči in nege

¹ O staranju prebivalstva govorimo takrat, ko se delež prebivalstva nad izbrano starostno mejo (pogosto je to doseženih 65 let) povišuje glede na celotno prebivalstvo (Vertrot, 2010).

² Eurostat je za države članice EU ter za Norveško in Švico izdelal projekcije prebivalstva na regionalni ravni za obdobje 2008–2030 (Eurostatove projekcije ..., 2009).

- tistim starim ljudem, ki ne morejo več živeti v individualnih gospodinjstvih, je nujno treba omogočiti prebivanje v domovih za starejše osebe. Po mednarodnih merilih je treba v takih domovih predvideti mesta vsaj za 5 % ljudi, starih nad 65 let (Dominkuš, 2004). Tak cilj je bil postavljen tudi v Resoluciji o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010 (Resolucija ..., 2006), kjer je predvidenih 2400 novih mest v domovih za starostnike (skupno 16600 mest).

Osnovna dejavnost domov je izvajanje institucionalnega varstva za starejše. Zakon o socialnem varstvu (1992) jo uvršča v javno službo ter opredeljuje kot obliko socialnovarstvene storitve, ki je namenjena odpravljanju osebnih stisk in težav starejših od 65 let in drugih oseb, ki zaradi starosti, bolezni ali drugih razlogov ne morejo živeti doma. Institucionalno (domsko) varstvo je ena od oblik varstva starejših ljudi in je lahko le začasna oblika, če gre za proces rehabilitacije ali npr. sezonsko bivanje. Za večino, ki se odloči za ta način bivanja, pa, kot pravi Hojnik Zupanc (1994), predstavlja doživljenjsko obliko bivanja.

Vendar pri takem načinu bivanja prihaja tudi do problema. Ina Šuklje Erjavec (1999) opaza, da je v domu za starejše posamezniku odvzeta vsaka skrb za samega sebe, kar pomeni razkroj odnosa do lastne identitete in posledično apatija³ ter umik v osamo. Tako je pri starem človeku, ki gre v dom, eden osnovnih problemov izguba samostojnosti in zasebnosti. Zato je smiselno, da poskušamo že pred umeščanjem domov za starejše, razumeti širok razpon potreb starejših in jim s pravilnim načrtovanjem zagotoviti čim bolj kvalitetno preživljanje starosti.

1.1 OPIS PROBLEMA

Praksa umeščanja domov za starejše v zgodovini je bila, da se obnemogle starejše in posameznike, ki ne zmorejo več skrbeti zase, namesti v velike, nege potrebnim neprilagojene stavbne komplekse. Ti so bili velikokrat oddaljeni od vasi in mest. Ker se danes delež starejših iz leta v leto večja, saj se tudi življenjska doba povečuje, je vse več starejših ljudi, ki bi potrebovali pomoč v obliki domskega varstva. Obenem pa je potrebno zadostiti normam, ki opredeljujejo minimalno pokritost s posteljnimi kapacitetami v zavodih. To ima za posledico porast gradenj domov za starejše, pri čemer pa se pojavlja problem umeščanja v prostor. Potrebno je poiskati ravnotežje med varnostjo in socializacijo znotraj in zunaj doma, hkrati pa preprečiti popolno izolacijo in segregacijo skupine ter posameznika.

³ Apatija je najpogostejše definirano kot stanje kjer vlada pomanjkanje občutka in čustev. Apatični posameznik kaže majhno zanimanje ali zaskrbljenost zaradi čustvenega, socialnega, duhovnega, filozofskega in / ali fizičnega življenja in sveta (Apatija, 2016).

Zaradi manjše mobilnosti starejših in obilice prostega časa, ki jim je na voljo, je smiselno domove za starejše umeščati v bližino urejenih odprtih prostorov – zaradi dostopnosti in možnosti rekreacije, v izogib občutka izločenosti pa tudi v bližino krajevnih središč.

Tako se srečamo z več možnostmi umeščanja, ki pa so za vsako izbrano lokacijo drugačne. Z izbiranjem med danimi lokacijami bi se lahko našlo tako, ki bi v največji meri upoštevala tako arhitekturno – urbanistične smernice kot tudi ustrezala socialnim, psihološkim in fizičnim potrebam starejših.

1.2 HIPOTEZA, SMISEL RAZISKAVE

Z vidika ustreznosti umestitve dosedanjih domov za starejše lahko ugotovimo, da je težnja novejših gradenj, da se čimbolj približajo potrebam starejših tako, da se jih ne nastani na »rob družbe«. Izhajajoč iz opredelitve problema postavljamo hipotezo, da je možno z upoštevanjem lokacijskih meril poiskati tako lokacijo za dom, ki bo v največji meri zadovoljevala posebne potrebe oskrbovancev in drugih uporabnikov, saj lahko neustrezno izbran kraj močno negativno vpliva na psihofizično stanje posameznika. Vsekakor se že na začetku raziskovalnega dela lahko zavedamo, da je postavljanje preveč podrobno določenih lokacijskih meril za umeščanje nesmiselno, saj je potreb po domovih v Sloveniji veliko, tako v mestih, kot na podeželju. Ne more se vnaprej predpisati, da je na primer najustreznejša lokacija za gradnjo domov za starejše le v manjših naseljih, ko pa je prav v večjih mestih največja koncentracija starejših (Ljubljana, Maribor, ...) ⁴, ki institucionalno nego nujno potrebujejo. Vsekakor pa lahko, na podlagi pregledanega gradiva, značilnosti lokacij dosedanjih domov za starejše in rezultatov, pridobljenih z anketo med krajani Naklega, sestavimo seznam ključnih meril, ki zagotavljajo relativno blagostanje in dobro počutje varovancev doma in ki bi temeljil predvsem na odločanju med posameznimi značilnostmi izbrane lokacije ter pomagal pri izločanju manj ustreznih lokacij.

1.3 CILJ NALOGE

Cilj naloge je bil izdelati seznam ključnih lokacijskih meril za umeščanje domov za starejše v prostor. Seznam smo nato uporabili na primeru lokacije Doma za starejše občane v Naklem, kjer smo tudi ocenili ustreznost izdelave in uporabe takega seznama glede na raznolikost lokacij v Sloveniji.

⁴ Za večja mesta je značilno, da so starejši prebivalci skoncentrirani v starem delu mesta. Leta 1990 je imela Ljubljanska občina Center kar 17,2 odstotkov prebivalcev, starih 65 let ali več, kar je presegalo slovensko povprečje za skoraj 4,4 odstotke (Hojnik Zupanc, 1994). Ta odstotek se v naslednjih letih ni prav nič zmanjšal, saj je v Ljubljani delež prebivalcev starejših od 65 let decembra 2008 znašal 17,5% (Programi ..., 2012).

1.4 METODE

Da bi seznam ključnih meril, kot je opisan v cilju naloge, lahko izdelali, je bil najprej potreben širši pogled na stanje značilnosti lokacij domov za starejše v zgodovini in danes. S pregledom literature o zgodovini razvoja domov in zbiranjem podatkov o značilnostih lokacije trenutno delujočih domov za starejše je ovrednoteno stanje na področju institucionalnega varstva v Sloveniji. Za čim kakovostnejše in pravilnejše podatke o lokaciji domov za starejše v Sloveniji je bila izvedena anketa o lokaciji na večini teh domov pri nas. Anketa je bila poslana po elektronski pošti na vse pridobljene naslove. Prejeli smo približno tretjino odgovorov, za ostale domove pa je sledilo spraševanje po telefonu in iskanje podatkov po internetu. Dane podatke smo nato, za lažjo razlago, smiselno uredili v preglednico. Sledi pregled literature o stikih starejših z okoljem, njihovih psihičnih, socialnih in fizičnih potrebah ter o arhitekturno – urbanističnih smernicah na tem področju, ki je omogočil pogled na večplastnost problema umeščanja. Pomembna pomoč pri izdelavi seznama je bila predvsem anketa, izvedena med posamezniki mlade in srednje generacije v kraju Naklo, ki služi kot primer. Anketiranci so odgovarjali na vprašanja o tem, kako in kje si predstavljajo bivanje v domu za strejše, če bi se kdaj v njihovi prihodnosti zgodilo, da bi ga morali izbrati. Anketiranci so bili izbrani naključno in sicer s spraševanjem po domovih. Družinske hiše so bile izbrane z žrebom, odgovarjala pa je po ena oseba primerne starosti. Anketiranci so dobili vprašalnik in ga sami izpolnili. Nato smo zbrane podatke obdelali in rezultate statistično prikazali v grafih in preglednicah. Sledi interpretacija odgovorov v povezavi z vso pregledano literaturo. Na podlagi vseh zgoraj omenjenih podatkov je izdelan seznam ključnih lokacijskih meril, ki smo ga nato uporabili na primeru že umeščenega doma v kraju Naklo. V sklepnem poročilu je, na podlagi ugotovitev, podana razlaga o uspešnosti uporabe seznama kot pomoč pri izbiri najbolj primerne lokacije za dom za starejše.

2 RAZVOJ STAROSTNEGA VARSTVA V SLOVENIJI

Institucionalno varstvo starejših ljudi v Sloveniji ima dolgo zgodovino. Razvoj teh ustanov je potekal od špitalov, ubožnic in hiralnic do današnjih sodobno opremljenih ustanov in strokovno podprtih organizacij.

Zgodovinski razvoj skrbi za starejše odraža dejstvo, da so se naši predniki zavedali dolžnosti do starejšega prebivalstva. Hojnik Zupanc (1994) navaja, da je bilo institucionalno varstvo prva oblika storitve, ki se je razvila skoraj 50 let prej kot pomoč in nega na domu. Obravnavanje starostnega varstva na Slovenskem je bilo različno, z ozirom na možnosti in družbene potrebe v posameznih časovnih obdobjih. Včasih je bilo bolj usmerjeno v reševanje socialnih problemov, drugič pa je bil večji poudarek na reševanju zdravstvenih težav.

Strateški razvojni program organizirane skrbi za starejše skupnosti socialnih zavodov Slovenije (1999; v nadaljevanju Strateški razvojni program) deli zgodovino razvoja na štiri obdobja:

- prvo obdobje obsega razvoj skrbi za starejše od prvih zametkov do konca druge svetovne vojne;
- drugo obdobje zajema čas po II. svetovni vojni do ustanovitve Sklada za gradnjo stanovanj in domov za upokojence pri Skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja Slovenije leta 1972;
- tretje obdobje obsega čas od leta 1972 do sprejetja zakona o socialnem varstvu leta 1992;
- četrto obdobje pa od leta 1992 do danes.

V nadaljevanju sledi krajši opis zgodovine organizirane skrbi za starejše. Za potrebe naloge ga je smiselno predstaviti z dveh vidikov:

1. **glede na lokacijo**, kam so starejše in pomoči potrebne nameščali ter razloge, ki so določeno lokacijo narekovali;
2. **glede na odnos do starejših**, ki se je skozi čas spreminjal.

V kratki zgodovini so izpostavljeni nekateri mejniki, ki imajo večji vpliv na razvoj skrbi za starejše pri nas.

2.1 ZGODOVINA INSTITUCIONALNEGA VARSTVA

1. Prvo obdobje (do leta 1945)

Začetki skrbi za starejše pri nas segajo daleč v preteklost. V Strateškem razvojenem programu (Strateški ..., 1999) zasledimo, da je bila že leta 1041 ustanovljena prva socialna ustanova. Leta 1228 je neozdravljive bolnike prevzel v nego nemški viteški red, ki jih je naselil v azilski zavod. Istega leta je bil v Kamniku ustanovljen podoben zavod zaprtega tipa. V letu 1345 je kraljica Elizabeta ustanovila prvi večji špital v Ljubljani, leta 1348 pa je v Mariboru mestni pisar Benedikt Mother ustanovil mariborski meščanski špital (hiralnico). Ta meščanski špital je deloval vse do 19. stoletja v današnji Poštni (Stolni) ulici na mestu, kjer danes stoji poštno poslopje. V 15. stoletju so bili ustanovljeni še drugi špitali: bolnišnica za okužene, špital za betežnike, špital za onemogle idrijske rudarje in stare bolne vojake. V teh špitalih so preživljali starost mnogi takratni prebivalci Slovenije, ki zaradi starosti, onemoglosti in uboštva niso mogli živeti v domačem okolju.

V 18. stoletju je značilna diferenciacija med socialnimi in zdravstvenimi ustanovami. Ubožce so naseljevali v zavode za oskrbovanje. Ti zavodi niso bili namenjeni le starejšim onemoglim ljudem, temveč tudi otrokom in kroničnim bolnikom srednjih let. V Ljubljani so zgradili ubožnico in hiralnico, kjer so stanovali občinski reveži brez sredstev. Oskrbo in nego so opravljale za to delo posebej izurjene strežnice. Kasneje je bilo ustanovljenih še več takih zavodov. V tem času je za varstvo starejših delno skrbela tudi cerkev (Boben, 1986).

V začetek tega stoletja sodi tudi vzpostavljanje ustanov za stare v nenamensko zgrajenih stavbah; nekatere med njimi delujejo v docela preurejenih poslopih še danes. Najstarejša novogradnja na Slovenskem je Lambrechtov dom, ki je naslednik "Ubožne ustanove Franca Lambrechta" zgrajene l. 1871 v Slovenskih Konjicah, nato mu sledijo domovi v Dravogradu, Mengšu in Jesenicah.

2. Drugo obdobje (od leta 1945 do leta 1972)

Po drugi svetovni vojni so se ustanavljali »domovi počitka« po vsej Jugoslaviji. Ti domovi so bili v starih gradovih in raznih drugih neprimernih zgradbah. Kot navaja Boben (1986) so bile ustanove starostnega varstva neustrezne zaradi dislocirane lege in neprimernega tehničnega standarda. Prve namestitve starejših posameznikov, ki so bili zvečine brez lastnih sredstev, so se v začetku šestdesetih let pričele postopoma umikati naraščajočemu številu upokojencev z urejenimi razmerami, z drugačnimi pogledi na svoj položaj v starosti ter z bistveno spremenjenimi potrebami.

V strateškem razvojnem programu (Strateški ..., 1999) lahko preberemo, da je šestdeseta leta zaznamovala živahna dejavnost na področju varstva starejših ljudi v Sloveniji:

- leta 1961 so bili, na pobudo takratnih upravnikov domov za starejše, postavljeni temelji sodobni slovenski socialni medicinski gerontologiji;
- leta 1962 je začela delovati Republiška komisija za gerontološka vprašanja pri sekretariatu za socialno varstvo. Izdelala je osnovna načela socialne gerontologije, na katerih temelji današnje varstvo starejših v Sloveniji;
- leta 1964 je socialnozdravstveni zbor slovenske ljudske skupščine omenjena načela jasno izrazil ter izdal priporočila o organiziranju gerontološke službe v Sloveniji;
- v letu 1966 je bil ustanovljen Inštitut za gerontologijo, ki naj bi postal osrednja strokovna institucija za področje medicinske, socialne in eksperimentalne gerontologije;
- v začetku leta 1966 je bil ustanovljen Sklad Republiške skupnosti socialnega zavarovanja za reševanje stanovanjskih potreb upokojencev in invalidov, ki je leta 1972 postal Sklad za gradnjo stanovanj in domov za upokojence pri Skupnosti pokojninsko - invalidskega zavarovanja Slovenije;
- ob koncu leta 1967 so predstavniki takratnih slovenskih socialnih zavodov v Ljubljani ustanovili Skupnost socialnih zavodov Slovenije;
- leta 1969 je bilo ustanovljeno Gerontološko združenje SR Slovenije, ki je povežalo posameznike in organizacije s področja varstva starih ljudi; leta 1974 se je preoblikovalo v Gerontološko društvo Slovenije in deluje še danes.

Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je leta 1968 ustanovil Komisijo za pregled domov za stare ljudi v SR Sloveniji z namenom, da pregleda in ovrednoti stanje obstoječih domov, za gradnjo novih pa je bilo sprejeto načelo – razvijati domove kombiniranega tipa, v katerih naj bi našli vso potrebno oskrbo in nego razmeroma zdravi in tudi bolni oskrbovanci razen težje duševno prizadete in neprilagodljive osebe ter težje telesno prizadeti, za katere bi morali razvijati posebne domove (Sklepi in priporočila ..., 1968).

3. Tretje obdobje (od leta 1972 do leta 1992)

Strateški razvojni program (Strateški ..., 1999) navaja, da se je z določitvijo vira financiranja novih gradenj, sanacij in adaptacij ter normativov pričelo obdobje pospešenega razvoja področja zavodskega varstva odraslih, predvsem starejših ljudi v Sloveniji. Glede gradnje domov je vladal splošni sporazum, da se gradi domove tam, kjer so najbolj potrebni. Za mestne prebivalce v mestih, za ljudi s podeželja pa na deželi. Skupnost socialnih zavodov Slovenije je aktivno sodelovala z državnimi organi in strokovnimi institucijami, ki so se ukvarjale s problematiko socialnega in zdravstvenega

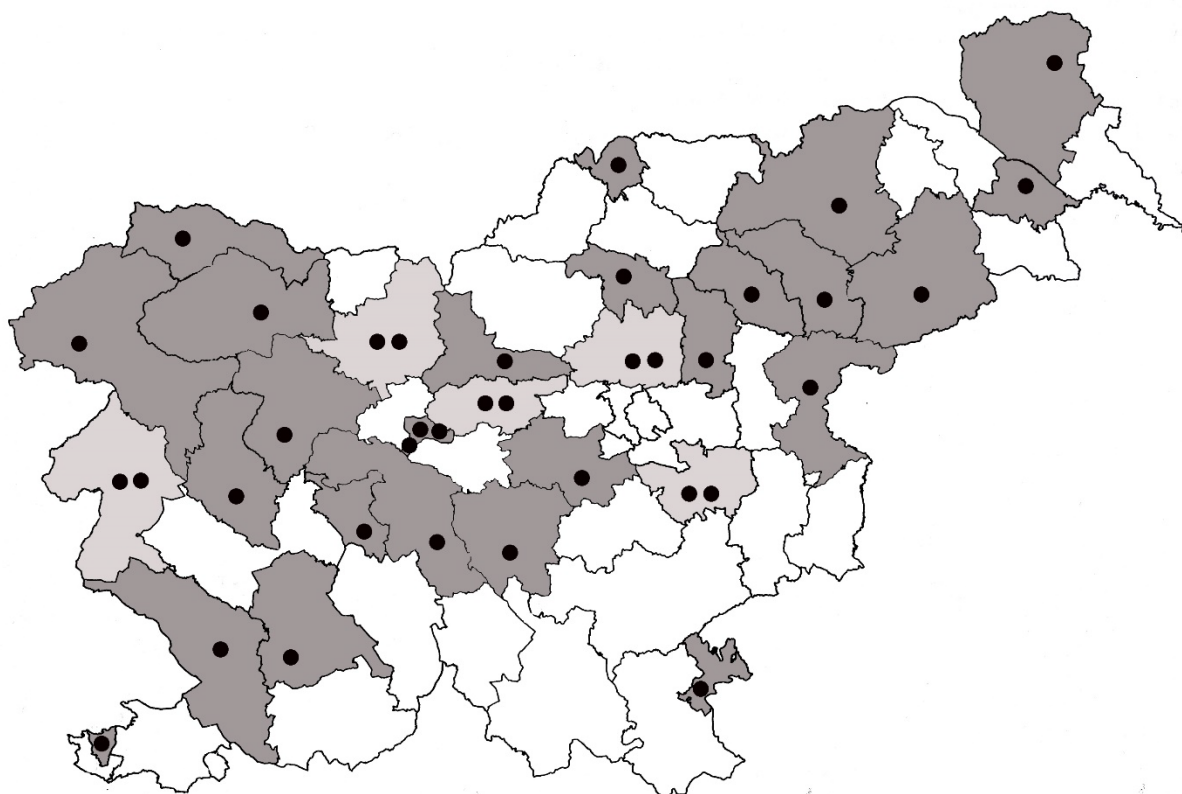
varstva starejših in posebnih skupin odraslih oseb. Tako je dosegla, da so organizirani zavodi postali upoštevan subjekt v takratnih strokovnih in družbenih dogajanjih.

V to obdobje sodijo tudi pobude za spremljanje podatkov o domovih, oskrbovancih in delavcih. Tako je bila postavljena osnova za razmeroma natančne podatke o stanju zavodskega varstva starejših in posebnih skupin prebivalcev v Sloveniji, s katerimi razpolaga Skupnost socialnih zavodov Slovenije danes (Strateški ..., 1999).

Tako so je po vsej Sloveniji začela gradnja domov za starostnike. V teh novih poslopijih se je tudi življenjski standard oskrbovancev izboljšal. V strateškem razvojnem programu (Strateški ..., 1999) zasledimo, da je bilo 31. 12. 1978 v SRS 35 splošnih domov in dva posebna zavoda. Na razmestitvi socialnih zavodov po občinah SR Slovenije (Slika 1) vidimo, da so bili od 37 domov v eni občini (Ljubljana) trije, v petih občinah po dva domova, v 27 občinah po en dom, ostalih 27 občin pa je bilo brez doma za starostnike. Vsega skupaj je bilo 6996 mest za oskrbovance, od tega največ v domu Ljubljana – Center – 510 mest, najmanj pa v domu v Dravogradu – 45 mest.

Konec leta 1978 so delovali domovi:

Ljubljana – Center	Polzela
Maribor	Mengeš
Bokalce	Kamnik
Novo Celje	Preddvor
Impoljica	Domžale
Podbrdo	Vrhnika
Izola	Radovljica
Poljčane	Kranj
Idrija	Celje
Ljubljana – Šiška	Slovenske Konjice
Ptuj	Lukovci
Ljubljana – Bežigrad	Velenje
Jesenice	Metlika
Loka	Gradišče
Tisje	Škofja Loka
Rakičan	Ponikva
Šmarje	Dravograd
Sežana	
Postojna	
Nova Gorica	

Slika 1: Razmestitev socialnih zavodov po občinah SR Slovenije, 31. 12. 1978 (vir podatkov: Strateški ..., 1999).

Leta 1984 je bilo v Sloveniji že 45 domov in zavodov z 9.803 mesti. Obdobje hitrega razvoja - ta je postavljala v ospredje predvsem zagotavljanje prostorskih pogojev, ki so morali ustrezati naraščajoči zdravstveni zahtevnosti in številu oskrbovancev - se je umirilo s koncem delovanja Sklada za gradnjo stanovanj in domov za upokojence pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja leta 1990 (v nadaljevanju Skupnost). Sklad je bil v svojem zadnjem obdobju namenjen izključno izboljšanju neustreznih prostorskih razmer obstoječih zavodov ter nadomestnim in novim gradnjam.

V navedenih okoliščinah so se oblikovali pogoji za uveljavljanje in razširitev delovanja Skupnosti, ki je prispevala pomemben delež k razvoju zavodskega varstva odraslih v Sloveniji (Strateški ..., 1999).

4. Četrto obdobje (od leta 1992 do danes)

Z osamosvojitvijo Slovenije in uveljavitvijo nove zakonodaje sta bila ustanoviteljstvo in lastništvo zavodov prenešana na državo, navaja Strateški razvojni program (Strateški ..., 1999). Nastopile so pomembne spremembe v pogojih delovanja domov, ki utemnjujejo tudi spreminjanje delovanja in organiziranosti Skupnosti. Zavodsko varstvo starejših oseb

so lahko začeli po Zakonu o socialnem varstvu kot javno službo opravljati tudi druge pravne osebe oziroma zasebniki na podlagi koncesije ali dovoljenja za delo, ki ju ob soglasju socialne zbornice podeli ministrstvo, pristojno za socialne zahteve (Richard in sod., 2003). Prvo koncesijo na področju domskega varstva v Sloveniji je dobil Dom Marije in Marte Logatec in sicer leta 1999.

Kot je navedeno v Strateškem razvojnem programu (Strateški ..., 1999), aktivnosti v razvoju skrbi za starejše temeljijo na še vedno veljavnih naslednjih načelih:

- Tistim starim ljudem, ki ne morejo več živeti v individualnih gospodinjstvih, je nujno omogočiti prebivanje v domovih za starejše osebe. Po mednarodnih merilih je potrebno v takih domovih predvideti mesta vsaj za 5 % ljudi, starih nad 65 let.
- Razvijati je potrebno domove kombiniranega tipa, v katerih naj bi našli vso potrebno oskrbo in nego razmeroma zdravi in tudi bolni oskrbovanci, razen težje telesno in duševno prizadetih ter neprilagodljivih oseb, za katere bi morali urediti posebne domove.

Skrbno pripravljen program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005, ki ga je vlada sprejela decembra 1997, ponovno predvideva obdobje pospešenega razvoja tega področja, in sicer predvsem zaradi spreminjanja demografske strukture in drugih premikov v družbi. Javni zavodi imajo v programu jasno določeno vlogo in razvojne usmeritve, kar predstavlja temelj in izziv za nadaljnje povezovanje zavodov in delovanje Skupnosti.

Cilj programa razvoja varstva starejših oseb v Sloveniji je naslednji (Strateški ..., 1999): Preseči obstoječi, pretežno enosmeren institucionalni razvoj ter na tej osnovi zagotoviti starejšim prebivalcem ustrezne oblike pomoči in varstva v obsegu, ki je predviden v predlogu nacionalnega programa socialnega varstva v Sloveniji. Program je sestavljen iz dveh delov, in sicer: razvoja institucionalne mreže in razvoja organiziranih storitev v bivalnem okolju. Pri pripravi obeh delov programa so bile upoštevane velike razlike med posameznimi predeli Slovenije v dostopnosti do različnih oblik pomoči in pokritosti z zavodskimi zmogljivostmi, kjer so deleži v zmogljivostih bistveno drugačni od deležev prebivalcev, starih 65 let in več.

V Republiki Sloveniji je ob koncu leta 2004 delovalo 65 domov za starejše, skupno je bilo v njih prostora za nekaj manj kot 14.000 oseb starejših od 65 let. Dominkuš (2004) navaja, da v večini primerov bivajo v domovih ljudje, ki so starejši od osemdeset let. Povprečna velikost domov je okoli 200 mest. Pravi tudi, da imamo pri nas v primerjavi z razvitimi

evropskimi državami relativno velike domove, ki praviloma niso ločeni na stanovanjske in negovalne domove. Naši »mešani« domovi tako izvajajo storitve za stanovalce, ki potrebujejo zelo različen obseg pomoči in nege. Največji zavod v Sloveniji je dom upokojencev Danice Vogrinc Maribor, ki v skupno štirih objektih nudi prostor 809 prebivalcem.

2.2 ODNOS DO STAREJŠIH SKOZI ZGODOVINO INSTITUCIONALNEGA VARSTVA

Skozi zgodovinski pregled institucionalnega varstva (Strateški ..., 1999) lahko ugotovimo, da je za prvo obdobje značilno, da se je potreba po negi za starejše pojavila predvsem zaradi bolnih, onemoglih starih ljudi, ki ne zmorejo več skrbeti zase. Da bi preprečili »umiranje na cesti«, se ustanovijo prvi zavodi, v katerih poskrbijo za stare ljudi. Ti zavodi se večinoma imenujejo hiralnice in ubožnice. Stavbe, kamor so namestili bolnike in onemogle niso bile grajene za ta namen, temveč so velikokrat uporabili poslopja starih gradov, dvorcev, mestnih hiš in druge neprimerne stavbe, v katerih je bila prejšnja dejavnost opuščena. Lokacija ni imela pomembne vloge. Starejši so bili izolirani od ostale družbe.

Za drugo obdobje je značilno ustanavljanje »domov počitka«, ki pa so bili locirani predvsem stran od mest in vasi ter, kot pred vojno, v neprimerne stavbe. Starejši so še vedno izolirani od družbe. Z ustanovitvijo Komisije za pregled domov za starejše se začnejo razmišljanja o preoblikovanju domov, v katerih bi poleg bolnih dobili svoj prostor tudi še razmeroma zdravi oskrbovanci, duševno prizadete in neprilagodljive osebe pa bi se namestilo drugam. Tako se je pričela intenzivna gradnja prizidkov ter novih domov za starejše, s tem pa se je izboljšal življenjski standard oskrbovancev.

S tretjim obdobjem se je začela faza vključevanja starejših v družbo. S strokovno usposobljenostjo zaposlenih in z namensko grajenimi domovi za starejše so se izboljšali tudi prostorski pogoji.

V četrtem obdobju se po navedbah Strateškega razvojnega programa (Strateški ..., 1999) vključevanje starejših v družbo poveča do te mere, da se tudi zasebnikom na podlagi koncesije omogoči, da skrbijo za zdrave in bolne starejše ljudi. Tako so vzpostavljeni pristnejši odnosi med osebjem in oskrbovanci na osebni ravni, obenem pa je zagotovljena kvalitetna nega in oskrba. V domsko varstvo se lahko vključijo starejši, ki ne zmorejo bivanja v lastnem gospodinjstvu ter bolni oskrbovanci. Ločeni pa so zavodi, kamor so nameščene težje telesno in duševno prizadete in neprilagodljive osebe.

Zgodovinski pregled razvoja institucionalnega varstva nam tako pokaže, da je bila sprva pomembnost lokacije, kamor so nameščali starejše in onemogle zanemarljiva. Starostnike in onemogle so nameščali v zapuščene, neprilagojene stavbe. Po vojni se je povečalo število namenskih gradenj (za namen skrbi za starejše), ki pa so bile locirane predvsem izven naselij, torej na odmaknjenih lokacijah, kjer naj bi starejši živeli bolj v miru. Po letu 1972 se je pričelo intenzivnejše vklapljanje starejših v družbo in je vladalo načelo, da se starejše ljudi s podeželja naseli v domove na podeželju ter meščane v domove v mestih. Splošna kakovost bivanja starostnikov znotraj domov se je tako izboljšala, sama pomembnost lokacije pa je bila v večji meri prepuščena finančnim zmožnostim Sklada za gradnjo stanovanj in domov za upokojence. Sklepamo lahko, da se je s podeljevanjem koncesij tudi bolj upoštevalo lokacijo, kot pomembnejši dejavnik za umeščanje doma za starejše, vendar je za tako sklepanje potrebno natančnejše preverjanje. Tako je za ta namen v naslednji točki podana analiza lokacij večine domov za starejše v Sloveniji.

3 DOMOVI ZA STAREJŠE V SLOVENIJI

3.1 INSTITUCIONALNO VARSTVO STAREJŠIH IN POSEBNIH SKUPIN ODRASLIH V SLOVENIJI

3.1.1 Zakonodaja v Sloveniji na področju delovanja domov

Temeljno zakonsko osnovo za institucionalno varstvo starejših predstavljata Zakon o zavodih (1991) in Zakon o socialnem varstvu s spremembami in dopolnitvami (1992).

Zakon o socialnem varstvu institucionalno varstvo opredeljuje kot pomoč upravičencem, s katero starejšim nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcijo doma in lastne družine.

Dejavnost javne službe lahko izvajajo javni zavodi ter druge pravne in fizične osebe s koncesijo, možno pa je tudi zasebno delo zunaj javne službe z dovoljenjem za delo.

Ustanovitelj domov za starejše - javnih zavodov je država (Zakon o zavodih, 1991), ki iz svojega proračuna zagotavlja tudi investicijska sredstva za obstoječe in nove javne zavode.

3.1.2 Domovi za starejše v Sloveniji - statistika

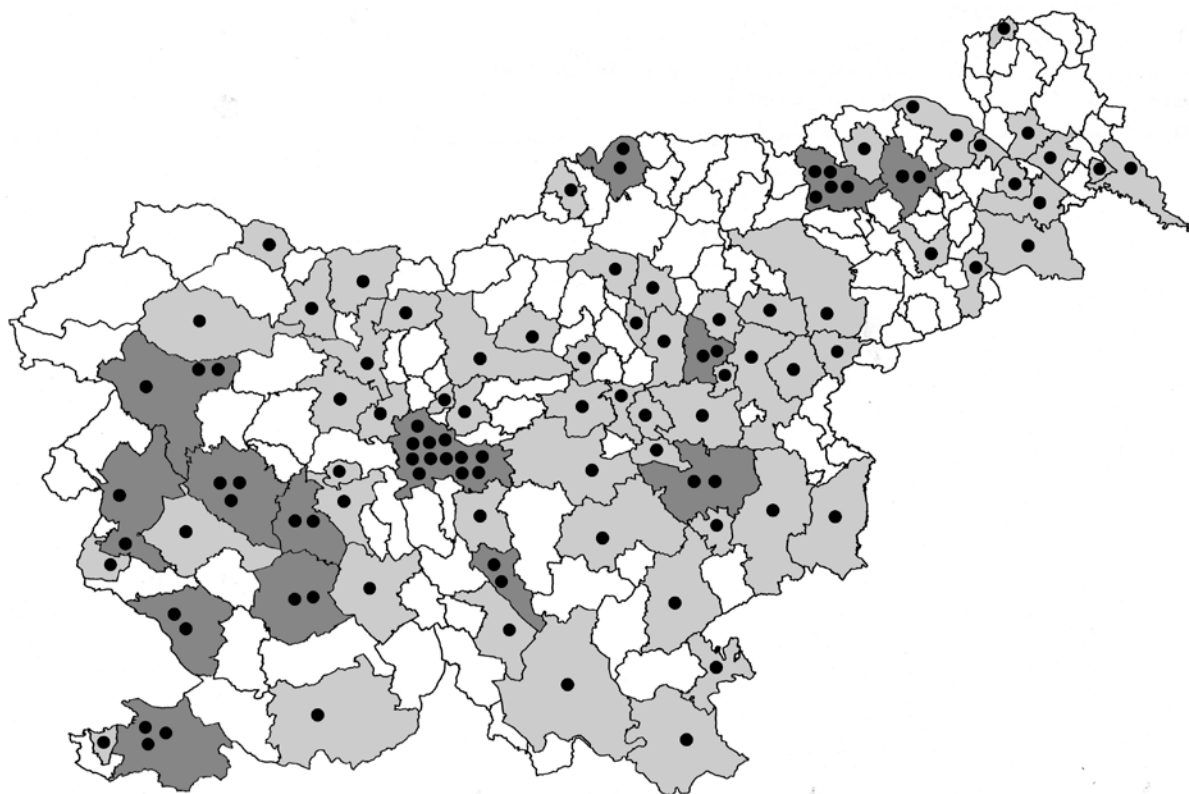
Glede na seznam domov za starejše po območnih enotah ZZZS (Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije) je v letu 2012 obratovalo v Sloveniji 96 zavodov in domov za starejše, skupaj z enotami 107.

Seznam domov za starejše po območnih enotah ZZZS se nahaja v prilogi A.

Na spletni strani Skupnosti socialnih zavodov Slovenije (Splošno o ..., 2012) lahko vidimo, da je bilo leta 2012 v Sloveniji na voljo 19.576 mest v 96 domovih in posebnih zavodih na 116 lokacijah. Od tega je bilo v javnih domovih za starejše 13.816 mest v 56 zavodih na 71 lokacijah, zasebnih domovih za starejše 4.214 mest pri 36 izvajalcih s koncesijo na 36 lokacijah, posebnih zavodih za odrasle 1.546 mest v 5 zavodih na 7 lokacijah.

Slovenija je razdeljena na 212 občin, od katerih je v letu 2012 imela občina Ljubljana 12 domov za starejše, občina Maribor 5 domov, 12 občin po tri ali dva domova, 59 občin pa po en dom za starejše. Ker se je obseg občin z novo razdelitvijo precej zmanjšal, je razumljivo, da se večinoma nahaja po en dom na občino, kjer sta dva, je eden od njih ponavadi zavod posebnega tipa. Večje število domov je le v prestolnici in v Mariboru, kar je tudi razumljivo, saj se tam nahaja velika kapaciteta ljudi in je večja pokritost z domovi nujna.

ZZZS deli Slovenijo po območnih enotah in sicer OE CELJE – 12 domov, OE KOPER – 9 domov, OE KRANJ – 7 domov, OE KRŠKO – 5 domov, OE LJUBLJANA – 33 domov, OE MARIBOR – 13 domov, OE MURSKA SOBOTA – 9 domov, OE NOVA GORICA – 7 domov, OE NOVO MESTO – 5 domov in OE RAVNE NA KOROŠKEM – 7 domov od skupaj 107 domov in zavodov v Sloveniji (Seznam domov ..., 2012).

Slika 2: Razmestitev domov za starejše po občinah Republike Slovenije (vir podatkov: Seznam domov ..., 2012)

Slika 3: Delitev Slovenije na območne enote ZZS (vir podatkov: Seznam domov ..., 2012)

3.2 PODATKI O OBSTOJEČIH DOMOVIH ZA STAREJŠE

O sami pomembnosti lokacije pri vmeščanju domov za starejše v prostor v Sloveniji skozi zgodovinski pregled ne izvemo prav veliko. Zato se je za namen naloge pokazala potreba, da se izvede raziskava o dejanski pomembnosti lokacije za posamezen dom.

Kot je navedeno v prejšnjem poglavju, je bilo leta 2012 v Sloveniji delujočih domov za starejše skupaj z enotami 107. Razvoj institucionalnega varstva je pokazal, da se je skozi čas spreminjal način obravnave odnosa do starejših. Tako so marsikateri zavod, ki je deloval v nenamensko grajeni stavbi preselili v namensko grajeno poslopje, oziroma so zgradili prizidke, s čimer se je kakovost bivanja znotraj domov izboljšala, lokacija pa je ostala enaka. Težko pa je za vse domove v Sloveniji iz literature izvedeti, kakšni so bili razlogi za izbor določene lokacije doma za starejše, oziroma, če so gradili nove zgradbe za namen varstva starejših, kakšna merila so upoštevali.

Da bi pridobili te podatke, je bila izvedena kratka anketa na vseh domovih za starejše, ki so delovali leta 2012. Ker bi bilo preobsežno, da bi se vsak dom posebej obiskalo, se je anketa izvajala tako, da so vsi domovi v Sloveniji dobili elektronsko pošto z vprašalnikom. Odgovorjeno je bilo približno na eno tretjino vprašalnikov. Zato se je za ostale podatke izvajalo spraševanje po telefonu ter se pridobivalo informacije s pomočjo interneta.

Cilj vprašanj je bilo izvedeti leto nastanka doma ali zavoda oziroma, kdaj se je dejavnost že pojavila v kraju, ugotoviti tip zgradbe, kjer se opravlja dejavnost in razloge za izbor lokacije, kjer stavba stoji. Po končanem raziskovanju je bil nabor informacij velik. Pri nekaterih domovih so na razpolago zelo podrobni opisi zgodovine nastanka, zgodovina zgradbe, fotogalerije in tudi izbira lokacije, medtem ko je pri nekaterih domovih informiranje o želenem zelo skopo. Od 107 domov v Sloveniji za dva ni bilo mogoče dobiti podatkov, ponekod pa so podatki nepopolni.

Pridobljene podatke smo nato smiselno organizirali v skupine, glede na naslednje značilnosti:

- Ime doma ali zavoda

Tu so, zaradi boljše orientacije, zapisana imena po območnih enotah. Imena so prepisana iz Seznama domov za starejše po območnih enotah ZZZS, ki se nahaja v prilogi A.

- Leto nastanka/obratovanja

Izpis letnic ustanovitve domov, izgradnje novih domov ter dograditve in adaptacije.

- Vrsta zgradbe

Ta kategorija opisuje tip zgradbe, kjer se dom ali zavod nahaja. Ta podatek je pomemben, saj velikokrat lokacijo narekuje prav lokacija same stavbe, ki je bila izbrana iz drugih razlogov – ponavadi finančnih.

- Lokacija

V tej kategoriji je največ razhajanj, saj jo vsak razume po svoje, tako da sta tu opisani tako makro- kot mikrolokacija, odvisno od dobljenih odgovorov in preverjanja na zemljevidu.

Vsi podatki so zaradi preobsežnosti strnjeni v prilogi B.

Razlaga pridobljenih podatkov:

Leto nastanka/obratovanja in vrsta zgradbe:

Kot najstarejša namenska gradnja izstopa »Lambrechtov dom« v Slovenskih konjicah iz leta 1871, ki je hkrati tudi najstarejši dom za starejše pri nas. Sledijo mu domovi, ki so se odpirali zgodaj v 20. stoletju – v Domžalah, Mengšu, Ptuju, itd. Vendar večina ni bila namensko grajena, temveč so za potrebe doma adaptirali ali prenovili stavbe, kjer je prej potekala druga dejavnost. To so bili iz podatkov sledeč gradovi, graščine, tovarne, gospodarska poslopja, samostani in drugi nenamenski objekti. Ponavadi so bili prostori ali posesti podarjene ali pa zaradi finančnih razlogov niso zmogli zgraditi novega doma. Taki domovi so bili bolj ali manj prilagojeni za bivanje in nego starejših ljudi. Debeli zidovi, ozki in temni hodniki, visoki stropi, slaba razsvetljava in visoko obzidje so ustvarjali tesnobno vzdušje ter strah pred »zadnjo postajo življenja«, ki so jo največkrat imenovali hiralnica. Po letnicah nastanka namenskih gradenj je razvidno, da so se močno povečale gradnje v petdesetih letih 20. stoletja, predvsem po koncu druge svetovne vojne, ter v sedemdesetih letih, ko so sprejeli nove normative in skušali doseči minimalno priporočeno število mest za starostnike v domovih. Prav tako so v tem času izgradili večino prizidkov k starim stavbam.

V kasnejših letih so se gradnje, prenove in adaptacije nadaljevale (po približno deset domov na deset let). Te sodobne in namensko grajene stavbe so funkcionalno prilagojene splošnim in posebnim potrebam ljudi, ki v njih prebivajo. Zgrajene so po vzoru specializiranih bolnišnic ter hkrati udobnih hotelov. Imenujejo se domovi 3. generacije (Imperl in sod., 2007). Prvi domovi za starejše tako imenovane 4. generacije pa so se začeli graditi po letu 2000. Imperl (Imperl in sod., 2007) navaja, da je njihova glavna usmeritev normalizacija življenja starega človeka, ki mora živeti v ustanovi. Stavba je arhitekturno prilagojena na delovno – sožitni življenjski koncept. Domovi 4. generacije pri nas so Dom pod Gorco, Pegazov dom, Dom Lipa, Dom starejših občanov Prebold.

Rast gradnje domov se je prav tako močno povečala v zadnjih letih. Večinoma ustanov je s podeljeno koncesijo in so v lasti podjetij ali zasebnikov, ki povečini vidijo problem čakalnih vrst starostnikov za sprejeme v domove in z lastnim financiranjem ali ozemljem nudijo pomoč potrebnim.

Preglednica 1: Domovi za starejše v Sloveniji – pregledna tabela podatkov o letu nastanka/obratovanja

do1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2000-2012
*1871/4	*1929/43	*1935/42	1940/23	*1956/3	1966/35	1973/1	1989/30	1999/5	2001/2
*1920/56	1927/73	*1935/58	1948/24	1959/4	1961/42	1978/3	1984/44	1991/14	2001/8
*1889/101	*1922/90		*1948/27	*1952/30	1968/94	1976/6	1986/50	2000/17	2005/9
	*1929/98		1947/33	1953/39		1980/7	1990/53	1991/19	2006/10
			1946/51	1955/56		1980/13	1989/68	1996/20	2006/11
			*1948/76	*1953/67		1975/15	1982/90	1997/29	2008/12
			1950/92	1952/75		1976/16	1983/91	1994/45	2008/21
			1945/94	1960/76		1975/18	1988/97	2000/70	2009/28
				1955/77		1973/22		1998/74	2005/41
				*1951/80		1977/25		1994/81	2002/48
				1952/83		1979/26		1999/99	2001/52
				1954/98		1979/27			2001/54
						1979/31			2005/55
						1979/32			2006/61
						1977/34			2008/62
						1975/36			2005/63
						1977/38			2006/64
						1979/40			2009/65
						1977/43			2011/66
						1977/46			2002/69
						1979/47			2004/71
						1975/49			2008/78
						1979/57			2011/79
						1975/58			2001/82
						1980/59			2008/84
						1974/67			2008/85
						1976/80			2008/86
						1976/89			2009/87
						1978/93			2010/88
						1980/96			2003/95
						1979/101			2003/100
						1976/105			2004/102
									2002/103
									2001/104
									2008/106
									2009/107
SKUPAJ									
*3	*3	*2	*2	*4	*/	*/	*/	*/	*/
/	1	/	6	8	3	32	8	11	36

Zaporedne številke ob letnicah sovpadajo z zaporednimi števkami Seznama domov za starejše po območnih enotah ZZSZ – glej prilogo A

Legenda preglednice:

*1959 – dejavnost pred ustanovitvijo današnje (ubožnica, zavetišče, dom onemoglih, ipd.)

1950 – začetek obratovanja današnje dejavnosti

Lokacija:

V samem začetku ustanavljanja dejavnosti nege in varstva starejših lokacija ni bila pomembna. Kot je bilo že omenjeno so starejše in bolne nameščali v objekte, kjer je prej potekala druga dejavnost (v gradove, samostane, ...). Potem se je potreba po varstvu povečevala, kar je imelo za posledico povečevanje obstoječih stavb, njihove adaptacije in dozidave. Lokacija stavb se v teh primerih ni spreminjala, saj je bila, glede na odgovore in informacije na internetu, od kakovosti lokacije pomembnejša funkcionalnost samega objekta, da se stanovalci čimbolje počutijo znotraj doma. V letih, ko je opaziti porast domov za starejše se je pričelo graditi tudi nove objekte, vendar so se na značilnosti lokacije ozirali le tisti, ki so imeli dovoljšnjo finančno pomoč in niso bili vezani na določeno ozemlje. Tem je bila pomembna predvsem ali bližina določenih institucij (pošta, banka, občina, trgovina, ...), ali centra naselja ali pa bližina narave, da imajo stanovalci možnost izletov v naravo, sprehodov po parku. Novejši domovi, predvsem po letu 2000 pa nastajajo že bolj premišljeno. Zelo pomembno postaja združevanje generacij, občutki domačnosti in čimvečja ponudba dejavnosti, da se starejši ne čutijo izolirane. Tako domovi rastejo na obrobjih naselij in mest, ob vrtcih in šolah ter v manjših naseljih, kjer je zajeto vse v enem – od centra naselja z vsemi dejavnostmi do zelene okolice z možnostjo sprehodov v naravo. Nekaj domov pa je zgrajenih tudi na posebnih lokacijah, ki v večji meri služijo zdravju – v bližini morja, zdravilišč ali v pasu, kjer je “dober” zrak.

Iz podatkov, ki so bili pridobljeni iz kategorije Lokacija in preverjanjem na zemljevidu je v nadaljevanju narejena preglednica makro - lokacije domov za starejše (Preglednica 2). In sicer je destinacijo obstoječih domov ali zavodov smiselno umestiti v kategorije:

- mestno območje: območje mestnega jedra in območje okrog mestnega jedra;
- predmestje: obrobje mesta in stanovanjska soseska;
- podeželje: naselje v fazi urbanizacije ter manjše naselje ali vas;
- posebna geografska lokacija.

Preglednici sledi tudi slikovni prikaz vsake od sedmih kategorij. Domovi za ta prikaz so izbrani naključno in sicer:

- za območje mestnega jedra: Dom upokojencev Domžale,
- za območje okrog mestnega jedra: Dom upokojencev Danice Vogrinc Maribor,
- za obrobje mesta: Dom starejših občanov Črnomelj,
- za stanovanjsko sosesko: Dom starejših občanov Ajdovščina,
- za naselje v fazi urbanizacije: Dom Petra Uzarja Tržič,
- za manjše naselje ali vas: Trubarjev dom upokojencev Loka pri Zidanem mostu,
- za posebno geografsko lokacijo: Obalni dom upokojencev Koper.

Preglednica 2: Makrolokacija domov za starejše Slovenije

OBMOČJE MESTNEGA JEDRA	OBMOČJE OKROG MESTNEGA JEDRA	NA OBROBJU MESTA	V STANOVANJSKI SOSESKI	NASELJA V FAZI URBANIZACIJE	MANJŠA NASELJA IN VASI	POSEBNE GEOGRAFSKE LOKACIJE
Območna enota MURSKA SOBOTA						
DS LENDAVA		DSO LJUTOMER		DS RAKIČAN	DOM LUKAVCI	
		DSO GORNJA RADGONA		ZAVOD SV. CILRILA IN METODA BELTINCI	DOSOR D.O.O.	
					DS KUZMA	
					ZAVOD ČEBELA	
Območna enota NOVA GORICA						
	DU NOVA GORICA		DSO AJDOVŠČINA	Enota: DU TOLMIN	DU PODBRDO	DU GRADIŠČE
					Enota: PETROVO BRDO	
					TURZIS D.O.O.	
Območna enota NOVO MESTO						
DOM POČITKA METLIKA		DSO NOVO MESTO			PENZION SREČA	
DSO TREBNJE		DSO ČRNOMELJ				
Območna enota RAVNE NA KOROŠKEM						
DVO VELENJE		DEOS – CS GORNJI GRAD		DS NA FARI	KOROŠKI DOM STAROSTNIKOV	CS ZIMZELEN
				DOM HMELINA D.O.O.	DOM SV. EME ŠENTJANŽ	
SKUPAJ:						
13	11	25	9	14	23	12

Preglednica se nadaljuje na naslednji strani

Nadaljevanje Preglednice 2

OBMOČJE MESTNEGA JEDRA	OBMOČJE OKROG MESTNEGA JEDRA	NA OBROBJU MESTA	V STANOVANJSKI SOSESKI	NASELJA V FAZI URBANIZACIJE	MANJŠA NASELJA IN VASI	POSEBNE GEOGRAFSKE LOKACIJE
Območna enota LJUBLJANA						
DU CENTER, TABOR-POLJANE	DSO LJ - MOSTE- POLJE	DSO LJ - BEŽIGRAD	DSO LJ - ŠIŠKA	DEOS D.O.O. - C S CERKNICA	PRIZMA PONIKVE	DOM »TISJE« ŠMARTNO PRI LITLI
Enota: DOM POLJANE	DU J. PRIMOŽIČA- MIKLAVČA IDRIJA	DSO LJ - VIČ- RUDNIK	Enota: KOLEZJA		Enota: SPODNJA IDRIJA	
DU DOMŽALE	DU F. SALOMON TRBOVLJE	DSO GROSUPLJE	DS LOGATEC		DSO »P. EBERL- JAMSKI« IZLAKE	
DOM MARJE IN MARTE	DEOS D.O.O. - CS TRNOVO	DS HRASTNIK	DSO FUŽINE		SOCIALNO VARNOSTNI ZAVOD VITADOM	
LOGATEC					ZAVOD SV. TEREZIJE	
DOM POČITKA MENGEŠ	DU VRHNIKA	DSO KAMNIK	ZAVOD ŽUPNIJE KARITAS TRNOVO		DEOS D.O.O. - C S HORJUL	
		DSO KOČEVJE				
		DEOS - CS MEDVODE				
		PAPILOT				
		DSO RIENICA				
		DEOS D.O.O. - CS NOTR. GORICE				
Območna enota MARIBOR						
DU PTUJ	DU D. VOGRINEC MARIBOR	DSO TEZNO		DOM LENART D.O.O.	Enota: MURETINCI	ZAVOD HRASTOVEC- TRATE
	Enota: TABOR	CSO ORMOŽ			DOM DR. J. POTRČA POLJČANE	Enota Pesnica: ZAVOD TRATE
	SONČNI DOM	DOM POD GORCO				DS IDILA

Preglednica se nadaljuje na naslednji strani

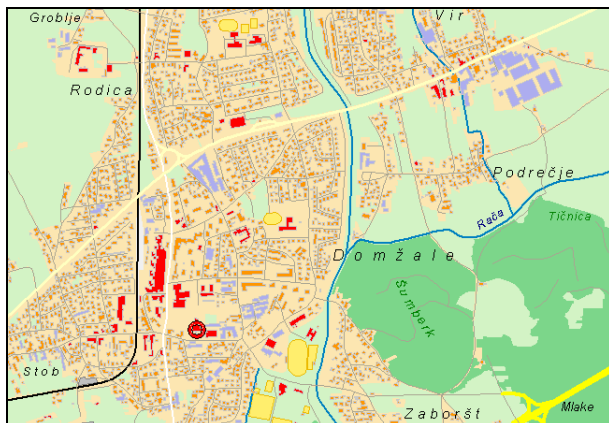
Nadaljevanje Preglednice 2

OBMOČJE MESTNEGA JEDRA	OBMOČJE OKROG MESTNEGA JEDRA	NA OBROBJU MESTA	V STANOVANJSKI SOSESKI	NASELJA V FAZI URBANIZACIJE	MANJŠA NASELJA IN VASI	POSEBNE GEOGRAFSKE LOKACIJE
Območna enota MURSKA SOBOTA						
DS LENDAVA		DSO LJUTOMER		DS RAKIČAN	DOM LUKAVCI	
		DSO GORNJA RADGONA		ZAVOD SV. CILRILA IN METODA BELTINCI	DOSOR D.O.O.	
					DS KUZMA	
					ZAVOD ČEBELA	
Območna enota NOVA GORICA						
	DU NOVA GORICA		DSO AJDOVŠČINA	Enota: DU TOLMIN	DU PODBRDO	DU GRADIŠČE
					Enota: PETROVO BRDO	
					TURZIS D.O.O.	
Območna enota NOVO MESTO						
DOM POČITKA METLIKA		DSO NOVO MESTO			PENZION SREČA	
DSO TREBNJE		DSO ČRNOMELJ				
Območna enota RAVNE NA KOROŠKEM						
DVO VELENJE		DEOS – CS GORNJI GRAD		DS NA FARI	KOROŠKI DOM STAROSTNIKOV	CS ZIMZELEN
				DOM HMELJNA D.O.O.	DOM SV. EME ŠENTJANŽ	
SKUPAJ:						
13	11	25	9	14	23	12

Legenda oznak v preglednici: DS – dom starejših občanov, DU – dom upokojencev, DVO – dom za varstvo odraslih, CS – center starejših, CSO – center starejših občanov

Primer lokacije na območju **mestnega jedra**:

DOM UPOKOJENCEV DOMŽALE

Slika 4: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

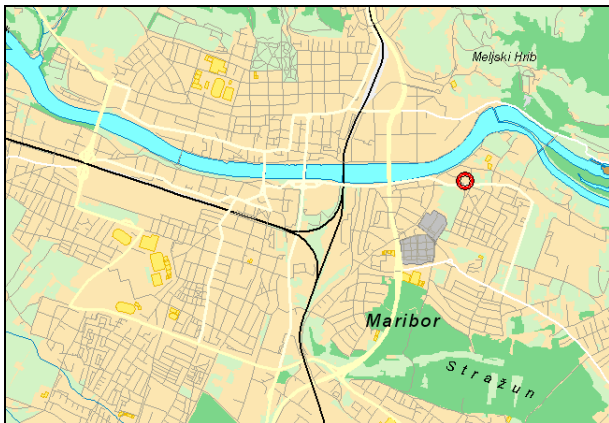
Slika 5: Fotografija doma upokojencev (Dom upokojencev ..., 2016)

Slika 6: Pogled iz zraka na Dom upokojencev Domžale (Domžale ..., 2016)

Primer lokacije na **območju okrog mestnega jedra:**

DOM UPOKOJENCEV DANICE VOGRINEC MARIBOR

Slika 7: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

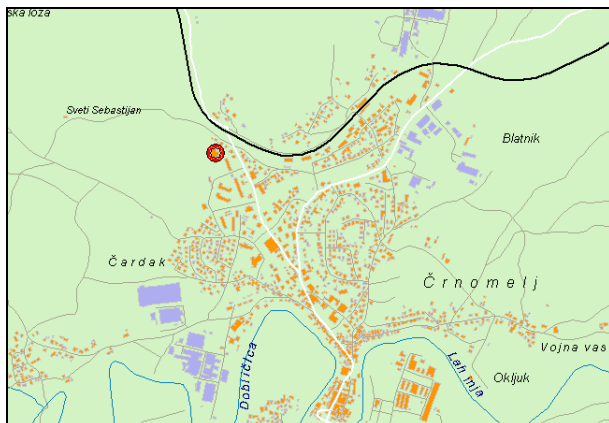
Slika 8: Fotografija doma upokojencev (Dom Danice ..., 2016)

Slika 9: Pogled iz zraka (Nova ..., 2016)

Primer lokacije na **obrobju mesta**:

DOM STAREJŠIH OBČANOV ČRNOMELJ

Slika 10: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

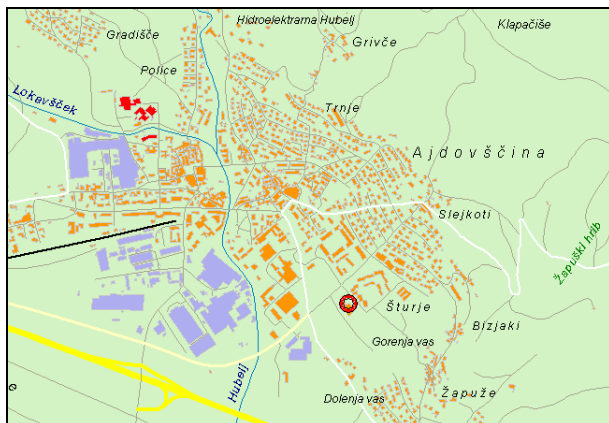
Slika 11: Fotografija doma upokojencev (Energetska ..., 2016)

Slika 12: Pogled iz zraka (Modrijan, 2016)

Primer lokacije v **stanovanjski soseski**:

DOM STAREJŠIH OBČANOV AJDOVŠČINA

Slika 13: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

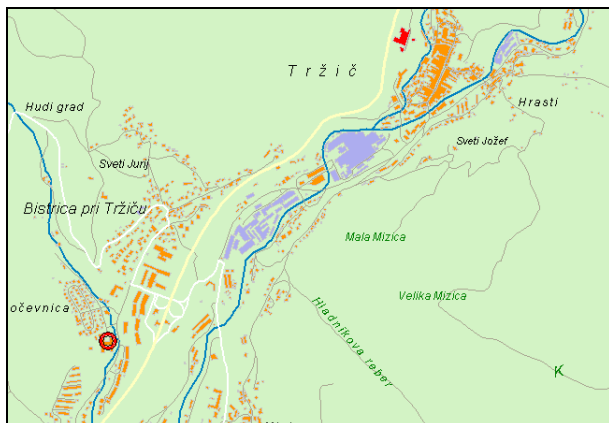
Slika 14: Fotografija doma upokojencev (Tratnik, 2014)

Slika 15: Pogled iz zraka (Modelarstvo, 2016)

Primer lokacije v **naselju v fazi urbanizacije:**

DOM PETRA UZARJA TRŽIČ

Slika 16: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

Slika 17: Fotografija doma upokojencev (Predstavitev ..., 2016)

Slika 18: Pogled iz zraka (Bernard, 2014)

Primer lokacije v **manjšem naselju/vasi**:

TRUBARJEV DOM UPOKOJENCEV LOKA PRI ZIDANEM MOSTU

Slika 19: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

Slika 20: Fotografija doma upokojencev (Trubarjev ..., 2016)

Slika 21: Pogled iz zraka (E.Posavje, 2013)

Primer **posebne geografske lokacije** (v tem primeru bližina morja):

OBALNI DOM UPOKOJENCEV KOPER

Slika 22: Lokacija na zemljevidu (TIS, 2012)

Slika 23: Fotografija doma upokojencev (Obalni dom ..., 2016)

Slika 24: Pogled iz zraka (Najhitrejša ..., 2016)

4 PROBLEM UMEŠČANJA DOMOV ZA STAREJŠE V PROSTOR

Problem umeščanja doma za starejše v prostor je večplasten. Da bi lahko določili lokacijska merila, ki so pomembna za umeščanje, si je potrebno ustvariti celovit pogled na življenje zunaj in znotraj doma, na razloge za odločitev prihoda v dom, na potrebe starostnikov v njihovem bivalnem okolju, njihovo zdravje in zmogljivosti ter pregledati določene arhitekturno – urbanistične smernice na to temo. V spodnjem besedilu so zbrani podatki, ki naj bi pripomogli k odločanju o najbolj primerni lokaciji doma za starejše, so pa nekateri posredno, nekateri pa neposredno povezani s tem. Tu so predvsem povzeta razmišljanja različnih avtorjev, ki se ukvarjajo s tematiko starejših na različnih ravneh povezanosti s problemom umeščanja. Besedilo je bilo smiselno strniti v tri kategorije (interakcija med starejšim človekom in okoljem, sociološki in psihološki kriteriji ter zdravje in telesna aktivnost starejših), ki nam pomagajo razumeti potrebe, zmogljivosti ter občutja starejšega človeka in katere so nam v veliko pomoč pri oblikovanju smernic za določitev lokacijskih dejavnikov z vidika arhitekture in urbanizma.

4.1 VEČPLASTNOST RAZUMEVANJA ŽIVLJENJA STAREJŠEGA ČLOVEKA

Socialna varnost starejših je tudi v Sloveniji posebna kategorija varstva, ki temelji na izhodiščih sodobne socialne politike. Ta zagovarja stališče, da je potrebno starejšim zagotoviti pogoje, da bodo starost lahko čim dlje preživljali doma ali pa, če ne gre drugače, v domu za starejše, čim bližje svojega bivališča. V zakonodaji in v razvojnih programih so strokovnjaki zapisali, da je starejšim poleg socialno zdravstvenih storitev potrebno zagotoviti tudi druge storitve in jim omogočiti aktivno družbeno in družabno življenje (Starejši ..., 2006).

4.1.1 Interakcija med starejšim človekom in okoljem

Fizični prostor postaja za starejše ovira za dostopnost do ljudi in informacij. Star človek postaja omejen na stanovanje oziroma sobo v domu in s tem tudi omejen v svoji samostojnosti v smislu selektivnega sprejemanja pobud iz okolja in sodelovanja pri raznih aktivnostih. Ida Hojnik Zupanc (1999) meni, da ta sprememba življenja vodi v dve stvari:

- v samostojnost z izključevanjem oziroma v družbeno izolacijo ali pa
- v vključitev različnih podpornih mehanizmov iz okolja in na ta način optimalno preseganje omejene individualne samostojnosti. Podporni mehanizmi vključujejo na eni strani neformalno mrežo (sorodstvo, sosedje, prijatelji), ki nudi predvsem čustveno in moralno podporo, v mnogih pa tudi instrumentalne storitve, na drugi strani pa lokalno formalno podporno mrežo (javne, zasebne in prostovoljne organizacije), ki izvaja predvsem instrumentalne storitve.

4.1.1.1 Prostorska mobilnost

Prostorsko mobilnost lahko določamo na makro ravni – mobilnost na daljše prostorske razdalje ter na mikro ravni – obvladovanje širšega bivalnega prostora (stanovanjske soseske z dostopnostjo do življenjsko potrebne infrastrukture) in ožjega bivalnega prostora – stanovanja.

S starostjo se mobilnost zmanjša, kar potrjujejo tudi raziskave. Na Nizozemskem so ugotovili, da se delež voznikov zmanjša od 46 odstotkov v srednjem življenjskem obdobju (skupina 45 do 54 let) na 20 odstotkov v starostnem življenjskem obdobju 75 let in več. Nasprotno pa se delež pešcev poveča od 14 odstotkov v srednjem življenjskem obdobju na 33 odstotkov v starostnem obdobju. Večja kot je starost, manjše je število izletov na osebo (Tacken, 1994, cit. po Hojnik Zupanc, 1999).

Hojnik Zupanc (1999) navaja, da so najpogostejši vzroki gibanja zunaj doma nakupovanje ter obiskovanje različnih inštitucij, sledijo pa obiski sorodnikov in prijateljev. Pri večini starejših ljudi je gibanje usmerjeno predvsem v lokalni prostor, kjer je možen dostop do življenjsko nujne infrastrukture peš ali s kolesom. Ruoppila (1994, cit. po Hojnik Zupanc 1999) ugotavlja, da predvsem pri ženskah po 75. letu starosti nastopijo težave pri gibanju zunaj stanovanja. V starostni skupini 75 do 84 let le polovica žensk in dve tretjini moških lahko hodi brez težav in tuje pomoči. Tudi v raziskavi Organizacija gospodinske pomoči starim na domu (Vojnovič in sod., 1987), ki je zajela 892 oseb v starosti 60 let ali več, je bilo ugotovljeno, da je 14 odstotkov oseb težje ali lažje oviranih v gibanju. Večina jih obvlada le ožje bivalno okolje (89 odstotkov), medtem ko jih 9 odstotkov sploh ne gre ven⁵. Raziskave potrjujejo, da je zmožnost gibanja v prostoru negativno soodvisna s kronološko starostjo⁶. Večja kot je starost, ožji je fizični prostor, ki ga posameznik še lahko samostojno obvlada. De Long (1970, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) ugotavlja, da vzrok za omejeno gibanje ni le fizična pokretnost, ampak tudi čutni input – upadanje senzornih funkcij, kar vpliva na to, da posameznik iz okolja sprejema vedno manj informacij.

4.1.1.2 Preseljevanje v starosti na novo lokacijo

Preselitev v starosti je lahko za posameznika ugodno dejanje, če je le-ta usklajena z njegovimi željami in je prostovoljna. Carp (1970, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) ugotavlja, da je prilagoditev novemu okolju povezana z inteligenco, telesnim in umskim zdravjem,

⁵ Do podobnih ugotovitev prihajajo tudi drugi avtorji: Mesec in Majcen, 1984, Accetto in sod., 1987, Harootyan, 1992, Hojnik Zupanc in Svetlik, 1993 (cit. po Hojnik Zupanc, 1999).

⁶ Pri vsakem človeku lahko razlikujemo tri vrste starosti: kronološka starost – kolikor smo stari po koledarju, biološka starost – kolikor je staro naše telo glede na pravilno delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov, psihološka starost – kolikor stare se počutimo (Hojnik Zupanc, 1997).

sociabilnostjo, aktivnostjo, samopodobo, optimizmom, sedanjim ekonomskim stanjem in socioekonomskim statusom preteklih let ter z življenjem s partnerjem. Težave s prilagoditvijo v novem okolju lahko nastanejo, kadar se za preselitev ni odločil posameznik, ampak je bila vsiljena od zunaj (na primer zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja ipd.).

Lawton (1986, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) navaja šest pomembnih kriterijev, ki vplivajo na odločitev za preselitev v starosti:

- najpomembnejša je želja ostati v znanem okolju,
- ostati čim dlje neodvisen,
- potreba po zasebnosti (pri tistih posameznikih, ki so se preselili iz okolja, kjer je bila njihova zasebnost omejena, v okolje, kjer lahko bolj svobodno odločajo o svojem vedenju v prostoru),
- občutek varnosti (najpogostejši razlog za preselitev v dom) – glede kriminala in zdravstvene ogroženosti,
- zadovoljevanje potreb po družabnosti,
- podpora družine, prijateljev in strokovnih organizacij pri odločitvi za preselitev.

S Stanovanjsko anketo leta 2005 v Sloveniji, je bilo ugotovljeno, da se večina selivcev seli v isti tip naselja, kot prebiva sedaj (Stanovanje ..., 2006).

4.1.1.3 Homogenost/heterogenost okoliškega prebivalstva

V literaturi je vprašanje homogenosti/heterogenosti okoliškega prebivalstva sprožilo veliko razprav in tudi deljena mnenja.

Gans (cit. po Verlič, 1985) zagovarja heterogeno strukturo prebivalstva in jo utemeljuje z naslednjimi razlogi:

- heterogenost prispeva k raznolikosti demografske strukture in s tem bogati življenje prebivalstva na tistem območju,
- heterogenost razvija tolerantnost do socialnih in kulturnih razlik in s tem utrjuje demokratični pristop k reševanju konfliktnih situacij,
- raznolikosti med skupinami so posebnega pomena pri vzgoji in izobraževanju mlajše generacije.

Prav tako je Hojnik Zupanc (1999) mnenja, da je vključenost različnih starostnih skupin v bivalno okolje bolj naravna in omogoča raznoliko medsebojno sodelovanje pri zadovoljevanju potreb mlajše in starejše generacije. Ameriška avtorja Rosenberg (1970, cit. po Janež, 2004) in Hochschild (1973, cit. po Janež, 2004) pa ugotavljata številne prednosti homogenosti, kot na primer, da se vrstniški odnosi pogosto oblikujejo kot prijateljski na osnovi mnogih skupnih značilnosti preteklega življenja ter da se posledično vzpostavi neformalna mreža vzajemne pomoči, s čimer stanovalci v domu nadomeščajo

šibke sorodstvene vezi. Poulin (1984, cit. po Janež, 2004) pa je primerjal starostno heterogena in homogena naselja in ugotovil, da med starejšimi v obeh tipih naselij ni bistvene razlike v zadovoljstvu z življenjem, medtem ko je ugotovil višjo stopnjo medsebojne pomoči v starostno homogenem naselju.

4.1.1.4 Medsoseski odnosi

Povezanost s sosedi je pomembna.

Sosedje so lahko tudi eden izmed pomembnih virov socialne opore. Še posebej so pomembni za bolj ranljive skupine prebivalstva, kot so starejši. Tudi manj tesne oblike povezanosti s sosedi, kot so občasen pozdrav in klepet, imajo pomen za posameznike, saj jim nudijo občutek varnosti in domačnosti v soseski, dajejo pa jim tudi družbeno in praktično podporo. Največkrat so sosede tudi prijatelji.

V stanovanjski anketi (Stanovanje ..., 2006), kjer so spraševali po gospodinjstvih, katere značilnosti stanovanja so za ljudi najpomembnejše, je na prvem mestu mirna in zelena okolica, takoj pa ji sledijo dobri odnosi s sosedi.

4.1.1.5 Občutek domačnosti

Celovitosti vsega, kar je posameznik doživel, kar pozna o sebi in svojem okolju, vsi spomini in občutki, temu bi lahko rekli občutek domačnosti.

Domačega okolja se sicer v instituciji nikoli ne da popolnoma pričarati, se pa domače ozračje lahko po Brearleyu (1990, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) oblikuje z medsebojnim delovanjem šestih dejavnikov:

- stanovalcev, z njihovimi individualnimi življenjskimi izkušnjami, potrebami, osebnostjo in željami,
- osebja, z njihovimi izkušnjami in pričakovanji,
- pravili, rutinami in navadami dnevnega ritma, ki oblikujejo medosebne interakcije,
- fizičnega okolja: stavbe, okolica, oprema, ki omejuje ali pa spodbuja oblike interakcije in vsakodnevno vedenje
- odnosov med stanovalci in osebjem
- odnosov stanovalcev in osebami zunanjega sveta.

4.1.1.6 Problem zlorabe v bivalnem okolju starostnika

Zadnjih dvajset let so predvsem na zahodu na glas spregovorili o nasilju in zlorabi v skupini starejših ljudi (Nasilje ..., 2000). Kanadske in ameriške raziskave govorijo, da je bilo pri njih zlorabljenih 1-10% ljudi, starejši od 65 let. Kakšna je situacija pri nas, nam ni

znano, saj smo šele začeli govoriti o problemih zlorabe in so raziskave še pred nami. So pa raziskave pokazale, da je problem zlorabe in nasilja v zvezi s starejšimi ljudmi zelo aktualen tudi v slovenskem prostoru. Oblike nasilja in zlorab so telesna in fizična zloraba (uporaba fizične sile, ki lahko povzroči telesne poškodbe, fizične bolečine in okvare), čustvena ali psihična zloraba, finančna ali materialna zloraba, zanemarjanje in zapuščenost.

Kratek povzetek glede na lokacijo: V tej kategoriji interakcije starejšega človeka z okoljem lahko ugotovimo pomembnost izbire prave lokacije za umestitev doma za starejše. Predvsem je pomembna izbira okolice, kjer se starejši človek počuti varno, domače, ki mu nudi možnost druženja, gibanja zunaj doma ter mu povzroča čim manjši stres pri navajanju na novo okolje.

4.1.2 Psihološka in sociološka merila

4.1.2.1 Kakovost bivanja starostnikov

Hojnik Zupanc (1997) navaja, da se pojmovanje kakovosti bivanja pri vsakem posamezniku razlikuje in je odvisna predvsem od tega, kaj človeku v življenju največ pomeni.

Kakovost bivanja je odvisna predvsem od:

- zdravstvenega stanja posameznika

Prihod v dom je lažji za zdrave ljudi. Avtorja Bond in Erjavec (cit. po Hojnik Zupanc, 1999) ugotavljata, da so najboljše možnosti za preselitev v starosti takrat, ko so fizične in umske sposobnosti še v dobri kondiciji.

- posameznikovih želja, življenjskih izkušenj in sposobnosti prilagajanja

Požarnik (1981) navaja, da gredo v dom težko tisti, ki si želijo živeti zunaj doma za starejše, ki imajo o domovih slabo mnenje in katerim pomeni ta prihod veliko poslabšanje prejšnjega načina življenja ter tisti, ki prihajajo v dom iz urejenih družinskih razmer.

Lažji pa je prihod ljudi odprtega značaja, ki so optimistični, socialno podjetni in ki znajo hitro navezati stike z ljudmi, kar velja tudi za inteligentne in s svojim življenjem zadovoljne ljudi.

- predhodne predstavitve domskega življenja

Le-ta razjasni predstave o instituciji in omili negativna stališča in stereotipe. Po mnenju Požarnika (1981) se lažje prilagodijo tisti, ki so dom predhodno obiskali, čeprav se večina stanovalcev doma prvič sreča z domskim življenjem šele po prihodu v institucijo (Mlekuž, cit. po Hojnik Zupanc, 1999).

- časa bivanja v instituciji

Večina starejših se že v kratkem času prilagodi na življenje v domu, meni Požarnik (1981). Že po treh mesecih se poveča število tistih, ki so v domu zadovoljni, čeprav so šli nekateri vanj z odporom.

- strokovne usposobljenosti osebja

Po mnenju Hojnik Zupanceve (1999) gre za psihologijo vedenja o starosti, medčloveške odnose, vzorce pozitivnega komuniciranja, psihologijo umiranja in smrti ter toplino osebja.

- (pre)velike kapacitete in (ne)upoštevanje zasebnosti

Velika kapaciteta je pogoj ekonomske učinkovitosti za pokrivanje določenega standarda pod pogoji relativno uravnovešene individualne denarne participacije (Hojnik Zupanc, 1999). Za širino zasebnosti, razen v enoposteljnih sobah, ni prostora. Zasebnost je prav tako ena izmed temeljnih problemov v domovih za starejše.

- odnos stanovalcev in osebja do svojcev in odnos osebje - svojci

Nekateri avtorji (Baltes 1996, Mlekuž 1996, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) ugotavljajo, da v instituciji prevladujejo odvisno - podporne oblike pomoči, v manjši meri pa spodbudno - podporne. Tudi Houben (cit. po Hojnik Zupanc 1994) je ugotovil, da imajo stari ljudje v domovih zagotovljene več organizirane pomoči, kot jo dejansko potrebujejo. Avtorja Harel in Noelker (1982, cit. po Hojnik Zupanc, 1994) trdita, da v domu preživijo več kakovostnega časa tisti starostniki, ki imajo redne stike z družino.

Institucionalni red zmanjšuje svobodo in kontrolo, ki jo imajo njegovi stanovalci nad svojim življenjem in s tem poveča stopnjo odvisnosti. Več pozitivnega odzivanja na okolje izkazujejo tisti posamezniki, ki imajo več možnosti kontrole in izbire v svojem okolju. Povečana kontrola nad svojim življenjem in okoljem v starosti pozitivno vpliva na psihično in fizično počutje, meni Hojnik Zupanc (1994). Harel in Noelker (1982, cit. po Hojnik Zupanc, 1994) ugotavljata, da v instituciji preživijo dlje časa tisti stanovalci, ki so to obliko bivanja izbrali prostovoljno in imajo stalne odnose z družino, sorodniki in prijatelji zunaj institucije. Glass (cit. po Hojnik Zupanc, 1994) opredeljuje model kvalitete življenja v domovih z naslednjimi sestavinami:

- posegi in ravnanja strokovnega osebja
- fizično okolje
- prehrana
- odnosi med domom in občino

Kombinacija vseh štirih elementov odraža stopnjo kvalitete domskega življenja.

4.1.2.2 Sociološki vidik

Pri načrtovanju celovitega varstva starejših oseb je treba izhajati iz dejstva, da je poleg zadovoljevanja materialnih potreb starejših oseb potrebno omogočiti tudi zadovoljevanje njihovih nematerialnih potreb. Gre predvsem za medčloveške odnose.

Za namen naloge je pod to točko smiselno izpostaviti naslednje kategorije:

- povezanost z družino

Aktivnost se po upokojitvi zmanjša. Vzorci aktivnosti se spremenijo in poveča se usmerjenost v družino. Tisti posamezniki, ki imajo dobre družinske odnose, imajo ponavadi bolj urejeno pomoč kot tisti, ki družine nimajo ali pa imajo slabe družinske odnose (Hojnik Zupanc, 1999). Večina upokojenih ljudi največ časa po upokojitvi preživi v krogu družine – s partnerjem, otroki in vnuki. Družina je tista postavka v življenju, ki zadovoljuje ne le njihovo potrebo po socialnih stikih, ampak daje tudi občutek biti potreben. (Hojnik Zupanc 1997). Najpomembnejši pomočnik staremu človeku so blizu stanujoči družinski člani. Anđelkovič (1977) pravi, da se s starostjo poveča potreba za vzdrževanje vezi z življenjem sorodnikov in prijateljev, želja starejših, da so v bližini svojih otrok in vnukov. Harel in sod. (1984, cit. po Hojnik Zupanc, 1999) ugotavljajo, da so partner, otroci, sorodniki, prijatelji in sosedje pomemben potencial za starega človeka. Socialna opora, ki jo star človek lahko dobi v tem okviru, pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in psihično počutje. Uravnava napetost stresa in posameznikovo zdravje.

- osamljenost

Danes se govori o prepadu med generacijami in vedno večji osamljenosti starejših. V 19. in 20. stoletju je bil storjen izjemen razvoj znanja in možnosti na materialno tehničnem in naravoslovnem področju, medtem, ko sta znanje in možnosti za kakovost osebnostnega razvoja in medčloveškega sožitja zelo zaostala. Zato današnja tretja generacija v svojem načinu doživljanja in komuniciranja ni usposobljena, da bi posredovala mlajšima generacijama pozitivne osebne življenjske izkušnje in spoznanja s področja svojega osebnega zorenja in medčloveškega sožitja (Hojnik Zupanc, 1994). Hojnik Zupanc (1994) ugotavlja, da industrijsko potrošniška družba v reklamah in drugih medijih, športu in celotni proizvodnji vedno bolj povečuje drznost, lepoto, hitrost, mladost, uspešnost, moč, spolnost, itd. S tem je v javnem mnenju ustvarila slepo pego za vrednost starosti – ta je postala družbeni tabu, obdan s številnimi predsodki in negativnimi stereotipi. Doslej je pri oskrbi onemoglih starih ljudi prevladovala domača ali družinska oskrba, v zadnjih letih je bilo potrebno le za 5 % starih ljudi v Evropi skrbeti v oskrbovalnih institucijah. Sodobna družina se zelo spreminja in čedalje večji delež ljudi živi samih. Osamljenost je tudi eden najhujših tegob vdovstva. Ne samo, ker so zakonca ni več, tudi mnogi prijatelji in znanci se vdov in vdovcev izogibajo (Allen in Puckett, 1987, cit. po Pečjak, 1998). Hojnik Zupanc

(1994) navaja, da osamljenost starejših oseb ter brezciljno doživljanje starosti v praksi med drugim zelo zmanjšujeta učinek materialne in zdravstvene oskrbe starejših oseb ter povzročata psihosomatska obolenja (Hojnik Zupanc, 1994).

- medgeneracijski odnosi

Medgeneracijski odnosi temeljijo na vzajemni pomoči, ki je lahko v recipročnem ravnovesju ali pa se nagiba v smer ene ali druge generacije, odvisno od življenjske situacije. Recipročnost je pomemben kriterij kvalitete medgeneracijskih odnosov (Walker 1994, cit. po Hojnik Zupanc, 1999). V naši družbi je način življenja takšen, da so mladi ljudje, ljudje srednje generacije in starejši ljudje v delu in prostem času bolj malo v medsebojnem stiku. Kot smo že brali, so bili v preteklosti ljudje za mlajše od sebe glavni vir informacij in znanj, danes pa s težavo sledijo naglemu tehničnemu razvoju in niso več toliko zanimivi za mlajše generacije. Posledica, ki sledi je množična osamljenost starejših ljudi. Za izboljšanje stanja na tem področju je nujno, da po tem obdobju tako uspešnega dviga materialne kakovosti življenja naglo razvijemo tudi kakovost medgeneracijskega sožitja.

- samostojnost in zasebnost

Samostojnost je po mnenju nekaterih (Hoffland, 1988, cit po Hojnik Zupanc, 1999; Collopy, 1988, cit po Hojnik Zupanc, 1999) večrazsežnosten, večvarianten in večdisciplinaren koncept. Ključni dejavniki so samoopredelitev, svoboda, neodvisnost, svoboda izbire in akcije, občutek privatnosti in kontrole okolja. Kvaliteta individualne (ne)samostojnosti je odvisna od interakcije med posameznikom in okoljem. S starostjo se zmanjšuje fizična mobilnost in s tem zmanjša obvladovanje fizičnega prostora. V takih razmerah potrebuje posameznik v okolju podporne mehanizme, s katerimi lažje ohranja svojo samostojnost (Hojnik Zupanc, 1999). Za oblikovanje samostojnosti, samopodobe in identitete v človekovem življenju pa je pomembna tudi zasebnost (Westin, cit. po Hojnik Zupanc, 1999). Koliko zasebnosti lahko star človek ohrani, je odvisno od njegovega zdravstvenega stanja in fizične vitalnosti, osebnostnih potez ter od okolja, v katerem je stkana njegova neformalna in formalno socialna mreža. Bolj zdravi ljudje, ki so prostorsko bolj mobilni in imajo večji občutek varnosti, imajo tudi več zasebnosti. V raziskavi sociologinje Simone Svetina (2001)⁷ se je eno izmed vprašanj nanašalo na omejitve samostojnosti v povezavi s tipom bivanja (preglednica 3).

⁷ Raziskava je potekala v Sloveniji od julija 1999 do januarja 2000. Vzorčili so tako, da so v vsaki upravni enoti v občini izbrali dom starostnikov oziroma center za socialno delo. Anketiranje oseb (starosti 65 let in več) je potekalo v domačem bivalnem okolju, centru ali domu, v prisotnosti anketarja. Do konca januarja je bilo prejetih 244 izpolnjenih vprašalnikov. Vprašanja so se nanašala predvsem na kakovost bivanja starostnikov (Svetina, 2001).

Preglednica 3: Omejitev samostojnosti v povezavi s tipom bivanja

Občutek samostojnosti	V domačem okolju		V domu za starejše		Skupaj	
	Število oseb	%	Število oseb	%	Število oseb	%
Da	33	30,0	26	23,6	59	26,8
Ne	77	70,0	84	76,4	161	73,2
Skupaj	110	100,0	110	100,0	220	100,0

Pričakovala je, da bo omejitev samostojnosti višja pri anketirancih, ki živijo v institucionalnem bivalnem okolju. Rezultati pa so pokazali višji odstotek anketirancev, živečih v domačem bivalnem okolju, ki občutijo prostor kot omejitev njihove samostojnosti. Fizični prostor predstavlja večjo oviro, kadar je oseba mobilno omejena, vendar gre tudi pri mobilno povsem samostojnih za omejenost v smislu kontrole in nadzora s strani starostnikovega sorodstvenega in prijateljskega omrežja.

4.1.2.3 Psihološki vidik

Starostniki so najbolj heterogena populacijska skupina. V starosti je marsikdo še dovolj zdrav za kakovostno, tudi še ustvarjalno in samostojno življenje. Po drugi strani pa ni zanemarljiv delež tistih, ki so že povsem odvisni od pomoči bližnjih zaradi posledic različnih bolezni. Kot so različne ohranjene zmožnosti starostnikov, so tudi različne njihove potrebe. Nekaterim zadošča že samo občutek, da se lahko, v primeru hujših težav, zanesejo na skrbne otroke in vnuke, drugim pa ni več mogoče zagotoviti dovolj kakovostnega življenja v domačem okolju in so zato prisiljeni odločiti se za bivanje v domovih za starejše.

Kogoj (2004) v svojem članku navaja, da starost prinaša številne spremembe, ki so lahko vir različnim stiskam, še zlasti kadar se te pojavijo naenkrat. Če sodimo po vsebinah, ki se pojavljajo v različnih oblikah psihoterapevtskih metod dela, so najpogostejši vir stisk starostnikov različne izgube in odvisnost od tuje pomoči. Pravi, da so starostnikom pomembna področja tudi: občutki krivde in sprava, možnost novega začetka, smrt, osamljenost, življenjska naveličanost, dolgčas, zavoženost življenja, bojazen pred visoko starostjo, strah pred umiranjem, strah pred smrtjo, posmrtno življenje in smisel življenja. S temi se delno prekrivajo potrebe starostnikov, kot jih opredeljuje Ramovš (2003): potreba po materialni preskrbljenosti, osebnem medčloveškem odnosu, predajanju življenjskih izkušenj, doživljanju smisla starosti, negi, ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine ter nesmrtnosti.

V starosti so pogoste tudi duševne motnje, ki so bodisi nadaljevanje duševnih motenj iz mlajših življenjskih obdobj (npr. shizofrenija in ostale psihoze, bipolarna afektivna motnja, depresija, nevrotske in somatoformne motnje), bodisi novonastalih duševnih

motenj (zlasti depresija, demenca ter ostale organske duševne motnje in delirij). Da bi omilili problem na tem področju, je potrebna dobra strokovna usposobljenost kadra – potrebno je širše znanje o psihologiji vedenja v starosti in medčloveških odnosih.

V ta namen bi se nekaj domov v Sloveniji moralo razviti v učne centre, kjer bi se dijaki in študentje lahko srečali s starostno populacijo (Hojnik Zupanc, 1994).

Že pred petdesetimi leti je ameriški psiholog Valliant (Hojnik Zupanc, 1997) ugotovil, da se ljudje dobrega duševnega stanja dejansko urijo svoje telo, da se lepo stara, depresivni, negotovi in nesrečni ljudje pa učijo telo, da se slabo stara. V tej točki je pomembna tudi omemba prožnosti spomina. Boben (1986) navaja, da se v starosti zmanjša duševna prožnost spomina na novo, ohrani pa se spomin na preteklo in sposobnost kombiniranja. Malo se zmanjša učinek učenja smiselnega gradiva (logični spomin), medtem ko se učinek učenja nesmiselnega gradiva ali gradiva, ki je v nasprotju z izkušnjami, zmanjša približno za polovico (mehanični spomin). Sposobnost učenja se ohranja, vendar je motivacija premajhna.

Kratek povzetek glede na lokacijo: Iz izpostavljenih točk na psihološki in socioliški ravni lahko vidimo, da je izbira okolja, kjer starostnik biva izrednega pomena.

Pomembno je sožitje z otroci, torej mlajšo in tudi srednjo generacijo, sorodniki, za kar lahko poskrbijo državne ustanove ter ustrezna lokacija doma za starejše, na primer v bližini vrtca in šole. Ne smemo ločevati stare od srednje stare in mlajše generacije le zato, ker so postali stari. Tako ločevanje med drugim vodi v zgoraj opisane tegobe starejšega človeka (osamljenost, zapuščenost, itd.). To načelo je izjemnega pomena pri lociranju domov za starejše. Prav tako je pomembna dobro načrtovana in čitljiva okolica doma, ki omogoča lažje gibanje in manjše fizične obremenitve ter dobre prostorske povezave, ki omogočajo fizično aktivnim starejšim dostop do raznih ustanov ter narave. Vse to, glede na izpostavljene točke v zgornjem tekstu, zelo ugodno vpliva na fizično in psihično razpoloženje starejših.

4.1.3 Zdravje in telesna aktivnost starejših

Raziskave pri nas kažejo, da 12 odstotkov starih nad 65 let ne more v celoti skrbeti zase. Stalno pomoč pri osebni negi potrebuje 5 odstotkov oseb, pri gospodinjstvu in funkcionalnih opravilih pa potrebuje 21 - 25 odstotkov oseb. V starostni skupini od 70 do 80 let nujno potrebuje pomoč 30 odstotkov ljudi. V starostni skupini nad 80 let je delež tistih, ki potrebujejo pomoč, 60 odstotkov (Leskovic, 2004). Za ohranjanje zdravja se je potrebno čim bolj ogniti dejavnikom tveganja za razvoj bolezni. Kot pravi Hojnik Zupanc, se nekaterim dejavnikom ne moremo ogniti (spol, starost ipd.), na nekatere pa lahko vplivamo. Med te spada tudi telesna aktivnost. Govorimo lahko o dveh oblikah aktivnosti. Prva je skupina vsakodnevnih delovno - zaposlitvenih dejavnosti (kot so pospravljanje,

delo na vrtu ipd.). Druga oblika aktivnosti pa je skupina bolj športnih dejavnosti. Katere bo človek v starosti opravljal je odvisno od tega, s kakšnimi dejavnostmi se je v življenju ukvarjal že prej in kakšno je njegovo zdravstveno stanje, meni Hojnik Zupanc (1997). Telesna aktivnost poživilja in izboljšuje splošno telesno in duševno kondicijo, krepi srce, krvotok ter pomirja depresijo in nespečnost. Uspešno, vendar manj intenzivno lahko še marsikdo nadaljuje s športi, kot so:

- igranje tenisa
- kolesarjenje
- tek na smučeh
- hoja in sprehodi, lahen tek
- pohodništvo
- plavanje

V starosti ni priporočljivo nadaljevati s športi, pri katerih je večja možnost padca, kot so na primer alpsko smučanje, intenziven tek, ipd. Najbolj pomembno telesno razgibavanje je hoja. Hojnik Zupanc (1997) je mnenja, da je sprehod, dolg od pol ure do ene ure vsak dan ali vsak drugi dan zelo zdravo gibanje. V anketi, ki so jo izvajali v občini Žirovnica (Starejši ..., 2006) s pomočjo društva upokojencev Žirovnica⁸, so zajeli tudi vprašanje prostega časa in ugotovili, da jih 75 odstotkov še vedno vrtnari, 50 odstotkov pa občasno hodi na izlete. Manj se ukvarjajo z ročnimi deli in izobraževanjem. 60 odstotkov jih pomaga svojim otrokom in vnukom pri varstvu in gospodinjstvu.

Kratek povztek glede na lokacijo: Kot je bilo že omenjeno, se je za ohranjanje zdravja potrebno čim bolj ogniti dejavnikom tveganja za razvoj bolezni. Lokacija doma bi morala biti v največji meri zavarovana pred zunanjimi negativnimi dejavniki, kot so onesnaženost zraka, hrup, osončenost, veter,... ki lahko negativno vplivajo na zdravstveno stanje človeka. Kot smo lahko v besedilu zasledili, je človek v starosti lahko še vedno dokaj mobilen in telesno aktiven, kar narekuje smiselnost umeščanja doma za starejše v okolje, kjer je možnost dostopa do dejavnosti, storitev ter narave večja.

⁸ Anketa je del projekta »Starejši za boljšo kakovost življenja doma« in so jo pripravili strokovnjaki Slovenske filantropije. Potekala je konec leta 2004, poskušali pa so pridobiti čim več podatkov, na osnovi katerih bi ocenili dejansko stanje in potrebe starejših v občini. Ciljna skupina so bili občani, stari 70 in več let (Starejši ..., 2005).

4.2 LOKACIJSKI DEJAVNIKI

Osnova za določanje lokacijskih dejavnikov za dom za starejše je razumevanje številnih potreb starejšega človeka ter predpisane arhitekturno – urbanistične smernice. Tako je za zdravje in dobro počutje starejših nujna dobra kakovost okolja⁹ ter primerni lokacijski pogoji, ki oskrbovancem olajšajo bivanje v domu in izven njega.

V pravilniku o minimalnih tehničnih zahtevah za izvajalce socialnovarstvenih storitev (2006) so na splošno opredeljeni makrolokacijski in mikrolokacijski pogoji umestitve v prostor. In sicer sta opreljena dva makrolokacijska pogoja :

- vključitev objekta v urbana naselja in
- urejena prometna infrastruktura z možnostjo javnega prevoza.

Mikrolokacija pa določa stavbno zemljišče za postavitev objekta v skladu z zazidalnim načrtom. Mikrolokacijske razmere so :

- komunalna opremljenost zemljišča,
- konfiguracija zemljišča glede na dostopnost za gibalno ovirane ljudi,
- smer objekta glede na osončenost, osvetljenost, vetrovnost itd. in
- urejenost neposredne okolice z možnostjo ozelenitve in ureditve površin za rekreacijo in počitek.

Stavbno zemljišče zajema zemljišče pod objektom ter funkcionalno zemljišče, ki ga sestavljajo komunikacijske površine (dostopi, dovozi, parkirišča), gospodarsko dvorišče ter zelene in rekreacijske površine. Dostopi za pešce morajo biti varni in ločeni od motornega prometa. Parkirni prostori so lahko zunanji (odmaknjeni od objekta) in/ali notranji (v kletnih prostorih objekta).

Lokacijske dejavnike je za boljšo preglednost in kasnejše lažje oblikovanje seznama ključnih lokacijskih meril smiselno urediti v tri kategorije:

- kakovost okolja
- makrolokacija
- mikrolokacija

4.4.1 Kakovost okolja

- Neonesnaženost okolja, zavarovanost pred viri onesnaževanja zraka (strupeni plini, smrad – bližina izvora onesnaževanja oziroma smer zračnega gibanja)

Hojnik Zupanc (1994) navaja, da sme biti v zraku največ 50 prašnih delcev/cm³ in s kemičnimi metodami le komaj zaznavne količine tujih plinov (na primer SO₂). Pravi tudi, da večina ljudi, ki biva in dela v čistem zraku, doživi visoko starost pri zdravju in moči,

bodisi kljub skromni in pogosto enolični hrani. O pomenu, ki ga ima sestav zraka na človeško zdravje, nam govori tudi medicinska znanost na podlagi objektivnih opazovanj. Dognano je, da vplivajo negativno že manjše spremembe v sestavu zraka. Občutljivi ljudje zaznajo že 0,1 % CO₂ v zraku z glavobolom, nerazpoloženjem in nemirom. Povečane količine CO₂ v zraku povzročijo spremembe v funkcioniranju organov, zlasti srca in krvožilnega sistema. Stalno vdihavanje SO₂, čeprav v majhnih količinah, pa povzroča vnetje dihalnih organov, zlasti bronhitis, vnetja sluznice, poškodbe na roženici, alergična obolenja in slabi odpornost organizma.

- Zavarovanost pred hrupom, virom prometnih misij (primerna oddaljenost od izvora hrupa)

Zvok, ropot, šum, ki se prenašajo ali po zraku ali po predmetih ovirajo človeka v pogledu sposobnosti koncentracije, povzroča živčno napetost in ovira spanje. Hojnik Zupanc (1994) navaja, da je zelo pomemben delež hrupa tudi pri nastajanju bolezni zvišanega krvnega pritiska – hipertoniije. Močnejši in pogosti zvoki iz okolice pa poleg omenjenega lahko povzročijo tudi motnje v oblasti centralnega živčnega sistema, vplivajo na notranje uho in tako znižujejo širino in sposobnost dojemanja zvokov ter povzročijo trajna obolenja. Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju (2002) določa:

- stopnje zmanjševanja onesnaževanja okolja s hrupom,
- mejne vrednosti kazalcev hrupa v okolju,
- kritične vrednosti kazalcev hrupa v okolju,
- začasne metode za ocenjevanje kazalcev hrupa,
- prilagoditve, ki jih je treba upoštevati za izračun vrednosti kazalcev hrupa
- pri uporabi začasnih metod za ocenjevanje kazalcev hrupa,
- ukrepe zmanjševanja emisije hrupa v okolje,
- zavezanca za zagotovitev obratovalnega monitoringa hrupa za vire hrupa in
- vsebino okoljevarstvenega dovoljenja in primere, za katere okoljevarstvenega dovoljenja ni treba pridobiti.

Stopnje zmanjševanja onesnaževanja okolja s hrupom, ki so določene za posamezne površine glede na občutljivost za škodljive učinke hrupa uredba deli na: I. območje, II. območje, III. območje in IV. območje.

⁹ Kakovost okolja je stanje okolja ali njegovega dela, ki je posledica emisije in drugih človekovih dejanj ter delovanja naravnih pojavov (Zakon o varstvu okolja, 2006).

Institucionalno bivanje starejših ni v nobenem območju posebej označeno a glede na opis bi ga bilo mogoče umestiti v II. območje za katerega je določeno:

II. območje je območje varstva pred hrupom za naslednje podrobnejše namenske rabe prostora, na katerem ni dopusten noben poseg v okolje, ki je moteč zaradi povzročanja hrupa:

- na območju družbene infrastrukture površine za zdravstvo v neposredni okolici bolnišnic, zdravilišč in okrevališč,
- na območju stanovanj čiste stanovanjske površine, stanovanjske površine za posebne namene in površine počitniških hiš,
- na posebnem območju, ki je namenjeno površini za turizem.

Mejne vrednosti kazalcev hrupa za Republiko Slovenijo:

Preglednica 4: mejne vrednosti kazalcev hrupa $L_{noč}$ in L_{dan} za posamezna območja (stopnje) varstva pred hrupom (Uredba ..., 2002):

Območje varstva pred hrupom	$L_{noč}$ (dBA)	L_{dan} (dBA)
IV. območje	65	75
III. območje	50	60
II. območje	45	55
I. območje	40	50

Hojnik Zupanc (1994) pa še bolj natančno opredeljuje višine hrupnosti in pravi, da hrup negativno vpliva na vegetativni živčni sistem, ki je še posebej škodljiv ponoči. Dopustne višine hrupnosti v dB za različne prostore so:

- Spalni prostori pri odprtem oknu.....25-30dB
- Dnevni prostori (čez dan)40-45dB
- Vrtovi, rekreacijski prostor.....30-50dB
- Bolniške sobe.....30-40dB

- Osončenost, osvetljenost

Osončenost predstavlja predvsem iz zdravstvenih razlogov kvaliteto bivalnega okolja. Raziskave Hojnik Zupanc (1994) so pokazale, da se le v normalni svetlobi normalno odvijajo funkcije našega organizma. Bivanje v temi in mraku znižuje presnavljanje, zavira rast in obnavljanje organizma, zmanjšuje delovanje organov, povzroča upadanje volje, človek izgubi zanimanje za dogajanje okrog sebe, postaja nerazpoložen za delo ali pa razdražljiv in nestrpen. Torej svetloba ne vpliva samo na vid, temveč tudi na počutje, zdravje, čustva in elan. Svetloba vpliva na raven melatonina - spalnega hormona in raven kortizola - hormona budnosti. Zato nam zaradi močne bele svetlobe zjutraj pade raven melatonina in zviša raven kortizola in smo tako prej pripravljeni za delo zagotavlja Grega Bizjak (2010) v svojem prispevku.

- Zaklonjenost proti vetru

Pomembno je zavetje pred vetrom in upoštevanje drugih mikroklimatskih pogojev (vlaga, megla). Lokacija doma za starejše ne sme biti izpostavljena premočnim vetrovom, vendar mora biti zadosti prevetrena pravi Hojnik Zupanc (1994).

4.4.2 Makrolokacija

Makrolokacijski vidik obravnava lokacijo stanovanjskega okolja v širšem prostoru mesta, mestne regije in naravnega okolja.

- Vključitev v okolico ter dostopnost do dejavnosti in storitev

Urbanistično – arhitekturni vidik vključevanja v okolje poudarja pomembnost interakcije z drugimi objekti družbenega standarda in zdravstvenimi ustanovami kot s stanovanjskimi objekti.

Ivanjšek (1971) ugotavlja, da bližina trgovin, knjižnice, kinematografov, restavracij, zdravstvenega doma pomeni za stare ljudi manjšo potrebo po pomoči drugih ljudi, življenje v tako aktivni sredini pa jih močno spodbuja k lastni aktivnosti, ki je za njihovo fizično in psihično razpoloženje izrednega pomena.

Pravi tudi, da so psihične in karakterne motnje starejših v resnici manjše, če živijo v bližini centra, kot motnje, ki jih ima periferna in izolirana lega – občutek izolacije in neenakopravnosti (npr. ob gozdu, v miru, zelenju ipd.).

Neufert (2002) pravi, da je potrebno locirati dom za starejše blizu mestne ali krajevne infrastrukture in dostopnih prometnih sredstev. Površine na prostem pa naj bodo urejene s klopmi za počitek.

Tudi Anđelkovič (1977) je mnenja, da je najbolj zaželen bližina centra, kjer so zbrane različne dejavnosti in je možnost družbene aktivnosti. Potrebno je omogočiti povezanost s trgovino in ustanovami, povezanimi z vsakodnevnimi življenjskimi, društvenimi in kulturnimi potrebami, saj ima vse to danes značajno prednost pred uživanjem in lepem razgledu. To ponazarja tudi s podatkom švedskega priporočila za maksimalno oddaljenost doma za starejše od mestnega centra ter peš povezav do centra, ki znaša 200 m. Idealna lokacija doma za starejše pa naj bi bila v mirnem in ozelenjenem stavbnem kompleksu.

Dostop do dejavnosti (Musson, 1963) :

NEPOSREDNI DOSTOP (tik ob domu):

- trgovina
- cerkev, kapela
- lekarna, drogerija
- pošta
- restavracija
- ostali starejši ljudje

IZVEDLJIV DOSTOP (nad 200 m, peš, s kolesom ali z javnim potniškim prometom)

- zdravnik specialist
- zdravstvene ustanove
- kulturne in izobraževalne ustanove
- socialni servis
- državne pisarne

LAHEK DOSTOP (oddaljenost do 200 m, omogočen peš dostop):

- večje trgovine
- banka
- zdravnik
- knjižnica
- center mesta, kraja
- kino

POTREBEN DOSTOP:

- bližina družine
- bližina prijateljev
- bližina otrok
- bližina parka
- bližina javne rekreacije

- Neposredna bližina zelenih in urejenih površin

V urbanistično - arhitekturnih kriterijih Hojnik Zupanc (1994) ugotavlja pomembnost bližine zelenih delov, kot na primer gozd, park, zelene in proste površine ob objektih javnega značaja, rekreacijsko zelenje, stanovanjsko zelenje, cestno in prometno zelenje ter zelenje ob vodotokih. Pravi tudi, da brez zelenja ni regeneracije zraka, kar je še posebej kritično v prenaseljenih predelih. Klima mesta z malo zelenja se imenuje tudi »klima rastlinjakov«. Zrak je toplejši za nekaj stopinj od okolice, bogat z ogljikovimi dioksidom, s primešanico raznih izpušnih plinov, žveplovega dioksida in poln drobnih lebdečih delcev, predvsem neizgorelega ogljika, ki tvori kondenzna jedra, na katera se vežejo vodni hlapi in tvorijo več ali manj gosto meglo. Srčnim bolnikom ali bolnikom na dihalih je tak zrak ob neugodnih pogojih ne samo povod za poslabšanje obolenja, temveč lahko tudi skrajša življenje. Neredko je zrak znotraj stanovanj boljši. Zelenje v mestu lahko znatno izboljša ozračje, saj upravičeno imenujejo drevesa zelena pljuča mesta. Drevesa proizvajajo kisik, zadržijo veliko prašnih delcev ter vežejo strupene snovi v zraku, s svojo senco pa zadržujejo vlago v zemlji. Obenem nudijo zavetišče pticam in drugim malim živalim, ki so za biološko ravnotežje prav tako pomembni.

4.4.3 Mikrolokacija

Obravnavava kakovosti ožjega bivalnega okolja. Zanj so pomembni:

- Primernost infrastrukturne opremljenosti območja

Predvsem pomembno je urejanje za lažje premagovanje arhitektonskih ovir. Ivanjšek (1971) predlaga, da je za to potrebno urediti klančine, dostopnost do zgradbe, označiti parkirna mesta za invalidska vozila, semaforizirati in zvokovno opremiti prehode za pešce in zavarovati z ograjo, kjer je to potrebno. Pomemben je prijazen dostop ter parkirni prostor za stanovalce, obiskovalce in servis. V odnosu do prometa, je potrebno upoštevati kriterije prometne varnosti in ustrezne dostopnosti za dostavo. Merila prometne varnosti, ki naj se upoštevajo so:

- odmaknjenost objekta od virov prometnih emisij
- zavarovani prehodi za pešce preko večjih cest v bližini doma
- diferenciacija prometnih površin – ločevanje motornega prometa od kolesarskih in pešpoti
- možnost dovoza in odvoza od objekta
- zavarovana dostopnost pešcev do glavnega vhoda
- integracija domskih sprehajalnih poti s peš potmi v naselju
- možnost uporabe sredstev javnega prometa

Hojnik Zupanc (1994) navaja, da je poleg prometa potrebno poskrbeti za ostalo infrastrukturo, kot so vodovod, kanalizacija, elektrika, toplovod, javna razsvetljava, odstranjevanje odpadkov ter urejanje zelenih površin in ostale okolice doma.

- Orientacija objekta glede na smeri neba

Bivalni prostori stanovanjske in negovalne enote ne smejo biti obrnjeni proti severu. Najprimernejša orientacija stavbe je v smeri severovzhod - jugozahod ali severozahod - jugovzhod. Tako jo sonce najbolj enakomerno obseva od vseh strani pravi Hojnik Zupanc (1994). V prostorskih aktih za območje Mestne občine Ljubljane (2002) je zahteva, da morajo biti pri vseh novih gradnjah zagotovljeni minimalni pogoji naravne osvetlitve in osončenja bivalnih prostorov. V stanovanjih ni dopustna severna lega vseh bivalnih prostorov. V bivalnih (stanovanjskih) prostorih je treba zagotoviti minimalno osončenje in sicer:

- v zimskem solsticiju 1 uro,
- v ekvinokciji 3 ure,
- v poletnem solsticiju 5 ur.

Pri oceni osončenja se upošteva medsebojni vpliv predvidenih objektov, obstoječi objekti in konfiguracija terena.

- Kvaliteta ožjega okolja

Zajema različne dejavnike, kot so zavarovanost pred hrupom, onesnaženostjo in vetrom ter odpiranje pogledov na primer na hribe, lepo okolico, pokrajino ali na center dogajanja (Hojnik Zupanc, 1994) ter varnost bivalnega prostora pred vandalizmom in kriminalom, kot trdi Ivanjšek (1971).

- Tipologija zazidave

Hojnik Zupanc (1994) poudarja pomembnost vključitve objekta v okolico, kar je odvisno od lege, višine in arhitekture objekta, Ivanjšek (1971) pa pravi, da naj se arhitektura prilagodi arhitekturi obstoječega okolja.

- Velikost zemljišča

Ivanjšek (1971) navaja, da mora biti zemljišče tako veliko, da pride na enega stanovalca v domu 40-60 m² zemljišča (po dr. Schollu). Zemljišče naj se zazida največ 3/10. Bolj intenzivna zazidava je utemeljena le, če to zahtevajo splošni urbanistični pogoji ali če zemljišče doma neposredno meji na javni park ali mu je tako blizu, da stanovalcem ni potrebno prekoračiti nobene prometno močne ceste, da bi ga dosegli.

- Opremljenost ožjega domskega območja

Predvsem formiranje prostorov za druženje, omogočanje sprehodov v zeleni okolici, opremljenost poti s klopmi, koši, vrtno razsvetljavo (Hojnik Zupanc, 1994). Ivanjšek (1971) izpostavlja pomembnost čitljivosti prostora, da bo zapomnljiv tudi za ljudi, ki imajo težave z vidom in spominom - uporaba kontrastnih barv, osvetljenost, oznake ipd.

- Razdalja objekta do sosednjih zgradb

Razdalja do sosednjih zgradb mora znašati vsaj enkratno višino višje zgradbe navaja Hojnik Zupanc (1994). Tako so dosežene zahteve glede osončenja, osvetlitve in intimnosti bivalnih prostorov.

Kratek povzetek glede na lokacijo in merila za umeščanje: Pregled arhitekturno – urbanističnih smernic, nam že jasneje nakazuje smer oblikovanja lokacijskih meril za umeščanje doma za starejše v prostor. V povezavi z znanjem o potrebah starejšega človeka se pokaže, da je treba zajeti širšo sliko problema lokacije, ter pri tem upoštevati tako posameznika z njegovimi željami, zmogljivostmi, potrebami kot že določene lokacijske pogoje, ki so predpisani. Za dokončno oblikovanje lokacijskih meril se pokaže, da bi bilo treba pridobiti še osebna mnenja glede lokacije doma za starejše. Tako je bila v ta namen izvedena anketa, rezultati katere so opisani v naslednji točki.

5 STALIŠČA DO LOKACIJE DOMA ZA STAREJŠE PRI OSEBAH, MLAJŠIH OD 65 LET

Da bi si lahko predstavljali, kakšne so želje in potrebe ljudi, smo izvedli anketo o lokaciji doma za starejše. Za rezultate naloge je poleg že obstoječe literature in raziskovanj na to temo potrebno poznati tudi mnenja prizadetih.

5.1 NAMEN ANKETE

Namen ankete je bil ugotoviti, kako si osebe mlajše od 65 let in ki ne bivajo v domu za starejše, predstavljajo bivanje v domu, vključno z lokacijo, če bi se kdaj v njihovi prihodnosti zgodilo, da bi ga morali izbrati.

5.2 CILJI ANKETE

Z anketo smo želeli ugotoviti:

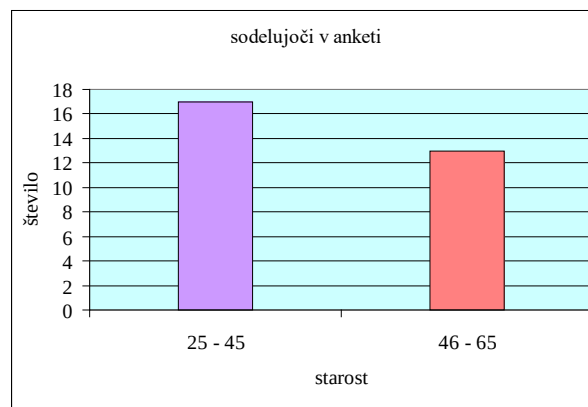
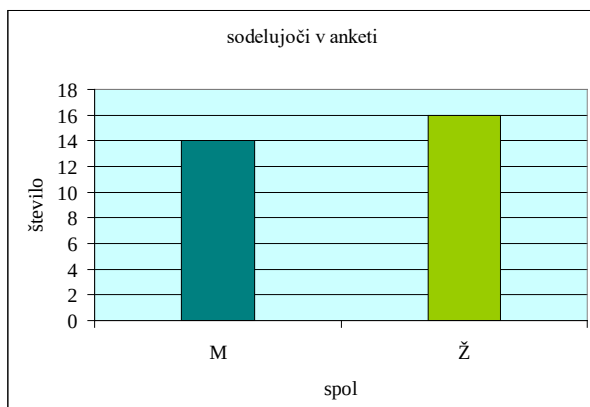
- na kaj človek najprej pomisli pri izbiri doma za starejše. Predvsem nas zanima ali si dom izbira tudi glede na lokacijo,
- kje si posameznik predstavlja, da je najboljša lokacija za dom za starejše in koliko se mnenje med različno starimi in različno izobraženimi spreminja,
- ali odgovori na pisna vprašanja sovpadajo z izbranim slikovnim gradivom in ali slika podzavestno spremeni posameznikovo mnenje in
- ali mnenje posameznikov sovпада s splošnimi arhitekturno - urbanističnimi smernicami in mnenji različnih avtorjev

5.3 METODA

5.3.1 Udeleženci

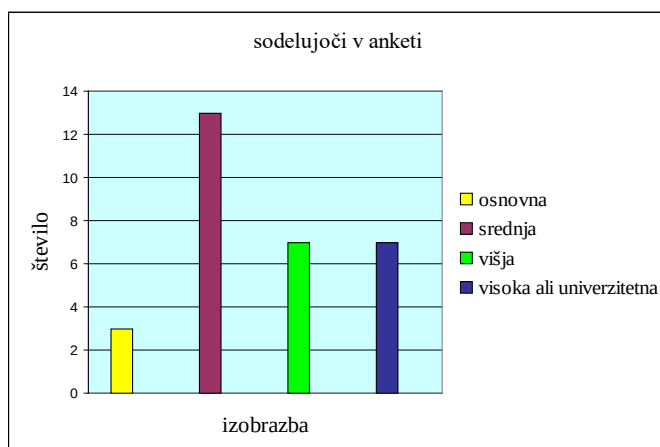
Anketiranci so bili izbrani naključno. Med udeleženci so bili tako moški kot ženske različne stopnje izobrazbe, določena je bila le meja starosti, kjer niso odgovarjali mlajši od 25 let ter starejši od 65 let. Tako je bila večinoma izbrana populacija drugega življenjskega obdobja. Ker je pomembno tudi to, iz kakšnega okolja posamezniki izhajajo, je bil vzorec izbran v Občini Naklo, ki je naselje v fazi urbanizacije. Na eni strani so v Naklem še ljudje, ki imajo kmetijo in živijo bolj ali manj le v kraju samem, na drugi strani pa je veliko ljudi, ki preživijo v kraju le malo časa in dejansko bivajo v mestu - Kranju ali Ljubljani, kjer delajo, študirajo in imajo družabno življenje. Tako je s tem vzorcem zajeta tudi bivanjsko raznolika družba.

Od skupno 30 anketirancev, je odgovarjalo 30 % žensk, starih od 25 – 45 let ter 23 % žensk starih od 46 – 65 let. Od moških jih je odgovarjalo 27 % starih od 25 – 45 let in 20 % starih od 46 – 65 let. Razmerje med spoloma je približno izenačeno. Glede starosti je odgovarjalo za 14 % več ljudi, starih od 25 – 45 let, to je sedemnajst ljudi od tridesetih.

Slika 25 in 26: Udeleženci ankete po spolu in starosti

Glede na izobrazbo pa je odgovarjalo kar 44 % anketirancev z srednjo izobrazbo. Razlogi za to so predvsem v tem, da so v skupini izbranih zajeti tudi posamezniki, ki še niso dokončali šolanja in so zato vpisali le srednjo šolo. Z nižjo izobrazbo je odgovarjalo 10 % ljudi, z višjo 23 % ter z visoko ali univerzitetno 23 % ljudi.

Slika 27: Udeleženci ankete po izobrazbi

5.3.2 Gradivo

Rezultati so bili pridobljeni s pomočjo vprašalnika. Vprašanja so bila postavljena na način, da bi v prvi vrsti dobili čimbolj jasen pogled na to, ali se ljudem pri izbiri doma lokacija zdi pomembna. Bila so oblikovana tako, da so udeleženci ponekod odgovarjali sami, ponekod pa so imeli že podane odgovore. Zadnje vprašanje je vsebovalo tudi slike, kar je bilo zelo pomembno pri raziskavi ali slika spremeni posameznikovo mnenje in ali odgovori sovpadajo z mnenji različnih avtorjev, ukvarjajočih se s problematiko starejših.

Vprašalnik se nahaja v prilogi C.

5.4 POSTOPEK

Vsak udeleženec je dobil vprašalnik (priloga C) in ga brez pomoči anketarja izpolnil. Anketa je potekala v mesecu juniju 2007. Izvedena je bila tudi pilotska anketa na petih ljudeh, za preveritev jasnosti vprašanj in uporabnosti odgovorov pri diplomi. Anketiranih je bilo 30 ljudi.

5.5 REZULTATI IN RAZPRAVA

1. Razlogi, po katerih bi si udeleženci ankete izbrali dom za starejše

Na vprašanje o razlogih so anketiranci odgovarjali tako, da so sami vpisovali razloge zakaj in kam bi šli v določen dom za starejše. Napisali so najmanj enega in največ pet razlogov (ni bilo vnaprej predpisano, koliko naj jih napišejo).

Namen odgovora je bilo izvedeti, na kaj ljudje najprej pomislijo, ko izbirajo dom.

Odgovori se niso zelo razlikovali, tako da jih je bilo mogoče razvrstiti v 9 kategorij.

Preglednica 5: Kategorije, po katerih bi si anketiranci izbrali dom za starejše

kategorija	Št. odgovorov - skupaj	Št. odgovorov v odstotkih	Št. odgovorov - ženske	Št. odgovorov - moški
Prijaznost in strokovnost osebja	20	67 %	11	9
Raznolikost aktivnosti v in zunaj doma	9	30 %	4	5
Dobra hrana	4	13 %	3	1
Cena nastanitve	2	6 %	2	0
Lokacija	22	73 %	10	12
Priporočila	3	10 %	1	2
Udobje namestitve	11	37 %	4	7
Možnost imeti domačo žival	3	10 %	3	0
Dostopnost do zdravstvenega doma in drugih storitev	6	20 %	2	4

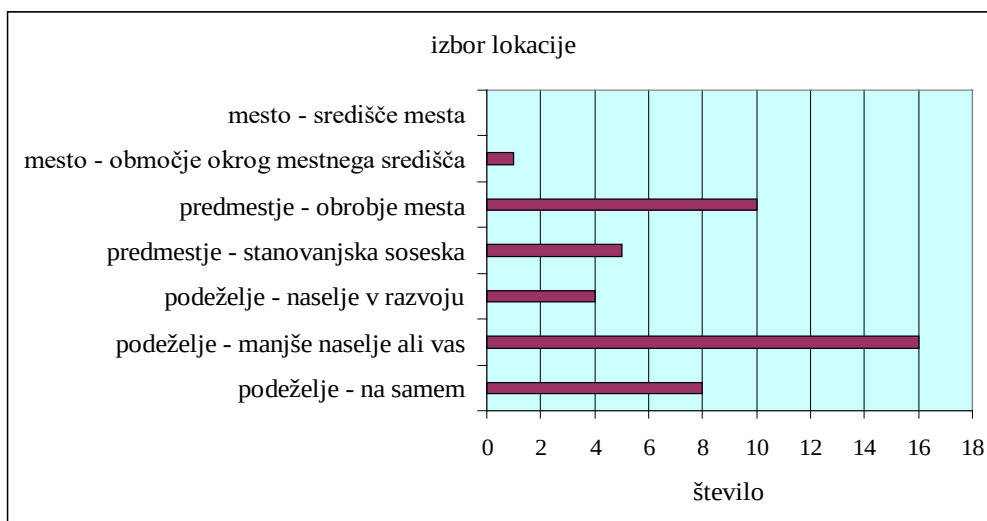
Kot se že v preglednici razbere, je anketirancem najbolj pomembna lokacija s 73 % ter prijaznost in strokovnost osebja s 67 %. Pod skupnim imenovalcem lokacija so bili vštet vsi odgovori, ki so se nanašali na okolje doma (na primer: lokacija v mirnem okolju, bližina zelenih površin, stran od mesta ipd.). Pomembno jim je bilo tudi udobje namestitve ter raznolikost aktivnosti v in zunaj doma. Posamezniki so se odločali še za dostopnost do različnih dejavnosti, možnost, da živijo skupaj z domačo živaljo, ter za dobro hrano. Nekateri bi dom izbrali glede na priporočila, najmanj pa bi jih gledalo na ceno. Večjih razlik v odgovorih med ženskami in moškimi ni bilo, razen tega, da so v vprašalniku moški vedno našli več razlogov za izbor doma kot ženske.

Odgovori nam podajo pomembno ugotovitev in sicer, da so značilnosti lokacije doma za starejše pri anketirancih na prvem mestu, kar pokaže pomembnost okolja bivanja v posameznikovem izboru. Večina ugotavlja tudi, da je za dobro bivanje v domu za starejše pomembna predvsem oskrba in prijaznost osebja, saj se starejši sorodniki, ki že živijo v domovih največkrat pritožujejo nad osebjem, ki skrbi za njih. V povezavi z osebjem se je pogostokrat pojavila želja po udobni namestitvi, kar anketiranci povezujejo z

opremljenostjo sob, izgledom sobe (da ne spominja na sobo v bolnišnici), nudenjem večje samostojnosti ter s kakovostjo bivanja. V teh izborih lahko vidimo, da si želijo ljudje bivati kakovostno tudi v obdobju tretjega življenjskega obdobja, pa čeprav so primorani iti v dom za starejše. Za pomembne so določili tudi aktivnosti v in znotraj doma, kjer so dopisovali rekreacijske in sprehajalne poti, igrišča ter učne delavnice; torej psihične in fizične dejavnosti, ki bi spodbujale človeka k razmišljanju in gibanju. Lahko sklepamo, da se je ta razlog formiral predvsem iz strahu pred popolno nedejavnostjo po upokojitvi. Pokaže pa, da se je posameznik pripravljen učiti vse življenje ter ostati v dobri telesni formi in zdravju. Nekateri so našli še možnost, da je dovoljena domača žival, priporočila, dostopnost do različnih dejavnosti, kjer je bil največkrat omenjen zdravstveni dom ter da bi jedli dobro hrano. Na ceno sta pomislili le dve anketirani ženski. Za to je gotovo razlog v tem, da anketiranci dejansko še niso postavljeni pred končno odločitev in lahko iščejo svojo idealno nastanitev. Ta možnost pa se na žalost zmanjša, ko je človek seznanjen z dejanskimi cenami nastanitev in storitev v domu.

2. Izbor lokacije glede na podane lokacije

Pri tem vprašanju so anketiranci obkrožali črko pred lokacijo. Obkrožili so lahko do dve črki. Vprašanje se je formiralo iz že narejene preglednice lokacij v točki 3.3. Podatki o obstoječih domovih za starejše (Preglednica 1: Makro - lokacija domov za starejše Slovenije) v tej diplomski nalogi.

Slika 28: Izbor lokacije za dom za starejše po mnenju anketirancev

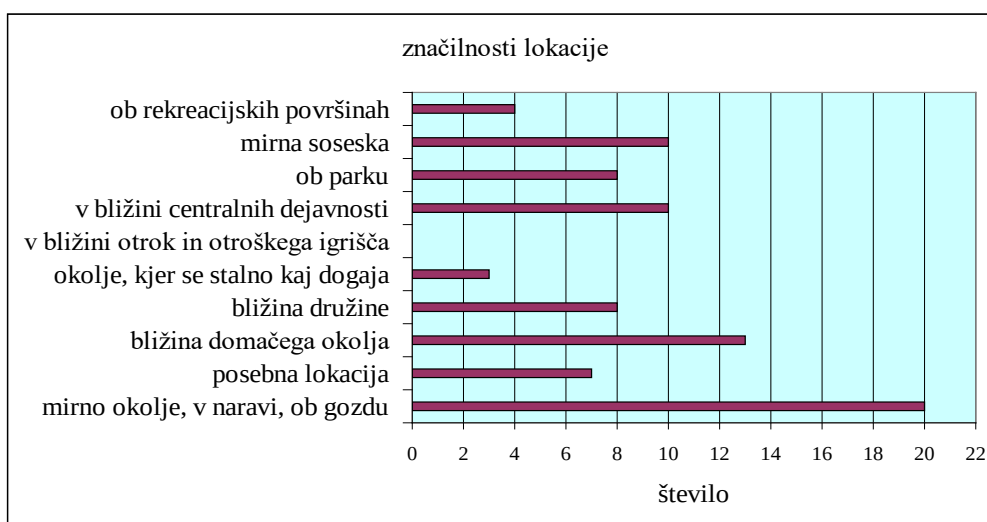
Največkrat (53 %) so anketiranci za najboljšo lokacijo obkrožili manjše naselje ali vas. Sledi ji lokacija na obrobju mesta s 33 % ter želja po bivanju na samem s 27 %. Manj zaželeno so lokacije v stanovanjski soseki, naselju v razvoju ter okrog mestnega središča. Nihče od anketirancev pa ni izbral lokacije v mestnem središču.

Večina anketirancev si predstavlja, da bodo v starostnem obdobju živeli mirno, stran od vsakodnevnega hrupa a še vedno v družbi. Sklepamo lahko, da se je zato več kot polovica posameznikov odločila za bivanje v manjšem naselju ali vasi. Ker je bila na voljo obkrožitev dveh črk, se je največkrat v povezavi z manjšim naseljem ali vasjo obkrožilo

stanovanjsko sosjesko ali obrobje mesta. Predpostavljamo lahko, da si ljudje na teh območjih ustvarijo predstavo o odmaknjenem bivanju, stran od mestnega vrveža in preteklega hitrega tempa življenja, hkrati pa so še v neki skupnosti okoliških ljudi, s katerimi lahko komunicirajo in jih opazujejo. Kar velik odstotek anketirancev je obkrožil bivanje na samem. Na to lokacijo so se večinoma odzvali posamezniki, stari od 46 – 65 let. Najmanj ljudi bi bivalo v naselju v razvoju ter v območju okrog mestnega jedra. Oboje napoveduje povečanje prometa, rast oziroma že obstoj velikih zgradb in hrup. Nihče od anketirancev pa se ni odločil za bivanje v mestnem središču.

3. Pomembnost značilnosti lokacije pri izbiri doma za starejše

Pod vprašanjem so bile našteje značilnosti lokacije in posameznik je lahko obkrožil do tri črke. Namen vprašanja je bilo potrditev prejšnjega vprašanja ter dejansko izvedeti, kaj točno si vprašani predstavljajo, da bi imeli ob izbranem domu za starejše.

Slika 29: Izbor značilnosti lokacije doma za starejše po mnenju anketirancev

Kar dve tretjini anketirancev je med drugim obkrožilo mirno okolje, v naravi, ob gozdu. Sledi ji bližina domačega okolja s 43 %, mirna sosjeska in bližina centralnih dejavnosti s 33 %, lokacija ob parku in bližina družine s 33 %, posebna lokacija s 23 %, lokacija ob rekreacijskih površinah s 13 % ter okolje, kjer se stalno kaj dogaja z 10 %. Nihče ni obkrožil lokacije v bližini otrok in otroškega igrišča.

Ljudje si kljub temu, da bi imeli lokacijo v manjšem naselju, na obrobju mesta ali v sosjeski predstavljajo, da se bo dom nahajal v neokrnjeni naravi, ob gozdu, kjer je mir in možnost sprehodov po naravi. Lokacija ob parku je šele na petem mestu, čeprav so tam urejene pešpoti, klopi za počitek, javna razsvetljava in posledično večja varnost. Največkrat so ob mirni lokaciji obkrožili tudi bližino domačega okolja, kar je razumljivo, saj je vzorec vprašanih vzet iz rastočega naselja, ki se še vedno nahaja v območju gozdov in kulturne krajine in jim to pomeni domačnost okolja. Na tretjem mestu po izboru anketirancev se nahaja mirna sosjeska in bližina centralnih dejavnosti, vendar lokaciji nikoli nista bili obkroženi istočasno. Mirna sosjeska je največkrat v povezavi z bližino družine, centralne dejavnosti pa v povezavi s parkom. Posebna lokacija (ob jezeru, na hribu ipd.) je bila

izbrana sedemkrat in največkrat v povezavi z naravnim okoljem, kar je razumljiva povezava. Nekaj bi jih živelo ob rekreacijskih površinah, kjer lahko sklepamo, da se že sedaj bolj intenzivno ukvarjajo s športom oziroma si to želijo početi v starosti. To možnost so obkrožili le posamezniki iz skupine od 25–45 let. Ta skupina je prav tako trikrat obkrožila okolje, kjer se vedno kaj dogaja. Nihče pa si nebi želel bivati ob otroškem igrišču. Tu lahko sklepamo, da igrišče povezujejo s hrupom otrok, pri tem pa verjetno niso pomislili, da se otroci večinoma igrajo le čez dan in da bi jih bilo mogoče zanimivo gledati pri igri in se pogovarjati z njimi in njihovimi starši.

4. Pomembnost dejavnosti in storitev, ki bi jih anketiranci želeli imeti v bližini doma

Na vprašanje je bilo potrebno odgovarjati opisno, saj bi napisani predlogi lahko vplivali na odgovor. Tako so napisali od nič do pet dejavnosti/storitev. Vprašanje naj bi prikazalo pomembnost določenih dejavnosti v bližini izbranega doma za starejše.

Preglednica 6: Dejavnosti, ki bi jih anketiranci želeli imeti v bližini doma za starejše

Dejavnost/storitev	Št. odgovorov - skupaj	Št. odgovorov - ženske	Št. odgovorov - moški
Zdravstveni dom	10	6	4
Lekarna	5	3	2
Kulturni dom/ gledališče/ kino	12	9	3
Pošta	7	4	3
Banka	3	1	2
Trgovina	10	5	5
Športni park	2	0	2
Lokal/ restavracija	10	3	7
Avtobusna postaja	3	2	1
Termalno zdravilišče	2	1	1
Knjižnica	2	1	1
Cerkev	7	4	3

Najbolj pogoste dejavnosti ali storitve so s področja kulture, za katere se je odločilo 12 vprašanih. Sledijo zdravstveni dom, trgovina in lokal/restavracija, katere je izbralo po 10 vprašanih, 7 bi jih imelo v bližini pošto in cerkev, lekarno 5 vprašanih, avtobusno postajo in banko po 3-je vprašani ter športni park, termalno zdravilišče in knjižnico po 2 vprašana.

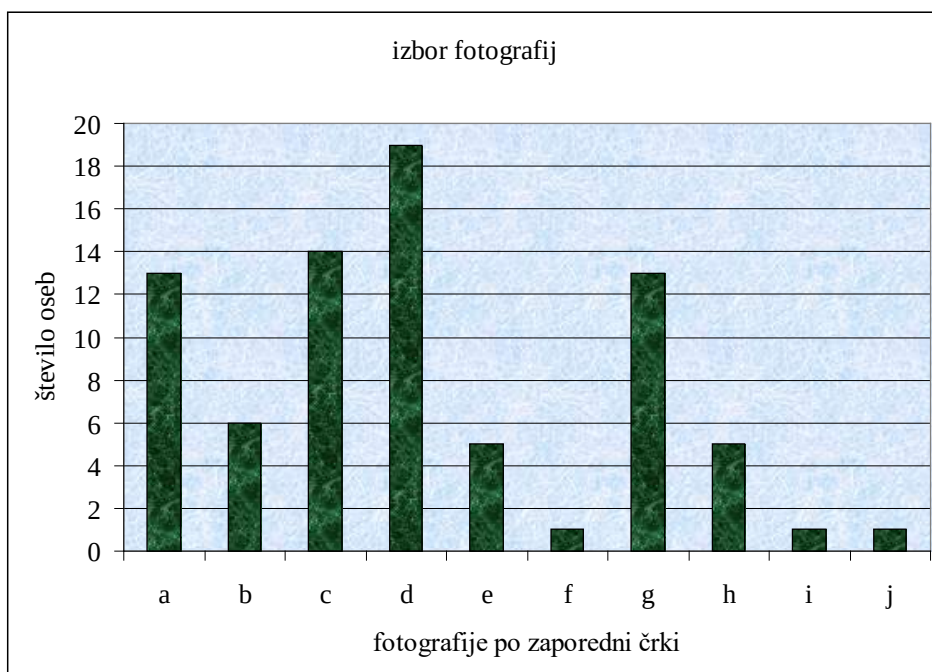
Rezultati so bili pričakovani in ustrezajo priporočilom avtorjev iz literature. Vsi anketiranci, razen treh so našli vsaj eno od pomembnih dejavnosti/storitev, do katerih želijo imeti takojšen dostop. Tisti, ki niso ničesar napisali, bi pri prejšnjem vprašanju živeli v mirni okolici in na posebni lokaciji. Po tem se lahko sklepa, da jim je dovolj ponudba v domu in občasen obisk mesta z javnim prevozom.

5. Izbor lokacije glede na vnaprej izbrane fotografije

Zadnje vprašanje se nanaša na izbor fotografij, ki so jih anketiranci izbirali z obkrožanjem črk pod njimi. Obkrožili so lahko do tri fotografije.

S fotografijami smo poskušali ugotoviti, koliko se izbor lokacije razlikuje po tem, kar ljudje napišejo in po tem, kaj vidijo. Veliko je tudi odvisno od izbora fotografij. Le te so

skrbno izbrane, da nebi zaradi motiva vnaprej vplivale na odgovor. Zato so na fotografijah ljudje in čreda oddaljeni in neprepoznavni, saj bi se lahko na primer kdo zaradi ljubezni do konj odločil za pogled na čredo konj.

Slika 30: Izbor fotografij po mnenju anketirancev v grafu in slikovni predstavitvi (zaporedne črke fotografij soupadajo z zaporednimi črkami fotografij pri rezultatih in interpretaciji tega vprašanja)

Slika 31: Predstavitev fotografij po priljubljenosti pri anketirancih – sklop fotografij 1 predstavlja največkrat izbrane poglede, sledi mu sklop fotografij 2 ter, kot najmanjkrat izbrani pogledi, sklop fotografij 3.

Fotografije so predstavljene po vrsti, kot so bile postavljene v vprašalniku.

Fotografija a

Fotografijo je obkrožilo 13 anketirancev. Prikazuje rob naselja ob kulturni krajini. Namenoma je izbran izsek naselja s cerkvijo. Vzporedno z vprašanjem o dejavnostih je vseh 7 anketirancev, ki so napisali da bi imeli cerkev v bližini, tudi tu obkrožilo ta prizor. Največkrat je bila obkrožena skupaj s fotografijami gozdnega roba in krajinskega parka. Izbor se sklada z odgovori pri prejšnjih vprašanjih.

Slika 32: naselje od daleč (Naselbine, 2007)

Fotografija b

Fotografija je peta po vrsti izbora. Obkrožilo jo je 6 anketirancev in to predvsem tisti, ki so se pri izboru lokacije odločali za obrobje mesta. Fotografija prikazuje sprehajalno pot z vso parkovno opremo.

Slika 33: sprehajalne poti s klopmi (Green park, 2007)

Fotografija c

Fotografija prikazuje čredo domačih živali na paši. Anketiranci so se pogosto odločili zanj, kar 14 oseb. V okolici Nakla je take prizore pogosto opaziti in lahko sklepamo, da anketirance spominja na domači kraj.

Slika 34: domače živali na paši (Ferienhof ..., 2007)

Fotografija d

Ta prizor je bil v vprašalniku največkrat izbran in sicer kar 19 anketirancev se je odločilo zanj. Prikazuje oblikovan gozdni rob na obrobju travnika in njive v ozadju. Ljudi gotovo spominja na domače okolje, okolico kraja, kjer živijo in je še vedno dokaj dobro ohranjena. Predstavlja pa tudi idilično kulturno krajino z možnostjo opazovanja divjadi ter sprehajanja.

Slika 35: kulturna krajina (Cat in the stock, 2007)

Fotografija e

Pet anketirancev je izbralo pogled na športno igrišče. Razlogi so lahko v tem, da se že sedaj ukvarjajo s kakšnim športom ali pa jim je le v veselje gledati razna športna tekmovanja in vadbe. Tako igrišče omogoča tudi lastno udeleževanje raznih športov, ki se jih starejši še lahko lotijo.

Slika 36: rekreacijske površine (Destinacije, 2007)

Fotografija f

Fotografijo je izbral le eden od anketirancev. Prikazuje ulico v naselju. Čeprav je večina napisala, da bi radi živeli v manjšem naselju ali vasi, se niso odločali za pogled na ulico v naselju.

Slika 37: ulica v naselju (Der ersten ..., 2007)

Fotografija g

Tretja po izboru je fotografija, ki prikazuje krajinski park, ki pa je na hiter pogled zelo podoben robu gozda, ki so ga anketiranci obkrožili največkrat. Obkrožilo jo je 13 posameznikov.

Slika 38: krajinski park (Sundials ..., 2007)

Fotografija h

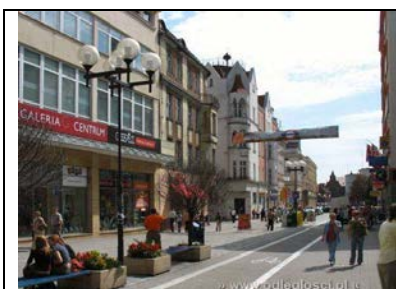
Fotografija prikazuje zgodovinski park in je bila izbrana petkrat. Težko je napisati, zakaj se vprašani niso radi odločali za ta prizor. Mogoče jih je zmotila formalnost oblik, ki se tudi s časom ne spreminjajo, saj tak park redno vzdržujejo vrtnarji, da ohrani prvotno zamišljeno obliko.

Slika 39 – zgodovinski park (Beal, 2007)

Fotografija i

Fotografija s pogledom na otroško igrišče je bila obkrožena le enkrat. Verjetnost je, da anketiranci povezujejo otroško igrišče s hrupom in vpitjem, nevarnostjo, pa tudi sami so še v teh letih, ko imajo svoje otroke ali vsaj otroke okoli sebe. Da je takšen rezultat pri obkrožanju je možno tudi zato, ker je vprašane zmotilo ozadje igrišča. Če bi igrišče stalo v naravi, bi mogoče dobili drugačne rezultate.

Slika 40: otroško igrišče (Manhattan playground, 2007)

Fotografija j

Tudi prizor mestne ulice s pešci je bil izbran le enkrat. Predpostavljamo lahko, da ulica vprašanim predstavlja preveč hrupno okolje, anketiranci pa si glede na odgovore večinoma predstavljajo življenje v starosti mirno in spokojno.

Slika 41: mestna ulica (Map of Poland, 2007)

5.6 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

Z odgovori se je dobilo potrebne podatke na vprašanja, ki so bila oblikovana v ciljih ankete. Značilnosti lokacije so bile pri vprašanih na prvem mestu za izbor doma za starejše. Pomembno je da ima starejši človek vsaj kolikor toliko izbire, kje bo živel v zadnjem obdobju svojega življenja. Kajti ni dovolj le, da se človek sam in prostovoljno odloči za življenje v domu, potrebno je tudi, da sam izbere, kje bi rad živel. In tudi anketa je pokazala nujnost izbire dobre lokacije za posameznika. Kajti le tako je izpolnjen prvi pogoj za uspešno adaptacijo na novo življenje. Posledično z uspešno namestitvijo raste tudi zadovoljstvo z življenjem v domu. Kot najboljšo lokacijo, ki je bila oblikovana po že predlagani preglednici, se je večina odločila za življenje v starosti v manjšem naselju ali vasi. V občini Naklo je takih vasi 13. Sicer so anketiranci pretežno iz naselja Naklo, ki je v fazi urbanizacije. Vendar se je začelo razvijati šele v zadnjih letih in lahko sklepamo, da ga nekateri anketiranci še vedno smatrajo kot manjše naselje. Večina si jih tako želi živeti v takem kraju in okolju, v katerem so živeli pred vselitvijo v dom. Vendar to ne pomeni tudi v istem kraju! Tako tudi to vprašanje potrdi zahteve socialne gerontologije, da naj starejši živijo tam, kjer so živeli ali delali večji del svojega življenja. Manjšemu naselju ali vasi sledi življenje na obrobju mesta. Na tretjem mestu pa je življenje v samotni. Kot je bilo v pretekli praksi vidno, so se domovi za starejše gradili daleč stran od mestnih središč s prepričanjem, da se starejši bolje počutijo daleč od hrupa, prometa in onesnaženega zraka. Vendar je življenje na samotni šele na tretjem mestu. Lahko ugotovimo, da si na samem želi živeti le manjši delež ljudi, medtem, ko bi večina v starosti še vedno rada živela v neki

aglomeraciji, nikoli ločeno od drugih zgradb v okolici a obenem v miru in spokoju. To ugotovitev potrdi tudi izbira dejavnosti ob domu za starejše, kjer bi večina imela v bližini možnost kulturnega udejstvovanja – gledališče, kino, kulturni dom. Sledi trgovina, zdravstveni dom in lokal oziroma gostinski objekt. To potrdi ugotovitve Ivanjška (1971), da si ljudje tudi v starosti želijo čutiti življenje okrog sebe, radi gledajo živost ulice, živali, kako drugi delajo, gledajo otroke in jim vse to daje moč. Čeprav te ugotovitve anketiranci s točno takim odgovorom niso napisali, se lahko po povezovanju različnih odgovorov sklepa, da si poleg miru in samote želijo tudi družbe. Pri izbiranju fotografij pa je močno prevladoval izbor sklopa fotografij, kjer so kulturna krajina, gozdni rob, živali na paši, pogled na naselje od daleč in krajinski park. Glede na izbor fotografij je tako sklepati, da si večina želi živeti ali na robu naselja s pogledom proti naravi ali v samoti. A v povezavi z odgovori pri prejšnjih vprašanjih, se ugotovitve razhajajo. Tako dobimo po eni strani željo po odmaknjenosti in na drugi željo po druženju. A nam odgovor na drugo vprašanje ankete že poda odgovor. Življenje v manjšem naselju lahko združuje oboje. Tako samoto, kot življenje v družbi. Izbor prizorov pa temelji predvsem na idiličnem pogledu na neokrnjeno naravo brez hrupa in onesnaženega zraka.

Iz dobljenega lahko potrdimo sklepanje Anđelkoviča (1977) in Ivanjška (1971), da so ljudje zelo navezani na prejšnji način svojega življenja – so vezani na kraj, kjer so prej živeli. Preseljevanje iz teh delov, od aktivnosti, kjer so bili prisotni – vsako spreminjanje njihovih navad in okolice ima težje posledice in probleme pri prilagajanju na nov način življenja. Ko pa že do tega pride, jim je treba pri lociranju in urejanju okolice čimbolj približati domačnost iz njihovih krajev.

Življenje v tretjem obdobju si tako predstavniki mlajše in srednje generacije predstavljajo v odmaknjenosti od hrupa in stalnega dogajanja. To pa je delno v nasprotju s smernicami ureditve in lociranja domov za starejše, kot smo brali pri različnih avtorjih v prejšnjih točkah, po katerih naj bi bil dom lociran v bližini centra, kjer so zbrane različne dejavnosti in je možnost družbene aktivnosti. Vse to naj bi imelo prednost pred lepim razgledom in nastanitvijo v samoti. Po mnenju večine avtorjev naj bi periferna in izolirana lega povzročala občutek izolacije in neenakopravnosti.

Vendar tako avtorji, ki se ukvarjajo s tematiko starejših kot anketiranci postavljajo v ospredje pomembnost bližine zelenih območij. Anketiranci si večinoma predstavljajo gozd, njive, travnike, avtorji pa predvsem parkovne površine, rekreacijska območja, zelenje ob stavbnih kompleksih in mestno zelenje, kar je nujna alternativa željam anketirancev.

6 DOLOČITEV MERIL ZA UMEŠČANJE DOMA ZA STAREJŠE V PROSTOR

Na do sedaj predstavljene psihološke, socialne, zdravstvene in fizične probleme starejših močno vplivajo pogoji bivalnega okolja – tako odprti prostor in bližnja okolica objekta kot tudi sam objekt. Ti lahko, kot ugotavlja tudi Ina Šuklje Erjavec (1999) izboljšajo ali pa poslabšajo njihove probleme. Neustrezno izbran, neurejen in slabo vzdrževan zunanji prostor lahko predstavlja nepremagljivo oviro ali celo nevarnost za starega človeka in ga tako bistveno prikrajša za vrsto pomembnih dejavnosti – zelo omeji ali celo onemogoči njegovo samostojnost, ogroža njegovo zdravje ter zmanjša možnost komunikacije in aktivnega udejstvovanja. Po drugi strani pa izbira ustreznega prostora za postavitev doma v neki aglomeraciji ali na samem ter ustrezno načrtovan in urejen odprti prostor lahko olajšata številne probleme in zadovoljita številne potrebe starih ljudi, ki predstavljajo osnovo kvalitetnega preživljanja starosti.

Za uspešno izbiro lokacije in urejanje okolice se tako pokaže, da bi bilo treba vnaprej določiti nekaj meril, ki bi pomagala pri uspešni postavitvi doma za starejše v prostor.

Merila lahko razdelimo v dve skupini:

a – plansko raven, na kateri rešujemo vprašanje širše umestitve v prostor. Na osnovi planske ravni lahko razberemo kakovost umestitve doma glede na že umeščene dejavnosti v prostoru. Teh dejavnosti v prostoru zaradi postavitve doma za starejše ne moremo spreminjati. Lahko poiščemo le najboljšo možno lego novega doma, v primerni interakciji z že obstoječimi dejavnostmi, servisi in zelenimi površinami.

b – načrtovalsko raven, ki nam pomaga oblikovati ožji prostor in poiskati funkcionalne povezave s širšim prostorom. Načrtovalska raven nam omogoča dve smeri urejanja :

- aktivno spreminjanje bližnje, javne okolice doma za starejše, za potrebe ustvarjanja kakovostnejšega okolja za starejše.
- načrtovanje ožje okolice doma za starejše, kjer se prepleta javni prostor z osebnim in najmočnejše vpliva na počutje oskrbovancev doma.

Iz te ugotovitve sledi, da bi bilo mogoče izdelati seznam ključnih meril, v katerem bi bili navedeni ključni dejavniki za izbiro lokacije doma za starejše.

Vendar moramo že takoj vedeti, da nam tak seznam ne bo služil kot »recept« za najboljšo izbiro. Pripomore lahko le k boljšemu in ustrežnejšemu načrtovanju umestitve bodočega doma za starejše, saj je vsaka lokacija edinstvena in je težko predpisati, katera merila so v dani situaciji pomembnejša.

Pričujoč seznam bi bil uporaben kot pomoč, kjer bi se tudi na podlagi obkroženih odgovorov odločalo, kaj je na dani lokaciji pomembnejše.

Če imamo na primer možnost izbire med dvema lokacijama – eno v bližini trgovine in eno oddaljeno od emisij, je treba premisliti, kakšne potrebe bo imela skupina starejših, ki se bo naselila v domu. Ob izbiri trgovine v bližini se moramo sprijazniti tudi s cesto, ki vodi do nje in je vir hrupa in onesnaževanja. Po drugi strani pa, če se odločimo za lokacijo na samem, lahko predvsem zdravim in pokretnim starejšim onemogočimo ohranjanje samostojnosti in družbene aktivnosti, kamor sodi tudi obisk trgovine. Tako je nujno sklepati kompromise ter namestiti dom ob trgovino, ki naj se ne nahaja ob najbolj prometni cesti v naselju ali mestu ter ob tem omogočiti iskanje miru v zelenju in tišini večjega parka ob domu.

Seznam ključnih meril za umeščanje domov za starejše v prostor:

Ciljna populacija starejših v domu			
Kriterij izbire oskrbovanca – od kod prihaja	iz občine	iz regije	iz cele Slovenije

Slika 42: Seznam ključnih meril – ciljna populacija

Prednost doma, ki sprejema v varstvo svoje občane, je predvsem v tem, da je počutje varovancev zaradi domačnosti okolice in bližine prijateljev in sorodnikov boljše. Tako se lahko tudi skrajša doba prilagajanja na nov način bivanja. Malo težje je za starejše, ki prihajajo iz regije. Sicer je pokrajina še vedno podobna, a oddaljenost od domačega kraja je pa že lahko velika. Dom, ki sprejema varovance iz cele Slovenije pa mora biti zelo premišljeno postavljen v prostor, tako da zajame čimveč elementov, ki bi varovancu pomagali, da se lažje prilagodi in srečen biva v novem domu.

1. PLANSKA RAVEN

Merila temeljijo na pregledu dejanskega stanja širšega okolja in pomagajo pri iskanju ožje lokacije za umestitev. Na podlagi teh meril lahko preverimo v kakšno okolje bomo umestili dom (glede onesnaženosti, hrupa, itd.) ter dejanske oddaljenosti dejavnosti od možne lokacije postavitve doma. Že v fazi planskega načrtovanja lahko izločimo najbolj neugodne možne lokacije umestitve. Če na primer že na planski ravni ugotovimo, da bodoči dom nima stika z nobenim zelenim območjem širše okolice, je taka lokacija nesmiselna.

Značilnosti fizičnih sestavin okolja, pomembnih za umestitev domov za starejše				
ONESNAŽENOST OKOLJA				
prašni delci v zraku (p.d.)	pod 50 p.d./cm3		nad 50 p.d./cm3	
zaznavanje tujih plinov (SO2, CO2)	normalno		povečane količine	
HRUP				
hrup čez dan	do 30/40 dB		čez 40 dB	
hrup čez noč	do 25/30 dB		čez 30 dB	
OSONČENOST				
osvetljenost, odprtost prostora	dovolj svetlobe		premalo svetlobe	
ZAKLONJENOST PROTI VETRU				
lega	zavetna lega		izpostavljena lega	
Značilnosti širšega prostora doma za starejše				
VKLUČENOST OBJEKTA V OKOLICO				
lega objekta glede na naselje	na obrobju naselja/mesta	na samem	v centru naselja/mesta	
dostopnost do glavnih centralnih dejavnosti in oskrbnih objektov v okolici	pod 200m	nad 200m	dostop z javnim potniškim prometom	dostop z organiziranim prevozom
bližina dejavnosti in storitev	neposreden dostop (tik ob domu)	lahek dostop (do 200 m, omogočen peš dostop)	izvedljiv dostop (nad 200 m, peš, s kolesom ali z javnim potniškim prometom)	
trgovina				
avtobusna postaja				
cerkev				
lekarna				
restavracija				
pošta				
vrtec				
stanovanjska soseska				
banka				
zdravnik				
knjižnica/kino				
center kraja				
kulturne ustanove				
Slika 43 se nadaljuje				

zdravstvene ustanove			
socialni servis			
bližina zelenih in urejenih površin	neposreden dostop (tik ob domu)	lahek dostop (do 200 m, omogočen peš dostop)	izvedljiv dostop (nad 200 m, peš, s kolesom ali z javnim potniškim prometom)
gozd			
park			
javna rekreacija			
stanovanjsko zelenje			

Slika 43: Seznam ključnih meril – planska raven

2. NAČRTOVALSKA RAVEN

- Načrtovanje in možnosti spreminjanja bližnje okolice doma za starejše

Z načrtovalskimi merili skušamo ugotoviti, če je možno s posegi v bližnjo okolico doma preoblikovati prostor tako, da bi služil psihičnim, socialnim in fizičnim potrebam starejših. Da bi po eni strani nudil mir in sproščanje ter bližino narave, po drugi strani pa bi se vključeval v aktivno družbeno področje, kjer bi se odvijali stalni medgeneracijski stiki, ter aktivno udejstvovanje raznih dejavnosti.

Značilnosti ožjega prostora doma za starejše		
MERILA PROMETNE VARNOSTI		
odmaknjenost objekta od večjih prometnih cest (npr. avtocesta, cesta, rezervirana za motorna vozila)	da	ne
odmaknjenost objekta od virov prometnih emisij	da	ne
zavarovanost prehodov za pešce preko večjih cest v bližini doma	da	ne
ločenost motornega prometa od kolesarskih in peš poti	da	ne
povezanost domskih pešpoti s potmi v naselju	da	ne
možnost uporabe sredstev javnega prometa	da	ne
PRISOTNOST ZELENIH POVRŠIN		
možnost oblikovanja zelenega pasu ob domu	da	ne
možnost oblikovanja zelene bariere za odmik od ceste – če obstaja problem bližine ceste	da	ne
možnost oblikovanja sprehajalnih poti s klopami ob domu za starejše	da	ne
Slika 44 se nadaljuje		

parkovne površine		
možnost oblikovanja lastnega parka oziroma postavitve doma ob že obstoječ park		da ne
značilnosti parka ob domu – če je zgornji odgovor da	na novo oblikovan za potrebe oskrbovancev doma	že obstoječ park
	javni/poljavni park – možnost vstopa v park poleg oskrbovancev tudi zunanjim obiskovalcem	interni park – le za oskrbovance doma
	velik park	majhen park
VKLJUČENOST JAVNEGA IN ZASEBNEGA PROSTORA		
možnost oblikovanja skupnega javnega prostora, kamor imajo dostop poleg oskrbovancev tudi drugi – prostori za druženje, pogovor, opazovanje zunanjega dogajanja		da ne
možnost oblikovanje privatnega, zasebnega prostora – prepoved za zunanje obiskovalce		da ne
PRISOTNOST SOCIALNE INTERAKCIJE		
možnost organizacije dejavnosti	možnost organiziranja raznih družbenih dejavnosti v odprtem zunanjem prostoru	organizacija družbenih dejavnosti le znotraj objekta

Slika 44: Seznam ključnih meril – načrtovalska raven; bližnja okolica

- Načrtovanje in oblikovanje neposredne okolice doma

Načrtovalska merila oblikovanja neposredne okolice doma za starejše narekujejo ureditve, ki dajejo okolju smisel in pomen in v katerem lahko posamezniki ustvarjalno delujejo. Skušamo doseči kompleksnost in pestrost ureditve in obenem skladnost in čitljivost prostora.

Značilnosti ožjega prostora doma za starejše		
ORIENTACIJA OBJEKTA		
orientiranost glede smeri neba	severovzhod - jugozahod ali severozahod - jugovzhod	jug – sever ali vzhod - zahod
KAKOVOST ARHITEKTURE		
vključitev objekta (lega, velikost in arhitektura) v okolico		da ne
ČITLJIVOST PROSTORA		
oblikovanje prostora prilagojeno ljudem, ki imajo težave z vidom in spominom		da ne
Slika 45 se nadaljuje		

OBČUTEK VARNOSTI			
varnost okolice doma	delna zaprtost okolice	popolna zaprtost okolice	popolna odprtost okolice
	varovano območje okrog doma (npr. varovan park)	brez kontrole nad zunanjim dogajanjem	
osvetljenost pešpoti in območja ob domu – podnevi in ponoči		zadostna osvetljenost	premajhna osvetljenost
ODDALJENOST OD SOSEDNJIH STAVB			
bližina sosednje stavbe	enkratna višina višje zgradbe ali več	manj kot enkratna višina višje stavbe	
PRISOTNOST VEDUT			
Možnost razgleda na hribe, okoliško krajino, cerkev			da ne
Možnost razgleda na center dogajanja, otroško igrišče, športni park			da ne

Slika 45: Seznam ključnih meril – načrtovalska raven; neposredna okolica

Uporaba seznama kot pomoč pri načrtovanju:

Na začetku je treba soočiti vse možne lokacije umestitve doma. Za vsako lokacijo se nato izpolni seznam. Rešuje se tako, da se obkroži tiste odgovore, ki so najbolj značilni za neko lokacijo. Nato se izpolnjene sezname med sabo primerja. Odgovori v seznamu so izpisani tako, da je vedno prvi odgovor najbolj primeren, zadnji pa manj primeren. Primernost je povzeta po ugotovitvah različnih avtorjev in rezultatih ankete, kar je podrobno opisano v prejšnjih točkah diplomskega dela. V seznamih se nato poišče interakcije med najboljšimi možnimi odgovori in se pretehta pomembnost določenih prvin na danem prostoru.

7 UPORABA SEZNAMA KLJUČNIH MERIL NA PRIMERU NAKLO

Kot primer je izbran Dom starejših občanov Naklo (v nadaljevanju DSO Naklo). Dom je že obratuje, tako da naloga ni iskanje najboljše lokacije temveč ovrednotenje že določene lokacije in podajanje smernic, ki bi izbrano lokacijo lahko obogatile, če se bo pri reševanju seznama izkazalo, da je to potrebno.

7.1 OPIS NASELJA NAKLO IN LOKACIJA DSO NAKLO

Največje naselje v občini, Naklo, leži 5 km severozahodno od Kranja na nadmorski višini 407 m, sredi suhe doline, po kateri je včasih tekla Tržiška Bistrica. Samo Naklo z bližnjimi vasmi (Pivka, Cegelnica, Strahinj, Okroglo, Žeje, in Malo Naklo) ima danes okoli 3000 prebivalcev. Je pomembno gospodarsko središče, 5 kilometrov oddaljeno od Kranja in se hitro razvija v turistični kraj. S svojo neposredno navezanostjo na gospodarstvo Kranja postaja Naklo del širšega mestnega območja. Zaradi izvrstne lege, prometnih povezav in bližine do večjih gospodarskih centrov po državi, pa občini daje moč razvito malo podjetništvo, intenzivno kmetijstvo ter društvena dejavnost (Občina Naklo, 2012).

Slika 46: Posnetek naselja Naklo iz zraka (Občina Naklo, 2012)

Naselje Naklo se širi in sega s svojim vplivom v odprt prostor in na ruralno podeželje - infrastruktura, zaščitena območja, proizvodni ali storitveni obrati, zgradbe, naprave,

površine za dejavnosti prostega časa, širitev stanovanjskih sosesk, sekundarna stanovanja, itd. Urbanistično planiranje je zato v sodobnih procesih prostorskega razvoja Nakla nujno, saj je potrebno zagotoviti skladnost med funkcijami v naselju, skupnimi interesi in dolgoročnimi potrebami v prostoru. Načrtovanje prostora pa je tudi nujni predpogoj za zadovoljivo podobo krajine. V urbanistični zasnovi Nakla¹⁰ je pod točko Centralna območja opredeljeno, kje se bodo določene centralne dejavnosti odvijale: »Osnovne centralne dejavnosti (uprava, kultura, oskrba, storitve) bodo še naprej razvijane v centralnem delu naselja Naklo. Prostorski okvir za razvoj dela družbenih dejavnosti (šolstvo in nanj vezan šport in rekreacija) je omogočen na območju okoli objekta osnovne šole v Naklem. Drugi del družbenih dejavnosti (sociala, zdravstvo, šport) bo razvijan na površinah severno od Nakla ...« (Spremembe ..., 2004).

Dom starejših občanov Naklo

DSO Naklo deluje od leta 2009 kot podružnica DSO Preddvor. Prostora ima za 46 varovancev. Umeščen je na obrobje, severno od središča naselja.

Slika 47: Lokacija DSO Naklo (Kartografska podlaga : PISO, 2016)

¹⁰ Namen urbanistične zasnove je podrobnejša določitev strategije prostorskega razvoja naselja z rešitvami funkcionalne in oblikovne skladnosti posameznih območij (Spremembe ..., 2004)

Slika 48: Pogled na Naklo iz zraka in označitev lege DSO Naklo (Občina Naklo, 2012)

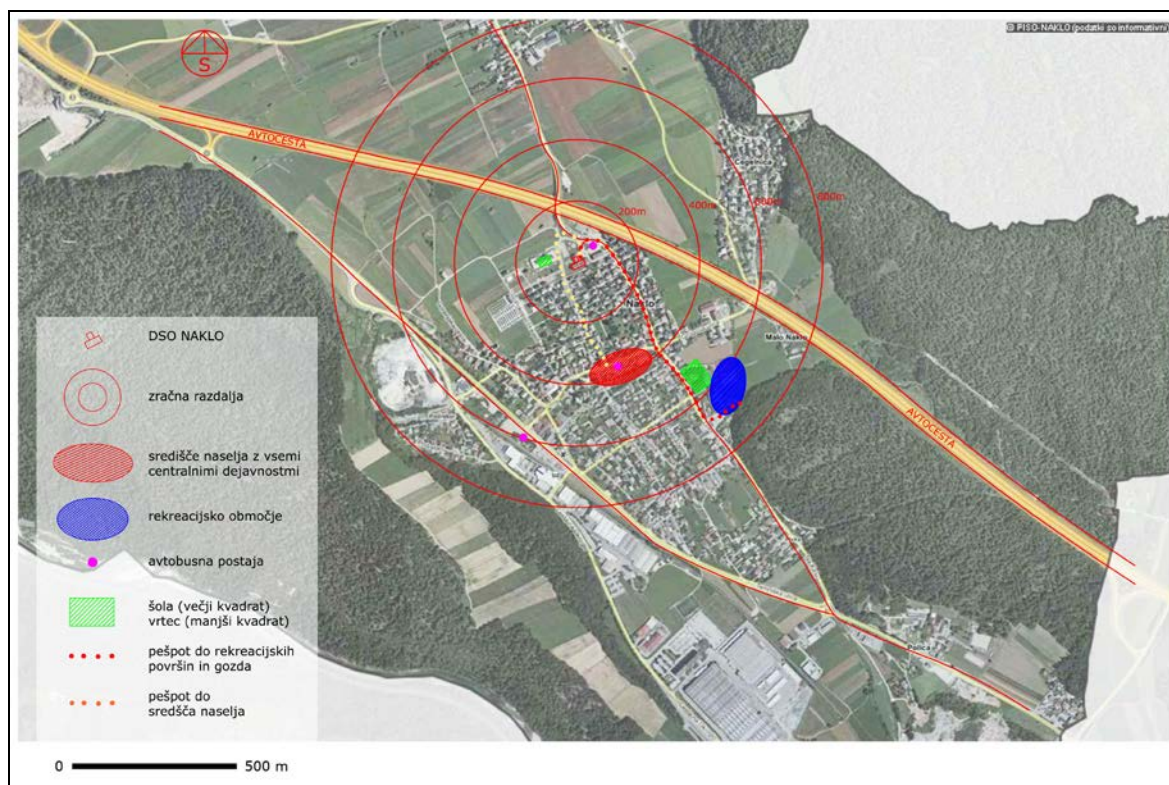

Slika 49: Fotografija DSO Naklo iz zraka (Občina Naklo, 2012)

7.2 UPORABA SEZNAMA KLJUČNIH MERIL ZA DSO NAKLO

Izpolnjen obrazec je v prilogi D.

Na spodnji sliki je narejena osnovna shema najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na najugodnejšo postavitev doma za starejše. Označene so glavne ceste ter avtocesta, z zaporednimi krogi so označene poti, kjer je poskrbljeno za varnost pešcev (pločnik ob glavni cesti ali stranska pot med objekti). Z rdečo elipso je označeno središče kraja z vsemi centralnimi dejavnostmi ter z modro elipso rekreacijsko območje (stadion ob šoli). Šola in vrtec sta označena z zelenim kvadratom ter avtobusne postaje z vijoličnim krogcem. Označena je tudi zračna razdalja v metrih od objekta navzven z rdečimi zaporednimi krogi, kjer je ob vsakem pripisana oddaljenost od objekta.

Slika 50: Shema najpomembnejših lokacijskih dejavnikov za postavitev doma za starejše (Kartografska podlaga : PISO, 2016)

1. Ciljna populacija doma so prebivalci občine Naklo ustrezne starosti.

2. Planska raven

Največji problem lege DSO Naklo predstavlja bližina avtoceste, ki je lahko zelo moteč dejavnik pri preživljanju kakovostne starosti. Avtocesta je v neposredni bližini doma za starejše in tako so posledično ogrožene tudi fizične sestavine okolja – hrup in onesnaženost ozračja. Točnih podatkov o onesnaženosti ozračja ter hrupu ni bilo mogoče pridobiti. Objekt je postavljen na dovolj osvetljenem ter zavetrnem prostoru (s treh strani je zastrto z objekti ali nasutjem, kjer prečka glavna cesta avtocesto).

Objekt je postavljen na obrobje naselja, v območje družinskih hiš.

Slika 51: Lokacija objekta je ob robu naselja (Dom starejših ..., 2016)

Dostop do lekarne, zdravstvenega doma, knjižnice je neposreden (poleg doma stoji nova stavba z omenjenimi dejavnostmi). Prav tako do avtobusne postaje in vrtca, ki je dejaven eno leto. Tik ob domu je tudi otroško igrišče. Dostop do trgovine, pošte, občine, kulturnega doma, cerkve, šole, restavracije je izvedljiv – približno 500 m od doma za starejše. Dostop do večje zdravstvene ustanove, socialnega servisa in drugih potrebnih dejavnosti pa je možen le z javnim potniškim prometom oz. organiziranim prevozom, saj se nahaja v bližnjem mestu Kranj (oddaljenost 7 km). Dostop do zelenih površin je tudi izvedljiv, vendar je do prvega stika z gozdom potrebno prehoditi skoraj 1km. Ostalih zelenih površin, kjer bi bile urejene klopi in sprehajalne poti ali parka Naklo nima (razen zelo majhne zelene površine ob cerkvi). Na zahodnem delu doma je večja odprta površina, ki se konča ob avtocesti. Tu so polja in travniki ter vmes povezovalne poti, kjer se je možno

sprehajati. Ob domu je travnat prostor, kjer je verjetno predvidena površina za oblikovanje lastnega parka. Do rekreacijskih površin je potrebno prehoditi ali prekolesariti 800 m.

3. Načrtovalska raven

Objekt je postavljen neposredno ob avtocesto. Od nje ga loči le manjše nasutje, ki služi prehodu čez avtocesto. Posledično so verjetno v večji meri prisotne tudi prometne emisije. Prehodi za pešce so urejeni s talno označbo. Ob glavni cesti poteka pločnik, ki povezuje dom s središčem kraja. Do središča kraja je mogoče priti tudi po stranski cesti, ki pa je brez pločnika in je prevozna zgolj za stanovalce te ulice. Glede na bližino avtobusne postaje je mogoč tudi prevoz z avtobusom od doma do središča naselja za varovance, ki imajo težave z gibanjem. Na parceli ob objektu je možnost ureditve manjšega parka in zelenega pasu. Zeleni pas je v manjši meri že zasajen (ena vrsta dreves na meji s stransko cesto).

Slika 52: Zelene površine ob objektu, primerne za oblikovanje urejene parkovne površine (Dom starejših ..., 2016)

Park bi se lahko delil na javni oz. poljavni park in na interni park (površine je dovolj za manjši park, odvisno je le od zamisli projektanta). Glede na kapaciteto doma je dovolj prostora tudi za organiziranje družabnih dejavnosti zunaj in znotraj objekta. Te dejavnosti tudi že potekajo (obiski otrok iz šole, vrtca, razstave, ...). Orientacija objekta je med sever – jug in severozahod – jugovzhod. Verjetno je bila postavitev zaradi izkoristka parcele za zunanje dejavnosti na ta način najbolj optimalna. Tako del varovancev prejema nekaj več svetlobe kot drugi.

Arhitektura objekta soupada z arhitekturo družinskih hiš v okolici ter z arhitekturo na novo zgrajenega vrtca, medtem ko je objekt poleg doma (lekarna, zdravstveni dom in knjižnica)

zgrajen v drugem arhitekturnem slogu in se z domom ne dopolnjujeta v izgledu. Bližnja okolica zaenkrat še ni urejena za ljudi s posebnimi potrebami (slepe in slabovidne ter ljudi, ki jim peša spomin). Urejeni so le robniki ter tlakovano območje pred vhodom v dom. Ob domu je širši prostor, ki je obdan z ograjo, tako da je v tem delu za varnost poskrbljeno. Poleg doma je tudi z linijo dreves zamejen prostor, del katerega je tudi na novo zgrajeno otroško igrišče, torej skupni javni prostor. Oddaljenost do sosednjega objekta je več kot enkratna višina stavbe. Prav tako do družinskih hiš. Iz oken doma za starejše je na eni strani razgled na okoliško pokrajino, polja, gore in avtocesto, na drugi pa na rob naselja – družinske hiše.

Slika 53: Pogled na rob naselja (Dom starejših ..., 2016)

Rezultat reševanja seznama ključnih meril za DSO Naklo

Glede na točke seznama se je lokacija DSO Naklo izkazala za zelo ugodno. Ker so ciljna populacija občani Nakla, jim lokacija na robu naselja ter v kulturni krajini, ki so jo spremljali, ko še niso prišli v dom, vzbuja občutek domačnosti, kar je že velika prednost za lažje prilagajanje na bivanje v domu. Zelo velika prednost lokacije doma je tudi bližina raznih dejavnosti, zdravstvenega doma, centra naselja, kar zelo pripomore k manjši izolaciji in spodbuja starejše, da se vključujejo v družbo in so aktivni. Na novo zgrajen vrtec, ki je lociran na sosednjem zemljišču ter otroško igrišče tik ob domu predstavljata možnost za povezovanje generacij, oskrbovanci pa lahko opazujejo otroke pri igri ter rečejo kakšno besedo ali dve s starši. Ker so prebivalci doma večinoma občani Nakla, lahko predpostavljamo, da bodo/so na igrišču in v vrtcu tudi njihovi vnuki, kar povečuje možnosti za pogostejše obiske družine. Ob domu so, na redni avtobusni vozni liniji, dodali

avtobusno postajo, kar omogoča hiter dostop do mesta Kranja in dejavnosti, ki jih v Naklem primanjkuje. S tem se območje mobilnosti za oskrbovance še poveča in doprinaša k njihovi večji samostojnosti. Okrog doma je veliko zelenih površin, polja in travniki, kar pozitivno spodbuja oskrbovance, da se gibajo ali pa le uživajo v pogledu na okolico. Sam objekt se lepo vključi v okolico, tako z lego, arhitekturo in velikostjo, ter je primerno oddaljen od sosednjih stavb, kar tudi vzbuja občutek domačnosti ter sledi urbanističnim smernicam vključevanja objekta v okolje.

Lokacija ima tudi pomanjkljivosti, pri katerih izstopata bližina avtoceste in oddaljenost od gozda ter rekreacijskih površin. Bližina avtoceste s hrupom in onesnaženjem predstavlja predvsem problem za zdravje oskrbovancev. Ker podatkov o višini hrupa ter onesnaženosti zraka ni bilo mogoče pridobiti, bi bilo nesmiselno ugibati, kakšne posledice bo puščala neposredna bližina avtoceste na oskrbovance, je pa smiselno premisliti, kako bi se od avtoceste čimbolj distancirali. Za zmanjšanje prometnih emisij bi bilo potrebno bolj poseči v prostor, npr. zgraditi protihrupne ograje, nasuti dodatni hrib ter ga ozeleniti predvsem z drevjem ipd. Ker tudi pogled na hitro vozeče avtomobile ni prijeten, bi lahko z drevjem naredili umetni gozdni rob. Prav tako bi se lahko povečale rekreacijske površine. Ob zdajšnjem stanju je glede uporabnih zelenih površin ter veliko oddaljenostjo gozda nujna ureditev vsaj domskega parka z drevjem, kakšno potjo in gredo ter klopmi za druženje. Park bi moral biti urejen z vidika varnosti in dostopnosti. Tudi prehod za pešce je trenutno le označba na cesti, smiselno bi bilo urediti semafor in ozvočenje prehoda ter opozorilne znake za pešce na cesti.

Seznam ključnih meril nam pokaže, da je lokacija DSO Naklo glede na lokacijska merila primerna.

8 RAZPRAVA IN SKLEP

Institucionalno varstvo v Sloveniji je že dolgo prisotno. Kot je razvidno iz zgodovine, so se prvi zavodi ustanavljali predvsem zaradi bolnih in pomoči potrebnih ljudi. Predvsem po drugi svetovni vojni je viden porast ustanov za starejše in bolne, ki so bile locirane večinoma na izoliranih območjih, stran od drugih ljudi. Vključevanje v družbo in iskanje primerne lokacije za dom za starejše se je začelo po letu 1970, ko se je po vsej Sloveniji povečala gradnja domov. V Sloveniji je bilo leta 2012 kar 96 domov za starejše. Rezultati ankete o lokaciji, izvedene na teh domovih so pokazali, da je bila predvsem po letu 2000 gradnja domov bolj premišljena, lokacija doma je postala pomembna. Pomembno je postalo tudi počutje starejšega človeka, ki biva v domu. Včasih je bilo značilno, da je človek doživel svojo starost doma in umrl v krogu svoje družine, zdaj pa se zaradi tempa življenja in sprememb v načinu življenja pogosteje dogaja, da se morajo starejši ljudje posluževati institucionalnega varstva. Ta jim mora za zadovoljivo doživljanje starosti omogočiti, da se čimlažje in čimbolje prilagodijo na domsko življenje. Različni avtorji, ki so izpostavljeni v teoretičnem delu, so mnenja, da je treba potrebe starejšega človeka bolj vključiti v proces iskanja lokacije za dom. Pri večini prevladuje mnenje, da bi morali starejše bolj vključiti v družbo, jim omogočiti druženje z mlajšima generacijama, zbuditi občutek domačnosti in varnosti, ter občutek samostojnosti in mu prostorsko približati osnovne dejavnosti in uporabne zelene površine.

Rezultati ankete, ki je bila izvedena na mlajši in srednji generaciji občine Naklo so pokazali, da je pomembno, da ima človek, ki mora v dom, izbiro, kje in kako bo živel. Izkazalo se je, da si večina anketirancev želi v dom, ki je zgrajen na takšni lokaciji, ki je podobna kraju, kjer so predtem živeli ali delali. Predstavljajo si, da bi se dom po eni strani nahajal v mirni okolici, v naravi po drugi pa tudi v bližini raznih dejavnosti, storitev in rekreacijskih površin. Za širši pogled problematike lokacije doma za starejše, z vidika posameznika, bi bilo smiselno izvesti ankete na različnih področjih v Sloveniji in nato primerjati dobljene rezultate. Na podlagi izvedene ankete lahko le sklepamo, da bi se na primer mestni ljudje tudi odločali za lokacijo doma za starejše v mestu, ki jim je domače.

Iz vsega nabora informacij, tako teoretičnega kot raziskovalnega dela naloge, se je izkazalo, da je določitev meril za prostorsko umestitev doma za starejše v prostor smiselna. Vendar se je bilo treba vprašati, kako podrobno lahko določimo merila, ki bi ustrezala za vsako možno lokacijo. Zaradi raznolikost pokrajine, miselnosti ljudi, dejanske množične potrebe po varstvu starejših, finančnih zmožnosti in mnogih drugih predpostavk je potrebno merila prilagoditi in predvsem posplošiti. Tako se pokaže, da je smiselno oblikovanje seznama ključnih meril, kjer so zajeta lokacijska merila z vidika kakovosti okolja, makro- in mikrolokacije, ki so se tekom izdelave diplomske naloge izkazala za pomembna.

Izdelava seznama s ključnimi lokacijskimi merili za prostorsko umestitev doma za starejše v prostor se je v primeru lokacije DSO Naklo izkazala za koristno. Reševanje in interpretacija dobljenih podatkov sta pokazala številne prednosti ter izpostavila glavne pomanjkljivosti lokacije. Seznam se je izkazal za pozitivnega predvsem zato, ker prikaže, kje so glavne pomanjkljivosti lokacije, ki jih potem z različnimi rešitvami na več področjih (oblikovanje prostora, možnosti dodatne infrastrukture, socialna dejavnost, pomembnost izbora kadra, ...) lahko zmanjšamo ali popolnoma odpravimo.

Merila v seznamu so podana dovolj splošno, da bi lahko bila v pomoč pri iskanju primerne lokacije tudi v drugačnih prostorskih situacijah. Pred reševanjem je treba opredeliti le, kaj je glavni razlog in cilj postavitve novega doma za starejše. Na podlagi tega se nato lahko ovrednoti pomembnost določene predpostavke v seznamu. Za primer: če je eden izmed razlogov postavitve doma, da je le-ta postavljen na izolirani lokaciji v naravi, potem bo oddaljenost od centralnih dejavnosti manj pomembna od prisotnosti rekreacijskih površin, prav tako bi bila neprimerna bližina avtoceste. In nasprotno, ob postavitvi doma za starejše v center mesta lahko predvidevamo, da je med drugim bližina centralnih dejavnosti pomembna predpostavka in bližina ceste pričakovana oz. manj moteča, kot na izolirani legi.

Prednost seznama je v tem, da je lahko v osnovno pomoč, ko se je treba odločati med različnimi lokacijami, saj že v osnovi opredeljuje prednosti in slabosti določenega prostora, seveda, kot je že omenjeno, z upoštevanjem razlogov, ki narekujejo postavitev novega doma za starejše.

9 POVZETEK

Skozi pripravo diplomske naloge, pregledovanjem literature in pridobivanjem osebnih mnenj se je izkazalo, da je pri iskanju nove lokacije za dom nujno povezovati tako različne potrebe starejših kot lokacijske dejavnike ter jih, glede na določeno situacijo, pravilno ovrednotiti. Na ta način se institucionalno varstvo uspešno približa posamezniku. Le ta lažje sprejme spremembe ter se lažje prilagodi na novo okolje.

Naloga zajema različne poglede na načrtovanje domov za starejše. Njen cilj pa je izdelava seznama ključnih lokacijskih meril za prostorsko umestitev doma za starejše.

Zgodovinski razvoj nam lepo pokaže kako je se je pomembnost lokacije in upoštevanje potreb starejših pri načrtovanju domov spreminjala skozi čas. Tako lahko šele po drugi svetovni vojni opazimo večje premike, saj se prične intenzivnejše ustanavljanje domov za starejše. Pomembnost potreb človeka pri ustanavljanju domov pa vidno naraste po letu 1962, ko so izdana osnovna načela socialne gerontologije, na katerih temelji današnje varstvo starejših v Sloveniji. V anketi, ki je bila za namen naloge izvedena na 107 domovih v Sloveniji, lahko zasledimo, da se je po letu 1970 začela intenzivnejša gradnja domov za starejše. Lokacija je bila večkrat maj pomembna, prednost je imela arhitektura objekta, kjer bi se varovanci dobro počutili. Po letu 2000 pa domovi za starejše nastajajo že bolj premišljeno. Lokacija je največkrat izbrana na obrobjih naselij, ob vrtcih in šolah, ob zelenih površinah in pa tudi na posebnih lokacijah, ki služijo predvsem zdravju varovancev. Iz teh ugotovitev lahko sklepamo, da je danes skrb za starejšega človeka postala pomembna in se kaže tako v odnosu do ljudi kot v izbiri ustrezne lokacije nastanitve. To potrjuje hipotezo naloge, ki pravi, da se lahko z upoštevanjem določenih lokacijskih meril poišče ustrezno lokacijo umestitve doma, ki bo v največji meri zadovoljevala potrebe oskrbovancev. Da bi lahko videli celovitejšo problematiko potreb starejšega človeka, je bil potreben pregled raziskav in ugotovitev različnih avtorjev, ki se ukvarjajo s tematiko starejših na različnih ravneh povezanosti s problemom umeščanja. Tako je predstavljen starejši posameznik z več vidikov - interakcija z okoljem, sociološki in psihološki vidik ter zdravje in telesna aktivnost. Vsi ti parametri pa nakazujejo nujno upoštevanje potreb starejšega pri oblikovanju urbanistično - arhitekturnih smernic, kot so kakovost okolja ter načrtovanje na področju makro- in mikrolokacije novogradnje. Osrednji del naloge tvori anketa, v kateri so zajeti posamezniki mlajše in srednje generacije občine Naklo, s predpostavko, da si predstavljajo, da bi si morali enkrat po upokojitvi izbrati bivanje v domu za starejše. Z njeno pomočjo so pridobljeni podatki o tem, kakšna merila bi si posameznik postavil pri izbiri doma. Pokazalo se je, da je lokacija na prvem mestu za izbor doma za starejše. Večina anketirancev si predstavlja, da bi v starosti živeli v odmaknjenosti od hrupa, v naravi, po drugi strani pa postavljajo v ospredje tudi nujnost bližine raznih kulturnih in servisnih dejavnosti. Tukaj se pokaže nujnost sklepanja

kompromisov kar dodatno potrdi smiselnost oblikovanja seznama ključnih meril za lociranje.

Rezultat naloge je seznam ključnih lokacijskih meril za uspešnejše umeščanje in načrtovanje domov za starejše. Nastal je na podlagi literature in anket in je uporaben kot pomoč k boljšemu in ustrežnejšemu načrtovanju umestitve bodočega doma za starejše. Sestavni deli opozorilnega seznama:

- Ciljna populacija starejših v domu;
- Planska raven, ki zajema značilnosti fizičnih sestavin okolja, pomembnih za umestitev doma za starejše ter značilnosti širšega prostora doma;
- Načrtovalska raven, ki zajema značilnosti ožjega prostora doma za starejše z vidika načrtovanja in možnosti spreminjanja bližnje okolice doma ter z vidika načrtovanja in oblikovanja neposredne okolice doma za starejše.

Seznam nam je lahko v dodatno pomoč pri izboru najustreznejše lokacije umestitve doma. Opredeljuje prednosti in slabosti določenega prostora, glede na razloge, ki narekujejo postavitev novega doma za starejše, kar je v veliko pomoč pri izbiranju med več možnimi lokacijami. Seznam ključnih meril je nato uporabljen na primeru že obstoječega Doma starejših občanov Naklo.

10 VIRI

Anđelkovič B. 1977. Stanovanje starih osoba. Beograd, ICS: 103 str.

Apatija. 2016. Wikipedia The Free Encyclopedia.
<https://sl.wikipedia.org/wiki/Apatija> (15. 4. 2016)

Beal A. 2007. Lyme Park, Cheshire - Formal garden. Flickr.com
<http://www.flickr.com/photos/redsontour/770759087/sizes/z/in/photostream/>
 (18. 5. 2007)

Bernard. 2014. Prečenje Pirmanc – MO PD Tržič, Deteljica.net.
<http://www.deteljica.net/2014/10/18/precenje-pirmanc-mo-pd-trzic/> (15. 4. 2016)

Boben S. 1986. Analiza vzrokov prihoda v dom starejših občanov : Dom Tabor v Ljubljani. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 170 str.

Brüel & Kjaer. 2002. Sound& Vibration Measurement A/S – Različica 2.0, 2009. Hrup v okolju.
http://ims.si/documents/literatura/okoljski_hrup.pdf (5. 6. 2012)

Cat in the stock. 2008. Meadow stock. Deviantart.com.
<http://cat-in-the-stock.deviantart.com/art/Meadow-stock-1-58309826?offset=40#comments> (18. 5. 2007)

Der ersten Wieslocher Strasse im Internet. Juliusblick.de.
<http://www.juliusblick.de/> (18. 5. 2007)

Destinacije.com
http://www.destinacije.com/slika_nav.asp?lang=slo&pg=7&p=Split&cp=305&s=Next&prikaz=&t=opis_slike&news (18. 5. 2007)

Dom Danice Vogrinec Maribor.
<http://www.danica-vogrinec.si/index.php/galerije-slik> (15. 4. 2016)

Dom starejših občanov Preddvor. DSO Preddvor enota Naklo.
www.dso-preddvor.si/DSO_Preddvor_enota_Naklo.html (22. 4. 2016)

Dom upokojencev Domžale.

<http://www.dom-upokojencev-domzale.com/wp-content/uploads/2014/09/Dom-03.jpg>
(15. 4. 2016)

Domovi za starejše - koristne informacije. ZDUS.

<http://www.zdus-zveza.si/domovi-za-starejse-koristne-informacije> (16. 4. 2016)

Dominkuš D. 2004. Pravice stanovalcev v domovih za starejše. V: Zbirka prispevkov okroglih miz in predavanj - Festival za tretje življenjsko obdobje 2003. Drole J., Kristančič A., Koželj Levičnik I., Tominšek A., Žiberna A. (ur.). Ljubljana, Zveza društev upokojencev Slovenije: 3-13

Domžale iz zraka. Občina Domžale.

<http://www.domzale.si/s1a4439/fotogalerija/domzale-iz-zraka.html> (15. 4. 2016)

Energetska sanacija objekta Dom starejših občanov Črnomelj. VG5 d.o.o.

<http://www.vg5.si/index.php/energetska-sanacija-objekta-dso-crnomelj> (15. 4. 2016)

E.Posavje, 2013. V soboto na Loki pri Zidanem mostu maša za železničarje. E.Posavje.com.

<http://www.eposavje.com/on/14599-loka-pri-zidanem-mostu-sveta-masa-za-zeleznicarje.html> (15. 4. 2016)

Eurostatove projekcije prebivalstva EUROPOP2008 za Slovenijo po spolu in kohezijskih regijah, obdobje 2008–2030, konvergentni scenarij, 22. december 2009
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2850 (5. 6. 2012)

Ferienhof Gruppenhaus Seminarhaus am Pfeifferhof.

<http://www.beepworld.de/memberdateien/members14/mannne1/weide1.jpg>
(18. 5. 2007)

Green park. Viajarlondres.info.

<http://www.viajarlondres.info/londres-parques-y-jardines.html> (18. 5. 2007)

Hojnik Zupanc I. 1994. Institucionalno bivanje starih ljudi. Ljubljana, Gerontološko društvo Slovenije: 14 str.

Hojnik Zupanc I. 1997. Dodajmo življenje letom. Ljubljana, Gerontološko društvo Slovenije: 168 str.

Hojnik Zupanc I. 1999. Samostojnost starega človeka v družbeno - prostorskem kontekstu. Ljubljana, Znanstvena knjižnica FDV: 244 str.

Imperl F., Žumbar A., Ramovš J. - delovna skupina MDDSZ 2007. Pojasnilo k drugi alineji 15. Točke javnega razpisa – Uporabe sodobnih konceptov in metod pri delu s starejšimi ljudmi (domovi četrte generacije).

http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/jr_koncesije_dso_07_pojasnilo.pdf (5. 6. 2012)

Ivajnsič S. 2000. Socialni delavec in starostnik. Socialno delo, 39, 6: 433-439

Ivanšek F. 1971. Zgradbe in oprema za stare ljudi. Ljubljana, Ambient: 82 str.

Janež N. 2004. Kakovost bivanja starostnikov in predsodki, ki jih imajo starejši v zvezi z domovi za ostarele. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 48 str.

Kogoj A. 2004. Psihološke potrebe v starosti. Zdravstveni vestnik, 73: 749-751

Leskovic L. 2004. Domovi za stare – organizacija, delo, dosežki, problemi. Zdravstveni vestnik, 73: 737-742

Manhattan playground.

<http://0.tqn.com/d/manhattan/1/0/Y/playground.jpg> (18. 5. 2007)

Map of Poland. Ulica Krakowska – Opole.

<http://opole.mapofpoland.pl/Opole,zdjecie,928,Ulica-Krakowska.html#galeria> (18. 5. 2007)

Modelarstvo. Ajdovščina iz zraka.

http://bozic17.webhop.org/FOTO/Modelarstvo/Foto_iz_zraka/Ajdovscina/slides/IMG_6691.html (15. 4. 2016)

Modrijan. Črnomelj.

[http://www.modrijan.si/slv/content/search/\(offset\)/7380?SearchText=](http://www.modrijan.si/slv/content/search/(offset)/7380?SearchText=) (15. 4. 2016)

Musson N. Heusinkveld H. 1963. Buildings for the elderly. New York: Reinhold Publishing Corporation: 216 str.

Najhitrejše prometne informacije iz zraka. Radio Capris.

<http://www.radiocapris.si/dogajanje/n/najhitrejse-prometne-informacije-iz-zraka> (15. 4. 2016)

Mušič V. B. 2000. Predgovor. V: Vovk M. 2000. Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem: priročnik. Ljubljana, Urbanistični inštitut RS: 2

Naselbine. Lese.si.

http://www.lese.si/kd/Monografija/Naselbine/Okoliska_naselja.html (18. 5. 2007)

Nasilje, zloraba in starejši ljudje : učna delavnica, Otočec. 2000. Ljubljana, Gerontološko društvo Slovenije: 83 str.

Neufert E. 2002. Projektiranje v stavbarstvu : osnove, standardi, predpisi za konstrukcije, gradnja, oblikovanje, potrebni prostor, namembnost prostorov, mere zgradb, prostorov in opreme - s človekom kot merilom in ciljem : priročnik za projektante, izvajalce in študente. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije: 617 str.

Nova Slovenija – Krščanski demokrati.

http://nsi.si/assets/images/Obcinski_odbori/Maribor/maribor12.jpg (15. 4. 2016)

Obalni dom upokojencev Koper.

http://www.odu-koper.si/dokumenti/zlozenka_predstavitev.pdf (15. 4. 2016)

Občina Naklo. 2012.

<http://naklo.si> (18. 6. 2012)

Požarnik H. 1981. Umetnost staranja. Ljubljana, Cankarjeva založba: 153 str.

Pravilnik o minimalnih tehničnih zahtevah za izvajalce socialnovarstvenih storitev. 2006. Ur. l. RS, št. 67/06

Predstavitev Doma Petra Uzarja Tržič. Dom Petra Uzarja Tržič.

<http://www.dputrzic.si/predstavitev/> (15. 4. 2016)

PISO, Prostorski informacijski sistem občin, 2016. Občina Naklo.

<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=NAKLO> (22. 4. 2016)

Prostorski akti za območje Mestne občine Ljubljana. 2002. Odlok o občinskem lokacijskem načrtu za del območja urejanja MS 1/2-1 Zelena jama. Ur. l. RS, št. 108/07-5372

Programi nevladnih organizacij. 2012. Življenje v Ljubljani, starejši.

<http://www.ljubljana.si/si/zivljenje-v-ljubljani/starejsi/programi-nevladnih-organizacij/>
(20. 5. 2012)

Ramovš J. 2003. Kakovostna starost : socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana, Inštitut Antona Trstenjaka: 582 str.

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (ReNPSV06-10). 2006. Ur. l. RS, št. 39/06

Richard S., Černič Mali B., Jakoš A., Filipović M. 2003. Stanovanjske potrebe upokoјencev in drugih starejših oseb. Ljubljana, Urbanistični inštitut RS: 132 str.

Sedmak M. 2003. Sodobna država : kaj more in kaj zmore. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Politični procesi in inštitucije: 312 str.

Seznam domov za starejše po območnih enotah ZZZS, 2012. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/dso/ (15. 6. 2012)

Sklepi in priporočila za izboljšanje varstva starejšega prebivalstva. 1968. Ljubljana, Socialno – zdravstveni zbor Skupščine SRS: 1 zv.

Splošno o domovih in posebnih zavodih. 2012. Skupnost socialnih zavodov Slovenije.

<http://www.ssz-slo.si/slo/main.asp?id=2361E17F> (5. 6. 2012)

Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega in družbenega plana za območje Občine Naklo – dopolnjeni predlog. 2004.

http://naklo.si/vsebina/predpisi_in_odloki/odloki/ (5. 6. 2012)

Stanovanje v Sloveniji 2005 (razvojno raziskovalni projekt). 2006. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 216 str.

Starejši za starejše – za boljše zdravje in višjo kakovost življenja doma. 2006.

Ljubljana, Ministrstvo za zdravje : Zveza društev upokoјencev Slovenije: 276 str.

Strateški razvojni program organizirane skrbi za starejše skupnosti socialnih zavodov Slovenije. 1999. Ljubljana, Skupnost socialnih zavodov Slovenije: 135 str.

Sundials in Berlin and around. Wilhelm – Foerster – Sternwarte mit Planetarium am Insulaner Berlin

<http://www.planetarium-berlin.de/pages/sundials/SansSouciPark.jpg> (18. 5. 2007)

Svetina S. 2001. Samostojnost starih ljudi in njihove vrednostne usmeritve v dveh različnih družbeno prostorskih kontekstih. Magistrsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 130 str.

Šuklje-Erjavec I. 1999. Odprti prostori ob šolah in domovih za starejše občane. I. faza, 1. del. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 55 str.

TIS - Telefonski imenik Slovenije. 2012.

<http://www.itis.si> (10. 6. 2012)

Torrington J. 1996. Care homes for older people. London, E&FN Spon: 127 str.

Tratnik A. 2014. Cena se ne bo spremenila, Primorske novice.

<http://www.primorske.si/Novice/Goriska/Cena-se-ne-bo-spremenila-> (15. 4. 2016)

Trubarjev dom upokojencev. Galerija.

<http://www.tdu-loka.si/index.php?page=image&image=slika25.jpg> (15. 4. 2016)

Uredba o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju. 2005. Ur. l. RS, št. 105/05

Verlič Christensen B. 1985. Razvoj mesta in spremembe mestnega središča : raziskovalno poročilo za leto 1985. Ljubljana, RSS: 200 str.

Vertrot N. 2010. Starejše prebivalstvo v Sloveniji. Ljubljana, Statistični urad RS: 60 str.

Vojnovič M., Mesec B., Vegnuti M., Kamnar H., Hojnik Zupanc I., Šegula I. 1987. Organizacija gospodinjske pomoči starim na domu – ugotavljanje potreb po pomoči ter spremljanje in evalvacija akcij uvajanja te pomoči – raziskovalno poročilo. Ljubljana, RSS: 1 zv.

Vovk M. 2000. Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem: priročnik. Ljubljana, Urbanistični inštitut RS: 151 str.

Zakon o zavodih. 1991. Ur. l. RS, št. 12/91

Zakon o socialnem varstvu. 1992. Ur. l. RS, št. 54/92

Zakon o varstvu okolja. 2006. Ur. l. RS, št. 39/06

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici prof. dr. Ani Kučan za vso pomoč, usmerjanje in strokovno vodstvo pri izdelavi diplomske naloge. Hvala tudi somentorju prof. dr. Marku Poliču za svetovanje, pregled in korekcije naloge ter prijaznost.

Iz srca sem hvaležna družini in prijateljem, ki so me spodbujali, vedno stali ob strani in na različne načine pripomogli h končanju moje diplomske naloge.

PRILOGA A

Seznam vseh domov za starejše po območnih enotah ZZZS (Seznam ..., 2012)

Vsi domovi in zavodi so označeni z zaporedno številko, kot v pomoč pri Preglednici 1.

Območna enota CELJE

1 - DOM OB SAVINJI CELJE; **2** - ZDRAVILIŠČE LAŠKO DOM STAREJŠIH – KONCESIJA; **3** - DOM UPOKOJENCEV POLZELA; **4** - »LAMBRECHTOV DOM« SLOVENSKE KONJICE; **5** - DOM STAREJŠIH ŠENTJUR; **6** - DOM UPOKOJENCEV ŠMARJE PRI JELŠAH; **7** - DOM NINE POKORN GRMOVJE; **8** - CONTRACO STORITVE D.O.O. ŠPESOV DOM VOJNIK – KONCESIJA; **9** - ZAVOD SV. RAFAELA VRANSKO - KONCESIJA; **10** - COMETT DOMOVI D.O.O. PE Pegazov dom – KONCESIJA; **11** - DOM SV. JOŽEF – KONCESIJA; **12** - DOM LIPA D.O.O. - KONCESIJA

Območna enota KOPER

13 - OBALNI DOM UPOKOJENCEV KOPER; **14** - DOM STAREJŠIH OBČANOV ILIRSKA BISTRICA; **15** - DOM UPOKOJENCEV IZOLA; **16** - DOM UPOKOJENCEV POSTOJNA; **17** - TALITA KUM Zavod Postojna – KONCESIJA; **18** - DOM UPOKOJENCEV SEŽANA; **19** - SOCIALNO-VARSTVENI ZAVOD DUTOVLJE; **20** - DOM DANICA d. o. o.; **21** - CENTER ZA STAREJŠE OBČANE LUCIJA - KONCESIJA

Območna enota KRANJ

22 - DOM UPOKOJENCEV KRANJ; **23** - DOM UPOKOJENCEV DR. FRANCETA BERGELJA JESENICE; **24** - DOM STAREJŠIH OBČANOV PREDDVOR; **25** - DOM DR. JANKA BENEDIKA RADOVLJICA; **26** - DOM PETRA UZARJA TRŽIČ; **27** - CENTER SLEPIH, SLABOVIDNIH IN STAREJŠIH ŠKOFJA LOKA; **28** - ZAVOD SV. MARTINA - KONCESIJA

Območna enota KRŠKO

29 - DOM STAREJŠIH OBČANOV KRŠKO; **30** - DOM UPOKOJENCEV IN OSKRBOVANCEV IMPOLJICA; **31** - Enota Brežice: DOM UPOKOJENCEV BREŽICE; **32** - Enota Sevnica: DOM UPOKOJENCEV SEVNICA; **33** - TRUBARJEV DOM UPOKOJENCEV LOKA PRI ZIDANEM MOSTU

Območna enota LJUBLJANA

34 - DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA BEŽIGRAD; **35** - DOM UPOKOJENCEV CENTER, TABOR-POLJANE; **36** - Enota: DOM POLJANE; **37** - DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA MOSTE-POLJE; **38** - DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA – ŠIŠKA; **39** - DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA VIČ-RUDNIK; **40** - Enota: KOLEZIJA; **41** - DOM STAREJŠIH OBČANOV FUŽINE; **42** - PRIZMA PONIKVE POSEBNI SOCIALNO - VARSTVENI ZAVOD; **43** - DOM UPOKOJENCEV DOMŽALE; **44** - DOM STAREJŠIH OBČANOV GROSUPLJE; **45** - DOM STAREJŠIH HRASTNIK; **46** - DOM UPOKOJENCEV JOŽETA PRIMOŽIČA MIKLAVŽA IDRIJA; **47** - Enota: SPODNJA IDRIJA; **48** - SOCIALNO VARSTVENI ZAVOD VITADOM P. E. DOM ZA STAREJŠE OBČANE BOR – KONCESIJA; **49** - DOM STAREJŠIH OBČANOV KAMNIK; **50** - DOM STAREJŠIH OBČANOV KOČEVJE; **51** - DOM »TISJE« ŠMARTNO PRI LITJI; **52** - DOM STAREJŠIH LOGATEC; **53** - DOM MARIJE IN MARTE KARITAS - KONCESIJA; **54** - DEOS, D. D. LJUBLJANA – KONCESIJA PE Center starejših Medvode; **55** - DEOS, D. D. LJUBLJANA – KONCESIJA PE Center starejših Cerknica; **56** - DOM POČITKA MENGEŠ; **57** - DOM UPOKOJENCEV FRANC SALAMON TRBOVLJE; **58** - DOM UPOKOJENCEV VRHNIKA; **59** - DOM STAREJŠIH OBČANOV

»POLDE EBERL-JAMSKI«, IZLAKE; **60** - PAPILOT Zavod za vzpodbujanje in razvijanje kvalitete življenja - Center za dnevno oskrbo in druženje starejših; **61** - ZAVOD SV. TEREZIJE – KONCESIJA; **62** - DOM STAREJŠIH OBČANOV RIBNICA – KONCESIJA; **63** - DEOS, D. D. LJUBLJANA – KONCESIJA PE Center starejših Horjul; **64** - ZAVOD ŽUPNIJE KARITAS TRNOVO – KONCESIJA DOM JANEZA KRSTNIKA; **65** - DEOS, D. D. LJUBLJANA – KONCESIJA PE Center starejših Trnovo; **66** - DEOS, D. D. LJUBLJANA – KONCESIJA PE Center starejših Notranje Gorice

Območna enota MARIBOR

67 - DOM UPOKOJENCEV DANICE VOGRINEC MARIBOR; **68** - Enota: TABOR; **69** - DOM STAREJŠIH OBČANOV TEZNO; **70** - SONČNI DOM, DRUŽBA ZA STORITVE, D. O. O. – KONCESIJA; **71** - DOM STAREJŠIH IDILA, JARENINA – KONCESIJA; **72** - DOM UPOKOJENCEV PTUJ; **73** - Enota: MURETINCI; **74** - CENTER ZA STAREJŠE OBČANE ORMOŽ D. O. O. – KONCESIJA; **75** - DOM DR. JOŽETA POTRČA POLJČANE; **76** - ZAVOD HRASTOVEC-TRATE; **77** - Enota Pesnica: ZAVOD TRATE; **78** - DOM LENART d. o. o. – KONCESIJA; **79** - DOM POD GORCO, DRUŽBA ZA BIVANJSKO OSKRBO, d. o. o. – KONCESIJA

Območna enota MURSKA SOBOTA

80 - DOM STAREJŠIH RAKIČAN; **81** - DOM STAREJŠIH LENDAVA; **82** - DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUTOMER; **83** - DOM LUKAVCI ; **84** - ZAVOD SV. CIRILA IN METODA BELTINCI – KONCESIJA; **85** - DOM STAREJŠIH OBČANOV GORNJA RADGONA d. o. o. – KONCESIJA; **86** - DOSOR, Dom starejših občanov d. o. o. – KONCESIJA; **87** - VITAL GLAMMY, d. o. o. – KONCESIJA; **88** - ZAVOD ČEBELA, DOM DANIJELA HALASA VELIKA POLANA - KONCESIJA

Območna enota NOVA GORICA

89 - DOM UPOKOJENCEV NOVA GORICA; **90** - DOM UPOKOJENCEV GRADIŠČE; **91** - DOM STAREJŠIH OBČANOV AJDOVŠČINA; **92** - DOM UPOKOJENCEV PODBRDO; **93** - Enota: DOM UPOKOJENCEV TOLMIN; **94** - Enota: PETROVO BRDO; **95** – DOM TURZIS d. o. o. - KONCESIJA

Območna enota NOVO MESTO

96 - DOM STAREJŠIH OBČANOV NOVO MESTO; **97** - DOM STAREJŠIH OBČANOV ČRNOMELJ; **98** - DOM POČITKA METLIKA; **99** - DOM STAREJŠIH OBČANOV TREBNJE; **100** - PENZION SREČA, KONCESIJA

Območna enota RAVNE NA KOROŠKEM

101 - KOROŠKI DOM STAROSTNIKOV; **102** - ZAVOD ČEBELA, DNEVNO VARSTVO KARITAS, DOM SV. EME ŠENTJANŽ – KONCESIJA; **103** -DEOS D. D. LJUBLJANA, PE CENTER STAREJŠIH GORNJI GRAD – KONCESIJA; **104** - DOM STAREJŠIH NA FARI, PREVALJE; **105** - DOM ZA VARSTVO ODRASLIH VELENJE; **106** - DOM ZA STAREJŠE RADLJE OB DRAVI, DOM HMELINA, d. o. o. – KONCESIJA; **107** - CENTER STAREJŠIH ZIMZELEN – KONCESIJA

PRILOGA B

Domovi za starejše v Sloveniji – podatki o letu nastanka/obratovanja, vrsti zgradbe in lokaciji.

IME DOMA ALI ZAVODA	LETO NASTANKA/ OBRATOVANJA	VRSTA ZGRADBE	LOKACIJA
Območna enota CELJE			
DOM UPOKOJENCEV CELJE (DOM OB SAVINJI CELJE)	1973 1981	namenska gradnja – za zdrave, pokretne ljudi dograditev – za nepokretne in težje pokretne ljudi	v neposredni bližini centra mesta ob reki v bližini mestnega parka
ZDRAVILIŠČE LAŠKO, d. DOM STAREJŠIH – KONCESIJA	2001	preureditev hotelskih dependans – 2 stavbi in dve namenski novogradnji	v bližini zdravilišča v bližini mestnega središča ob starem parku
DOM UPOKOJENCEV POLZELA	1956 1971 1978	graščina na Gomijskem – Dom onemoglih preurejena graščina Šenek – preselitev dejavnosti namenska gradnja, opustitev stare lokacije	v bližini naselja ob gozdu ob spomeniško zaščitenem parku
»LAMBRECHTOV DOM« SLOVENSKE KONJICE	1987 1871 1959 1976 1981	sanacija stare graščine najstarejši dom – namenska gradnja – ubožna ustanova Franca Lambrechta preimenovanje nadgradnja prizidek	na obrobju manjšega mesta ob reki
DOM STAREJŠIH ŠENTJUR	1999	namenska gradnja	v mimi, prijetni soseski v bližini centra mesta (prevoz v večje mesto 2x tedensko)
DOM UPOKOJENCEV ŠMARJE PRI JELŠAH	1976 1983	namenska gradnja mansarde	na obrobju naselja

DOM NINE POKORN GRMOVJE - POSEBNI ZAVOD	1980	1. stavba – namenska gradnja	v naravi izven naselja ob lastnem parku
	1997	2. stavba – obnovljena sušilnica hmelja iz leta 1938	v bližini manjšega mesta (6km) in vasi
	1986	3. stavba – obnovljena graščina Grmovje iz 13.stol	
	2001	namenska gradnja	na podarjenem ozemlju
ŠPESOV DOM VOJNIK – KONCESIJA	2003	začetek obratovanja	
	2005	namenska gradnja	V bližini zelenih površin
			V bližini trgovin, kulturnega doma, banke
	2006	namenska gradnja	v bližini zdraviliškega kompleksa Rogaške Slatine
ZAVOD SV. RAFAELA VRANSKO – KONCESIJA			v bližini zdravstvenega doma, lekarnе, kulturnega centra, sprehajališča
			na hribu nad mestom (15 min hoje)
	1995	obnova bivše Misijonske hiše	
	2006/07	prizidek za namen varstva starejših	
PEGAZOV DOM – COMETT DOMOVI D.O.O.		namenska gradnja	
DOM SV. JOŽEF – KONCESIJA	1995	obnova bivše Misijonske hiše	
	2006/07	prizidek za namen varstva starejših	
	2008	namenska gradnja	v bližini zdravstvenega doma
DOM LIPA D.O.O. - KONCESIJA			v bližini šole, vrta in drugih dejavnosti
Območna enota KOPER			
OBALNI DOM UPOKOJENCEV KOPER	1980	namenska gradnja	na vrhu hriba, v bližini obale
			v bližini mesta
	1991	namenska gradnja	na robu naselja
DOM STAREJŠIH OBČANOV ILIRSKA BISTRICA - KOMBINIRANI ZAVOD	1997	prizidek z višjim bivalnim standardom	
	2001	prizidek z višjim bivalnim standardom	
DOM UPOKOJENCEV IZOLA	1953	1. stavba – obnovljen samostan iz leta 1583	v središču mesta
	1975	2. stavba – namenska gradnja v bližini	v neposredni bližini morja
	1985	3. stavba – namenska gradnja v sklopu	ob lastnem parku
	2002	povezava med hišami	

DOM UPOKOJENCEV POSTOJNA	1976	namenska gradnja	na obrobju mesta
TALITA KUM, ZAVOD POSTOJNA - KONCESIJA	1991	zgrajena stavba za potrebe Materinskega doma ustanovljen zavod za varstvo starejših pridobitev koncesije za varstvo starejših	v bližini trgovin, Občine, knjižnice
	2000		
	2004		
	1975	namenska gradnja	na robu stanovanjske soseske
DOM UPOKOJENCEV SEŽANA	1985	prizidek	
SOCIALNO-VARSTVENI ZAVOD DUTOVLJE - POSEBNI ZAVOD	1985	kot enota doma upokojencev Sežana	na obrobju naselja
	1991	namenska gradnja	
	1996	začetek dejavnosti v nenamensko zgrajeni stavbi prizidek in prenova za potrebe varstva starejših	na hribu, oddaljen od mesta mirna okolica, pogled na morje
DOM DANICA D.O.O.	2008		
CENTER ZA STAREJŠE OBČANE LUCIJA	2008	namenska gradnja	ob trgovsko – poslovnem centru v bližini sprehajalnih poti v bližini morja
Območna enota KRANJ			
DOM UPOKOJENCEV KRANJ	1973	namenska gradnja	v stanovanjski soseski v bližini centra mesta ob parku
DOM UPOKOJENCEV DR. FRANCETA BERGELJA JESENICE	1982	prizidek	
	1940	namenska gradnja	na podarjenem ozemlju na obrobju mesta
	1970	prizidek	
	1975	namenska gradnja (boljši življenjski standard)	
DOM STAREJŠIH OBČANOV PREDDVOR	1988	nov bolniški oddetek v sklopu doma	
	1948	adaptiran grad Turn iz 16. stol.	
	1976	prizidek	v naravi nad naseljem oddmaknjeno od večjega mesta (12km)
DOM DR. JANKA BENEDIKA RADOVLJICA	1977	namenska gradnja	
	1983	prizidek	v bližini centra mesta

DOM PETRA UZARJA TRŽIČ	1979	namenska gradnja	ob stanovanjski soseski na obrobju naselja
CENTER SLEPIH IN SLABOVIDNIH ŠKOFJA LOKA (DOM ZA STAREJŠE V SKLOPU CENTRA)	1948 1979	v gradu namenska gradnja za več dejavnosti, ob stari lokaciji	v starem delu mesta ob parku (ki je prilagojen slepim in slabovidnim)
ZAVOD SV. MARTINA - KONCESIJA	2000 2009	preureditev v klasičen dom za starejše namenska gradnja	v naravi ob stavbi župnišča v manjši vasi
Območna enota KRŠKO			
DOM STAREJŠIH OBČANOV KRŠKO	1997	namenska gradnja – kot enota Doma upokoencev Impoljica	v stanovanjski soseski v bližini centra mesta
DOM UPOKOJENCEV IN OSKRBOVANECV	1995	samostojen zavod	
IMPOLJICA - KOMBINIRANI ZAVOD Enota: IMPOLJICA - POSEBNI ZAVOD	1952 1989	začetek delovanja zavoda namenska gradnja	ob gradu Impoljica izven naselja ob parku
Enota Brežice: DOM UPOKOJENCEV BREŽICE	1979	začetek delovanja	na obrobju mesta
Enota Semica: DOM UPOKOJENCEV SEVNICA	1979 1987	začetek delovanja prizidek	center mesta
TRUBARJEV DOM UPOKOJENCEV LOKA PRI ZIDANEM MOSTU - KOMBINIRANI ZAVOD	1947	Preurejen grad	v naselju

Območna enota LJUBLJANA			
DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA BEŽIGRAD - KOMBINIRANI ZAVOD	1977	namenska gradnja	na obrobju mesta
DOM UPOKOJENCEV CENTER, TABOR-POLJANE	1966	namenska gradnja	v središču mesta
Enota: DOM POLJANE	1972	prizidek	v središču mesta
	1975	prizidek k enoti Poljane	
DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA – ŠIŠKA	1984	druga faza gradnje	v stanovanjski soseski
	1977	namenska gradnja	
DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUBLJANA VIČ-RUDNIK	1953	preurejen samostan	v parku na obrobju mesta
Enota: KOLEZIJA	1979	prizidek	v stanovanjski soseski, ob manjšem parku v stanovanjski soseski
	2005	namenska gradnja	
DOM STAREJŠIH OBČANOV FUŽINE	1934	preurejena poslopja železame (5 hiš) iz leta 1869 – zavetišče Zavod sv. Terezike	na obrobju naselja
PRIZMA PONIKVE POSEBNI SOCIALNI ZAVOD	1961	zavod ponikve	središče mesta v bližini športnega parka
DOM UPOKOJENCEV DOMŽALE	1929	adaptirana tovarna slarnikov – prvotno večnamenska ubožnica	
DOM STAREJŠIH OBČANOV GROSUPLJE	1977	namenska gradnja	zeleni del mesta na obrobju mesta
	1984	namenska gradnja	
	1986	mansarda	
DOM STAREJŠIH HRASTNIK	1994	adaptiran dijaški dom iz leta 1983	na vrhu hriba na obrobju naselja
DOM UPOKOJENCEV JOŽETA PRIMOŽIČA- MIKLAVŽA IDRJA	1977	namenska gradnja	blizu centra mesta

Enota: SPODNJA IDRJA - POSEBNI ZAVOD	1979	namenska gradnja (a so se s tem ukvarjali že pred 2.svetovno vojno)	med dvema naseljema
SOCIALNO VARSTVENI ZAVOD VITADOM – KONCESIJA	2002	namenska gradnja	v naselju na višji planoti (dobre klimatske razmere) 20 km oddaljen od mesta
DOM STAREJŠIH OBČANOV KAMNIK	1975	namenska gradnja	na obrobju mesta blizu ruševin Malega gradu
DOM STAREJŠIH OBČANOV KOČEVJE	1986	namenska gradnja	na obrobju mesta v bližini centra mesta
DOM »TISJE« ŠMARTNO PRI LITLI	1946	obnovljena graščina Čmi potok zgrajena okrog leta 1578 in prenovljena obstoječa gospodarska poslopja – danes so kulturni spomenik	v naravi, na griču izven naselij
DOM STAREJŠIH LOGATEC	2001	namenska gradnja	ob blokovskem naselju blizu centra mesta
DOM MARJE IN MARTE LOGATEC – KONCESIJA	1990 1996	prenovljena stara hiša namenska gradnja v bližini starega doma	v centru naselja
DEOS, D. D. LJUBLJANA, Dunajska 58 PE Center starejših Medvode – KONCESIJA	2001	namenska gradnja	ob stanovanjskem naselju v neposredni bližini mesta
DEOS, D. D. LJUBLJANA Center starejših Cerknica – KONCESIJA	2005	namenska gradnja	na robu manjšega mesta ob reki in neokrnjeni naravi
DOM POČITKA MENGEŠ	1920 1950 1955 1985	gradnja zavetišča preimenovanje v Dom onemoglih preimenovanje v Dom počitka prizidek adaptacija stare stavbe	v centru mesta
DOM UPOKOJENCEV FRANC SALOMON TRBOVLJE	1979	namenska gradnja	v bližini centra mesta

DOM UPOKOJENCEV VRHNIKA	1935	stara stavba	v bližini centra mesta
	1975	namenska gradnja – nova lokacija	
	1984	prizidek	
DOM STAREJŠIH OBČANOV »POLDE EBERL- JAMSKI«, IZLAKE	1980	1. stavba – namenska gradnja	v centru kraja
	1987	2. stavba – namenska gradnja	
	1993-2002	dograditve	
ZAVOD SV. TEREZIJE – KONCESIJA	2006	namenska gradnja	na robu manjšega naselja v naravi v bližini središča naselja
DOM STAREJŠIH OBČANOV RIBNICA – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na robu mesta 500m od središča mesta v bližini vrtca in zdravstvenega doma
DEOS D.D. LJUBLJANA – Center starejših Horjul – KONCESIJA	2005	namenska gradnja	v manjšem naselju v Bližina gozda in hkrati centra naselja
ZAVOD ŽUPNIJE KARITAS TRNOVO – KONCESIJA	2006	namenska gradnja	V stanovanjski soseski
DEOS D.D. LJUBLJANA – Center starejših Trnovo – KONCESIJA	2009	namenska gradnja	500m od središča mesta
DEOS D.D. LJUBLJANA – Center starejših Notranje Gorice – KONCESIJA	2011	namenska gradnja	v bližini narave, mirna okolica na obrobju mesta
Območna enota MARIBOR			
DOM UPOKOJENCEV DANICE VOGRINEC MARIBOR	1953	obnovljen grad Viltuš (še vedno deluje)	v bližini centra mesta
	1974	namenska gradnja	
	1979	dodaten objekt	
	1989	namenska gradnja	v bližini centra mesta
Enota: TABOR			

DOM STAREJŠIH OBČANOV TEZNO	2002	namenska gradnja	v bližini oskrbovanih stanovanj ob stanovanjski soseski
	2004	začetek obratovanja	
SONČNI DOM, DRUŽBA ZA STORITVE, D. O. O.	2000	namenska gradnja	v bližini centra mesta
DOM STAREJŠIH IDILA, JARENINA – KONCESIJA	2004	namenska gradnja	na hribu, v mirnem naravnem okolju oddaljen od mest
DOM UPOKOJENCEV PTUJ Enota: MURETINCI	1927	razširitev iz enote Muretinci do danes začetek dejavnosti Doma upokoencev Ptuj	v stanovanjski soseski na obrobju vasi ob grajski stavbi
CENTER ZA STAREJŠE OBČANE ORMOŽ D. O. O. – KONCESIJA	1998	začetek dejavnosti	v mirnem naravnem okolju obrobja mesta, ob reki v bližini centra mesta (par minut hoje)
DOM DR. JOŽETA POTRČA POLJČANE	2002	namenska gradnja	
	1952	adaptacija zavoda za druge namene iz leta 1949	ob lastnem parku na obrobju naselja
	1953	prizidek	
ZAVOD HRASTOVEC-TRATE - POSEBNI ZAVOD	1948	obnovljen grad Hrastovec – prva omenba iz leta 1265	v manjšem naselju
	1960-1970		
Enota Pesnica: ZAVOD TRATE	1955	namenska gradnja – tri dependanse obnovljen grad Cmurek	ob mejnem prehodu v manjšem zaselku
	kasneje	razselitev – boljše stanovanjske razmere	
DOM LENART D.O.O. – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na obrobju naselja
DOM POD GORCO – KONCESIJA	2011	namenska gradnja	v bližini trgovskega centra v mirnem okolju
Območna enota MURSKA SOBOTA			
DOM STAREJŠIH RAKIČAN	1951	preurejeni prostori v gradu	v bližini gradu ob parku
	1976	namenska gradnja, opustitev stare lokacije	v bližini večjega mesta (3km)
	1976-1978	preostale dograditve	

DOM STAREJŠIH LENDAVA	1994	namenska gradnja	v stanovanjski soseski
DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUTOMER	2001	namenska gradnja	v bližini centra mesta
DOM LUKAVCI - POSEBNI ZAVOD	1952	obnovljen strelski dvorec – prva omemba iz leta 1265	na obrobju naselja
	1972	prizidek	
	1977	namenska gradnja – druga stavba	
	1986	namenska gradnja – tretja stavba	
	1990	adaptacija graščine	
ZAVOD SV. CIRILA IN METODA BELTINCI – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	v bližini središča naselja
DOM STAREJŠIH OBČANOV GORNJA RADGONA D.O.O. – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na robu mesta, ob novem parku, kjer so sprehajalne poti do trgovin, banke, lekarne, ... ob reki
DOSOR – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na robu manjšega naselja v bližini zdravilišča
VITAL GLAMMY D.O.O. – KONCESIJA	2009	namenska gradnja	v majhnem naselju v zelenem okolju oddaljen od centra
ZAVOD ČEBELA – KONCESIJA	2010	namenska gradnja	v manjšem naselju

DOM STAREJŠIH LENDAVA	1994	namenska gradnja	v stanovanjski soseski
DOM STAREJŠIH OBČANOV LJUTOMER	2001	namenska gradnja	v bližini centra mesta
DOM LUKAVCI - POSEBNI ZAVOD	1952	obnovljen strelski dvorec – prva omemba iz leta 1265	na obrobju naselja
	1972	prizidek	
	1977	namenska gradnja – druga stavba	
	1986	namenska gradnja – tretja stavba	
	1990	adaptacija graščine	
ZAVOD SV. CIRILA IN METODA BELTINCI – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	v bližini središča naselja
DOM STAREJŠIH OBČANOV GORNJA RADGONA D.O.O. – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na robu mesta, ob novem parku, kjer so sprehajalne poti do trgovin, banke, lekarne, ... ob reki
DOSOR – KONCESIJA	2008	namenska gradnja	na robu manjšega naselja v bližini zdravilišča
VITAL GLAMMY D.O.O. – KONCESIJA	2009	namenska gradnja	v majhnem naselju v zelenem okolju oddaljen od centra
ZAVOD ČEBELA – KONCESIJA	2010	namenska gradnja	v manjšem naselju

Območna enota NOVA GORICA				
DOM UPOKOJENCEV NOVA GORICA	1976	namenska gradnja	blizu centra mesta	
	1985	prizidek		
DOM UPOKOJENCEV GRADIŠČE	1922	red Usmiljenih bratov	ob stari graščini ob reki	
	1952	obnovljena stara graščina Tamino	ob HE Gradišče	
DOM STAREJŠIH OBČANOV AJDOVŠČINA	1982	namenska gradnja, opustitev stare lokacije		
	1983	namenska gradnja	v stanovanjski soseski	
DOM UPOKOJENCEV PODBRDO – KOMBINIRANI	1950	prostori bivše italijanske vojašnice		
	1961	prizidek	v manjšem kraju	
	1989	porušitev objekta in namenska gradnja na istem mestu		
Enota: DOM UPOKOJENCEV TOLMIN	1978	namenska novogradnja	na obrobju mesta	
Enota: PETROVO BRDO - POSEBNI ZAVOD	1945	vojašnica	v vasi	
	1968	priključitev k Domu upokojencev Podbrdo		
	1980	adaptacija vojašnice in prizidek		
TURZIS D.O.O. - KONCESIJA	2003	namenska gradnja	v vasi, ob reki in v zelenem okolju	
Območna enota NOVO MESTO				
DOM STAREJŠIH OBČANOV NOVO MESTO	1980	namenska gradnja	na obrobju mesta	
	1983	dograditev		
DOM STAREJŠIH OBČANOV ČRNOMELJ	1988	namenska gradnja	na obrobju mesta	

PRILOGA C

Vprašalnik za prbivalce občine Naklo.

Sem študentka krajinske arhitekture in pišem diplomsko nalogo z naslovom Lokacijska merila za prostorsko umestitev doma za starejše.

Predstavljajte si, da enkrat po vaši upokojitvi pride do tega, da morate zaradi določenih razlogov v dom za starejše. Poskušajte si zamisliti na kakšni lokaciji naj bi se nahajal in kaj bi radi imeli v bližini. Spodnja anketa vas na kratko sprašuje o vaših predstavah, kakšna lokacija bi bila idealna za umestitev vašega izbranega doma za starejše.

1. Če bi morali v dom za starejše in bi lahko o tem sami odločali, po kakšnih kriterijih bi si ga izbrali?
-

2. Kam bi šli v dom za starejše, če bi bilo potrebno? (obkrožite črko)

- a. manjši kraj
- b. mesto
- c. na samem

3. Kje se vam zdi, da bi bila najboljša lokacija vašega izbranega doma za starejše? (obkrožite lahko tudi več črk)

- a. mirno okolje, v naravi, ob gozdu
- b. posebna lokacija, na primer ob jezeru, na hribu, ipd.
- c. v središču naselja
- d. na robu naselja
- e. ob parku
- f. drugo:

4. Katere institucije bi želeli imeti v bližini, če bi morali v dom za starejše?
-

5. Katera slika vas najbolj spominja na dom in bi pogled nanjo ohranili tudi, če bi morali bivati v domu za starejše? (obkrožite lahko do tri črke)

a. naselje od daleč

b. sprehajalna pot s klopmi

c. domače živali

d. kulturna krajina

e. rekreacijske površine

f. ulica v naselju

g. krajinski park

h. zgodovinski park

i. otroško igrišče

j. mestna ulica

PRILOGA D

Izpolnjen seznam ključnih meril za DSO Naklo.

Ciljna populacija starejših v domu			
Kriterij izbire oskrbovanca – od kod prihaja	iz občine	iz regije	iz cele Slovenije

Značilnosti fizičnih sestavin okolja, pomembnih za umestitev domov za starejše				
ONESNAŽENOST OKOLJA				
prašni delci v zraku (p.d.)	pod 50 p.d./cm3		nad 50 p.d./cm3	
zaznavanje tujih plinov (SO2, CO2)	normalno		povečane količine	
HRUP				
hrup čez dan	do 30/40 dB		čez 40 dB	
hrup čez noč	do 25/30 dB		čez 30 dB	
OSONČENOST				
osvetljenost, odprtost prostora	dovolj svetlobe		premalo svetlobe	
ZAKLONJENOST PROTI VETRU				
lega	zavetrna lega		izpostavljena lega	
Značilnosti širšega prostora doma za starejše				
VKLJUČENOST OBJEKTA V OKOLICO				
lega objekta glede na naselje	na obrobju naselja/mesta	na samem	v centru naselja/mesta	
dostopnost do glavnih centralnih dejavnosti in oskrbnih objektov v okolici	pod 200m	nad 200m	dostop z javnim potniškim prometom	dostop z organiziranim prevozom
bližina dejavnosti in storitev	neposreden dostop (tik ob domu)	lahek dostop (do 200m, omogočen peš dostop)	izvedljiv dostop (nad 200m, peš, s kolesom ali z javnim potniškim prometom)	
trgovina				
avtobusna postaja				
cerkev				

lekarna			
restavracija			
pošta			
vrtec			
stanovanjska soseska			
banka			
zdravnik			
knjižnica/kino			
center kraja			
kulturne ustanove			
zdravstvene ustanove			
socialni servis			
bližina zelenih in urejenih površin	neposreden dostop (tik ob domu)	lahek dostop (do 200 m, omogočen peš dostop)	izvedljiv dostop (nad 200 m, peš, s kolesom ali z javnim potniškim prometom)
gozd			
park			
javna rekreacija			
stanovanjsko zelenje			

Značilnosti ožjega prostora doma za starejše

MERILA PROMETNE VARNOSTI

odmaknjenost objekta od večjih prometnih cest (npr. avtocesta, cesta, rezervirana za motorna vozila)	da	ne
odmaknjenost objekta od virov prometnih emisij	da	ne
zavarovanost prehodov za pešce preko večjih cest v bližini doma	da	ne
ločenost motornega prometa od kolesarskih in peš poti	da	ne
povezanost domskih pešpoti s potmi v naselju	da	ne
možnost uporabe sredstev javnega prometa	da	ne

PRISOTNOST ZELENIH POVRŠIN

možnost oblikovanja zelenega pasu ob domu	da	ne
možnost oblikovanja zelene bariere za odmik od ceste – če obstaja problem bližine ceste	da	ne
možnost oblikovanja sprehajalnih poti s klopmi ob domu za starejše	da	ne
parkovne površine		
možnost oblikovanja lastnega parka oziroma postavitev doma ob že obstoječ park	da	ne

značilnosti parka ob domu – če je zgornji odgovor da	na novo oblikovan za potrebe oskrbovancev doma	že obstoječ park
	javni/poljavni park – možnost vstopa v park poleg oskrbovancev tudi zunanjim obiskovalcem	interni park – le za oskrbovance doma
	velik park	majhen park
VKLJUČENOST JAVNEGA IN ZASEBNEGA PROSTORA		
možnost oblikovanja skupnega javnega prostora, kamor imajo dostop poleg oskrbovancev tudi drugi – prostori za druženje, pogovor, opazovanje zunanjega dogajanja		da ne
možnost oblikovanje privatnega, zasebnega prostora – prepoved za zunanje obiskovalce		da ne
PRISOTNOST SOCIALNE INTERAKCIJE		
možnost organizacije dejavnosti	možnost organiziranja raznih družbenih dejavnosti v odprtem zunanjem prostoru	možnost organizacij družbenih dejavnosti le znotraj objekta

Značilnosti ožjega prostora doma za starejše			
ORIENTACIJA OBJEKTA			
orientiranost glede smeri neba	severovzhod - jugozahod ali severozahod - jugovzhod	jug – sever ali vzhod - zahod	
KAKOVOST ARHITEKTURE			
vklučitev objekta (lega, velikost in arhitektura) v okolico		da	ne
ČITLJIVOST PROSTORA			
oblikovanje prostora prilagojeno ljudem, ki imajo probleme z vidom in spominom		da	ne
OBČUTEK VARNOSTI			
varnost okolice doma	delna zaprtost okolice	popolna zaprtost okolice	popolna odprtost okolice
	varovano območje okrog doma (npr. varovan park)	brez kontrole nad zunanjim dogajanjem	
osvetljenost pešpoti in območja ob domu – podnevi in ponoči		zadostna osvetljenost	premajhna osvetljenost
ODDALJENOST OD SOSEDNIJH STAVB			
bližina sosednje stavbe		enkratna višina višje zgradbe ali več	manj kot enkratna višina višje stavbe
PRISOTNOST VEDUT			
Možnost razgleda na hribe, okoliško krajino, cerkev		da	ne
Možnost razgleda na center dogajanja, otroško igrišče, športni park		da	ne